

... ja minulla paljon apua Theodor
... arkistossa säilytetystä materiaalista
... ja pitäjän muinaisjäännöksiä ja pitäjän
... vanhoja kunnantarkastajan pitäjän v. 1901
... Josin nyt oli uusi päivä ja monet pitäjän
... kansalta nostaneet, mutta kun tunti loppui
... muinaisjäännösten enoista koskevat
... olivat olleet tietojen perusteella
... ja pitäjän ja sen kirkon edellä
... Mielikokous pidetty oli myös pitäjän
... v. 1902 kirkon v. 1902 kirkon v. 1902 kirkon

KOKEMÄEN PITÄJÄN

KIIINTEÄT MUINAISJÄÄNNÖKSET.

Työntekijöiden v. 1902 - 1903
... ja koko aikaa voin käyttää hyväkseni, vaan
... Oltiin haluttu vielä
... ja tarkastaa jotakin ennen
... ja voi vaitta ja työtä helposti
... ja työtä helposti

Liitteinä:

- 16 karttaa,
- 8 piirrosta, v. 1902-07
- 13 valokuvaa. Esiko

Kertomus stipendimat-
kasta v. 1946.

Alkulause.

Luetteloimistyössä oli minulla paljon apua Theodor Schvindt'in top. arkistossa säilytettävästä käsikirjoituksesta. Kiinteitä muinaisjäännöksiä ja paikkoja joihin on liittynyt vanhoja kansantaruja Kokemäen pitäjässä, v. 1901 (lyh. Schvindt). Tosin nyt eli uusi polvi ja monet paikat olivat kansalta unohtuneet, mutta kun juuri talvella oli pitäjään lähetetty muinaisjäännösten suojelua koskevat kirjel-
mät, oli niissä olevien tietojen perusteella haettu esil-
le paikat ja usein katseltu ehdolle muitakin samantapai-
sia. Melkoinen hyöty oli myös paikannimien kokoelmasta Sa-
nakirjasäätiössä, jonka oli v. 1926 kerännyt K.K. Kallio
(lyh. Ss.)

Työni suoritin 18.7. - 18.8. välisenä aikana, mutta va-
litettavasti en koko aikaa voinut käyttää hyväkseni, vaan
jouduin viikon sairastamaan kättäni. Olisin halunnut vielä
käydä muutamilla kulmakunnilla ja tarkastaa joitakin ennen
käytyjä.

Säät olivat koko ajan niin edulliset, kuin kohtuudel-
la voi vaatia ja työtä helpotti säteettäinen tieverkosto.
Tulkkilassa asuen saatoin polkupyörällä helpolla tavottaa
pitäjän rajan joka suunnalla.

Helsingissä 13.5.-47.

Esko Sarasmo.

Sisällysluettelo.

N ^o	<u>Kivikausi.</u>	sivu, karttapiste.
Kivikauden as. paikat:		
✓ 1.	Häyhtiönmaa, Hyyti tl., Kakkulaisten kl.	s. 1 - 2 - p. 1
✓ 2.	Aronnokka, Aronmaa tl., Vuolteen kl.	s. 2 - 2
✓ 3.	Sonnila, Ylistaro kl.	s. 3 - 3
✓ 4.	Malmi tl., Ylistaro kl.	s. 3 - 4
Asuinpaikkoihin viittaavia löydöksiä:		s. 3 - 5 - 5-7.
Nuorakeraamisia hautoja:		
✓ 1.	Hakala, Karenin palsta, Riste	s. 5-6 - 8
2.	Kalomäki, Sukara tl., Kakkulaisten kl.	s. 6 - 9
<u>Pronssikausi.</u>		
Hiidenkiukaat:		
1.	Kylä-Vehkan tl., Purjala kl.	s. 7 - p. 10
✓ 2- 4.	Häyhtiönmaa, Kakkulaisten kl.	s. 7 - 8 - 11
✓ 5.	Orjapaaden kallio, Haistila kl.	s. 8- 9 - 12
✓ 6.	Yli-Potila tl., Kaarenoja kl.	s. 9 - 13
✓ 7-10 .	Suviportinkangas , Huivoo kl.	s. 10 - 14
11.	Aarikan tl.(kalmisto 12 kpl)Kyttälä kl.	s. 10-12 - 15
12.	Jaakkolan tl. -"- n. 8 ") Kyttälä kl.	s. 12 - 16
Epämääräisiä raunioita:		
1.	Aarnihauta, Närvä tl., Mattila kl.	s. 13 - 17
✓ 2.	Rutangon tl., Rudanko kl.	s. 13 - 14 - 18

Rautakauden kalmistot.

N ^o	sivu karttapiste.
1. Juupelin tl., Kalvomäki, Köömilä kl.	s.15 - p. 19
2. Forsbyn Hiidenniemi, Poikakoti, Koski kl.	s.15-16 - 20
3. Äimälä tl., Leikkimäki, Äimälä kl.	s.16 - 21
4. Vuolteen tl., Riihimäki, Vuoltee kl.	s.16-17 - 22
5. Jaakkolan tl. Tonttima, -"-	s.17 - 23
6. Vuolteen Käräjämäki, -"-	s.17-18 - 24
7. Pusson tl, Myllymäki, Kuoppala kl.	s.18 - 25
8. Maamieskoulun tontti, Kakkulainen kl.	s.19 - 26
9. Astalan tl., Myllymäki, -"-	s.19-20 - 27
10. Nirhan tl., Kirkkovainio, -"-	s.20-21 - 28
11. Sukaran tl., Kalomäki, -"-	s.21 - 29
12. Köönikänmäki, Kyläköönikän tl., Paistilan kl.	s.21-22 - 30
13. Hurun tl. Pajämäki, Harola kl.	s.22 - 31
14. Harolan Linnaluoto, -"-	s.23 - 32
15. Potin tl. saha, Hintikkalan kl.	s.23-24 - 33.
1. Kalmistoihin viittaavia löydöksiä:	s.25 - 34
1-3. Soikeita kuopanteita	s.26-28 - 21,35
1-6. Epämääräisiä raunioita	s.29-30 - 36-41.

U h r i k i v e t .

1.	Köönikänmäki, Kylä-Köönikän tl., Paistila kl.	s. 31	- p.	30
2-6.	"- , Linterin tl. , "-	s.31-34	-	30
7.	Kotirannan l. Linterin Rantakuja, "-	s.34	-	42
8-9.	Yli-Parman tl. Leikkimäki, Ylistaro kl.	s.34-35	-	43

U h r i l ä h d e .

1.	Orjapaaden uhrilähde, Lehtimäen tl., Villiö kl.	s.36	-	44
----	---	------	---	----

Muinaislinnat ja linna-nimet.

1.	Äimälän Linnaluoto, Äimälä kl.	s.37	-	45
2.	Harolan Linnaluoto, Harola kl.	s.37	-	32
3.	Villiön Linnamäki, Villiö kl.	s.37-38	-	40
4.	Säpilän Linnankallio, Säpilä kl.	s.38	-	47
5.	Kakkulaisten Linnainmaa, Kakkulaisten kl.	s.38	-	48

Tuomarinympyrä.

1.	Vuolteen Käräjämäki, Vuoltee kl.	s.39-40	-	24
----	----------------------------------	---------	---	----

Sekalaista.

Raunioita	s.41-42
Kalmistollisia paikkoja	s.42
Pitämyksellisiä paikkoja	s.42-44
Historiallista aikaa	s.44-45
Luonnon muodostumia	s.45-46.

K i v i k a u s i .

Kokemäeltä on runsaasti kivikautisia irtolöytöjä, joukossa useita hioinkiviäkin. On sen vuoksi todennäköistä, että kivikautisia asuinpaikkojakin on enemmän kuin mitä nyt tunnetaan.

Asuinpaikat:

1. Häyhtiönmaan kiv.as.p., Kakkulaisten kl, ent. Hyydin ratsutilan takamaita, 16,5 km kirkosta pohjoisluoteeseen, 3 km Sääksjärvestä länteen, Ulvilaan vievän tien varrella n. 1,5 km Kullaan rajasta.

Kartat I:1, II . - Esineitä Satak. museossa n. 30,

KM:ssä ja muualla lisää.

Ks. J. Ailion kert. v. 1908 (KM 5178:1-10), A.(Europaeus)

Äyräpään kert. v. 1916 (KM 7112:1-50, 6 karttaa), J. Ailion

kert. v.1921 (KM 7981:1-19, 2 karttaa) top. arkistossa.

FM 1918, s. 18-20.

Asuinpaikka on hietikkoharjanteella aina Merikarvialle ulottuvalla n.s. Satakunnan selällä Routtoperon suon ja Alhon niittyjen välissä. Vähäisten koekaivausten luontoisten kaivausten avulla on todettu asutusta olleen ainakin $\frac{1}{2}$ km matkalla, maantien suunnassa Koivulan ja Häyhtiön talojen välillä. Saviastianpaloja kaivauksissa tuli vähänlaisesti. Ne ovat rappeutuvaa kampakeramiikkaa, n.s. Uskela - kulttuuriin kuuluvaa.

Käydessäni siellä sain haltuuni kaksi v. 1946 löytynyttä

kiviesinettä. Venekirveen (KM 11631) oli löytänyt tyttönen Keiju Koivula maantien sorasta Ylisen-Häyhtiön talon luota. Todennäköisin se oli peräisin Ojarannan pohjoispuolella kunnan maalla olevasta soranottokuopasta, jonka reunoilla A. Äyräpää v. 1916 kaivoi. (Kaivausalueet I ja II).

Rombimaisen reikäaseen (KM 11630) löysi Toivo Koivula tiilihaudauskaivettaessa lapion piston syvyydeltä hiekkamaasta kedolta läheltä A. Äyräpään kaiv. al. IV. Tiilihaudauskaivauksilla ollutta rikottua maata tarkastin, mutta tuloksetta.

2. Aronnokan kaiv.as.p., Aronmaan tl. Vuolteen kl, pitäjän länsirajalla 6 km joesta pohjoiseen, 11 km kirkosta luoteeseen.

Kartta I:2.

Ks. J. Ailion selostus luettelossa KM 7982:1. Satakunnan Museoon on saatu vasarakirveen puolikas, oikokirves ja levymäisiä siimanpainoja.

Maist. C.F. Meinander kävi elokuussa 1945 tarkastamassa löytöpaikkaa ja havaitsi siinä kulttuurimaata, jossa oli kvartsi-iskoksia. Paikka oli luode-kaakko-suuntaisella harjulla, rinteen yläosassa n. 200 m Aronnokan talosta luoteeseen.

Keramiikkalöytöjen puuttuessa asuinpaikkaa ei voida varmuudella ajoittaa; kiviesineet viittaavat nuorakeraamiseen aikaan. Maist. Meinander vaakitsi myös asuinpaikan korkeuden läheiseen puroon, mutta korkeutta merestä ei ole vielä laske-
kettu.

- 3. Sonnilan kiv.as.p., Ylistaron kl, 3 km kirkosta kaakkoon.
Kartta I:3.
KM 11672:1-6.

Esineet, kourutaltilta ja 5 hioinkiveä, ovat löytyneet eri aikoina 1 km säteellä kahden puolen Kravinojaa Sonnilanjoen rantapelloista. Museoon ne lähetti mv. Väinö Aakula joulukuussa 1946.

- 4. Malmin kiv. as.p., Malmin tl.Ylistaro kl, 1 km kirkosta itään, n. 0,2 km Sonnilanjoen suusta itään ja saman veran Kokemäenjoen etelärannasta.

Kartta I:4. -Sat. M. 10224-35.
Ks. J. Ailion tark. kert. v. 1921 top. arkistossa.

Löydökset ovat kiviesineitä, joukossa laakahioin. Niiden on mainittu tulleen esiin kyntötöissä talon länsipuolisilta pelloilta ja joku on löytänyt pihamaaltakin. J. Ailio ei siellä käydessään tavannut v. 1916 töissä ollutta miestä, löytöjen tekijää eikä talossa tiedetty löytöpaikkoja.

Nyt oli osa pihamaata puutarhana; siinä ei mitään näkynyt. Talon länsipuolella olevat maat kuuluvat naapurille. Tarkastin sensijaan itäpuolella pienen, mutta suuriuomaisen puron takana olevia pellon rinteitä. Tuloksetta.

Asuinpaikkoihin viittaavia löydöksiä:

Sääksmäen tl:n länsipuolella (om. Arvo Järvenpää) Kuoppalan kl, 6 $\frac{1}{4}$ km pohjoisluoteeseen kirkosta, 3,3 km lounaaseen joen pohjoispolvekkeesta on hioinkiven löytöpaikka.

Kartta I:5. Sat.M. 9652.

Ks. A. (Europaeus-)Äyräpään tark.kertom. v. 1916 top. arkistossa.

Hioin oli löytynyt v. 1914 entiseltä vaivaistalon peltoilta n. 400 m Sääksmäen talosta länsilounaaseen. A. Ä:n tarkastus oli ollut tulokseton.

Minäkin tutkin talon länsipuolella tiestä alkavan peltoaukean polvekkeelta. Se oli harjujen välissä rinnepeltoa, 75 m leveä. Kvartsia ja sen iskoksia löytyi runsaasti, mutta niitä löytyi luontaisina syvältäkin viereisen harjun sorasta.

Pappilan tontilta $\frac{1}{2}$ km kirkosta pohjois-koilliseen löysin hioinkiven.

Kartta I:6, III. KM 11629.

Laaka oli lammashaassa, nurmen pinnalla jyrkän rinteeseen taitteessa 20 m pohjoiseen kivinavetasta. Navetta sijaitsee niemekkeellä, jota pohjoisessa ja idässä rajottaa vanha jokiuoma.

Koekuoppia tekemällä tarkastin koko löydöskohdan puoleisen rinteeseen yläosan. Maa oli kovaa kivistä moreenia, heti turpeen alta puhdasta ja keltaista. Tarkemmin saatoitutkia löytöpaikan ja navetan välisen alueen, sillä se oli nurmattumatonta sikatarhaa. Mitään siinäkään ei näkynyt. Kun kivi löydettäessä oli vain puoleksi turpeen sisässä, on mahdollista, että se on paikalle myöhemmin kulkeutunut.

Ketolan talojen mailta, Ketolan kl, joen länsirannalta 4,5 km kirkosta pohjois-koilliseen on useita irtolöytöjä.

Kartta I:7. Sat.M 9774-78, 9650-51.

Löydösten joukossa on käsihioin, mutta varmaa laakahiota ei ole tavattu. V. 1946 oli Ala-Ketolan länsipuolelta pellolta harjun rinteen alta löytynyt hiekkakivilaaka, jota ehkä oli vähän käytetty hiontaan. Asuinpaikan merkkejä ei niiltä tienoilta löytynyt.

Vähän Nikolan pellosta, Säpilän kl, on peräisin laakahioin KM 2151:559, jonka keräilijä Salomon Wilskman toimitti museoon v. 1882.

Kolimäellä Sääksjärven rannalla lienee kiv. as.paikka.
(Suomenmaa III, s.412)

Nuorakeraamisia hautoja:

Erityisesti hiekanotossa tavatut venekirveet ja oikokirveet lienevät usein peräisin haudoista, mutta löytöhavaintojen puutteellisuuden vuoksi asia useimmiten jää epävarmaksi. Sekä vene - että oikokirveitä on pitäjistä 10-kunta.

1. Hakalan ent. palstalta, Mälkkärin tl. maalta, nyk. tehtailija Arvo Karenin tontilta Risteestä on löytynyt vene- ja oikokirves $3\frac{3}{4}$ km kirkosta itä-koilliseen, Risteen pysäkiltä n. 100 m koilliseen.

Kartta I:8. KM 5590:1-2.

Ks. J. Ailion kert. v. 1910 top. ark:ssa.

Esineet löytyivät kellaria .tehtäessä 80 cm syvältä kovasta hiekasta. Muutaman metrin päässä löytöpaikasta itään on suuren hiekkakuopan reuna.

Tehtailija Karenin aikana on mäkeä näillä tienoilla kaivettu rakennuksia perustettaessa ja tien pohjoispuolelle on tehty suuri omenapuutarha vesijohtoineen. Mutta uusia löytöjä ei ole tullut.

2. Kalomäki, Sukaran, ent. Lääkärin tl, Kakkulaisten kl, 2 $\frac{1}{2}$ km kirkosta pohjois-koilliseen, 100 m joesta länteen on venekirveen löytöpaikka.

Kartta I:9

KM 6504

Ks. A (Europaeus-) Äyräpään kertom. ja kartta v. 1916 top. ark:ssa. - Polttokalmisto.

Löytökohta on matalahko kumpare pellon keskellä, jossa sijaitsee kanala, entinen riihi. Mäen länsireunasta on otettu soraa, ja kirves löytyi siitä v. 1913, metriä syvältä.

P r o n s s i k a u s i .

Pronssikautisia irtolöytöjä on Kokemäeltä neljästä eri paikasta yhteensä 12 esinettä, eli yli 1/10 koko maan pronssi-esinelöydöistä. Pitäjä liittyikin välittömästi Kiukaisten - Harjavallan nuoremman pronssikauden keskusalueeseen, joten lukuisien hiidenkiukaidenkin esiintyminen on ymmärrettävissä.

1. Kylä-Vehkan tl:n maalla ent. Kirpun tl. metsäpalstalla Purjalan kl:n takamailla on hiidenkiuas 12,5 km kirkosta länsi-luoteeseen, 800 m pitäjän rajasta ja 4 km länteen Harjavallan Matinharjun hiidenkiuasryhmästä.

Kartta I:10, vlk. 1.

Raunio on kooltaan 11 x 11,4 m, korkeus n. 2 m, säännöllisen kekomainen, mutta keskellä on 2 m leveä syvä kuoppa. Kivet ovat valikoituja, yleisimmin 20-40 cm läpimittaisia.

Sijaintipaikka on Äimäsuosta luoteeseen kangasmaalta kohoa-
kaarevalla, vällä n. 200 m leveällä I-L-suuntaisella harvakivikkoisella harjanteella. Röykkiö on muodostettu harjanteen pohjoisreunalle ja vähän viettävälle maalle, mutta vasta sen luota rinne laskeutuu loivahkosti n. 4 m kankaan tasolle. - Oppaani oli raunion löytäjä mv. Väinö Putko.

Häyhtiönmaalla, Hyytin ent. tiluksilla, Kakkulaisten kl., 1 km luoteeseen kiv. as.p:lla olevasta Koivulan talosta, 700 m Kullaan rajasta, on tien länsipuolella 3 kivirauniota.

Kartta I:11, II.

Ks. A. (Europaeus-) Äyräpään kertom. ja kartta kiv.as.p:n kaivauksesta v. 1916 top. ark:ssa.

Rauniot olivat kaikki pieniä limppumaisia, kokonaan nurmen peittämiä ja vaikeahkosti havaittavia. Ne tuntuivat olevan muodostetut valikoiduista pienehköistä kivistä.

2. Pohjoisin raunioista oli n. 100 m Kankaanrinnan torpasta etelään, tien vieressä, koko 3,5 x 3,4 m, korkeus n. $\frac{1}{2}$ m.
3. 50 askelta edellisestä tien vieressä, koko 2,9 x 2,9, korkeus n. 40 cm.
4. 30 askelta edellisestä, 2 m tiestä, koko 2,1 x 2,5 m, matala.
5. Orjapaaden kalliolla, Haistilan kl, lähellä Lehtimäen palstan rajaa kallion korkeimmalla kohdalla on hiidenkiukaan pohja 2,3 km kirkosta pohjois-luoteeseen ja 900 m joen rannoista sekä lounaassa että idässä.

Kartta I:12; vlk. 2.

Ks. Schvindt.

Raunion pohja on 16 x 11,5m laaja n. 10 cm korkea epämääräinen kivikko n. 50 m leveän kallion selän länsiosassa. Tein siihen 2 koekuoppaa, toisessa tuli 20 cm syvältä vastaan mullansekaista hiekkamaata, toisessa oli 40 cm syvällä kallio,

jonka päällä oli sentin verran nokipitoista maata. Kiviladellman todettiin olevan tiivistä, yleisimmin kivet olivat päänkokoisia, pienempiä kiviä ja lohkeilleita liuskamia oli joukossa ja väliin oli valunnut humusta.

Pinnaltaan kivikko oli kuopanteista, ylteensä nurmettunutta ja joitakin miehennostannaisia kiviä oli näkyvissä. Th. Schvindt oli v. 1901 mitannut sen kooksi 18,5 x 10,5 m ja hänestä näytti kuin siinä olisi ollut 3 yhteen sulautunutta raunion pohjaa. Sitä lieneekin hänen käyntinsä jälkeen liikuteltu, sillä pohjoispuolella oli nyt melkoinen kivirykelmä, kokkotulien alusta.

6. Yli-Potilan haassa (om. Erkki Potila), Kaarenojan kl, on hiidenkiukaan pohja kansakoulun palstan rajalla 3,4 km kirkosta pohjois-koilliseen ja 40 m etelään Ketolan tiestä.

Kartta I:13, IV; vlk. 3.

Ks. Schvindt.

Koko on 6,4 x 6,8 m ja kiviä on jälellä 0-2 kerrosta. Sijaintikohta on matalan kivikkoisen mäkimään pohjoissyrrjästä ulkoneva kallionkieleke, n. 10 m leveä ja sivuilla olevaa maastoa 3 m korkeampi.

Raunion pohja on ylävimmällä kohdalla kalliota ja kuperan alustansa mukaisesti myös vähän kupera. Kiviä on siitä viety muualle, sillä alasvieritettyjä oli vain vähäinen määrä läntisellä koulun puoleisella kallion juurella.

7-10 Suviaortin kankaalla , Huivoon kl, 3,7 km kirkosta pohjoiskoilliseen , edellisestä 400-500 m samaan suuntaan ja 200-300 m joesta länteen on hiidenkiukaita.

Kartta I:14; V.

Ks. Schvindt.

1. Raunionpohja, n. 5 x 5 m, on Oittisen tl. maalla (om. Eemeli Oittinen) korkeampien kallioiden välissä kallioharjanteella.
2. Edellisestä n. 10 m luoteeseen samalla selänteellä, mutta alempana on n. 3 x 3 m:n kiveys, jota hiljan oli pengottu. Epävarma.
3. Edellisestä n. 150 m lounaaseen on korkeahkolla kallion selkämällä 16 x 14 m laaja n. $\frac{1}{2}$ m korkea raunio. Se on kasattu valikoiduista kivistä, suurin osa 30-40 cm läpimittaisia ja on luultavasti mataloitunut ja levennyt.
4. Paavolan tl. metsätaipaleella 75 m länsi-lounaaseen Suviaortin torpasta korkealla kalliolla on 5 x 4,5 m läpimittainen matala raunio (Schvindt). Sitä ei oppaani ollut, työm. Erkki Mäenpää tuntenut.

Kyttälän kylässä on kaksi raunioryhmää, joiden kivikasat eivät ole tavallisia pronssikauden hiidenkiukaita, mutta eivät myöskään rautakauden polttohautojen tapaisia. Lähinnä ne lie-nevät nuorimpaan pronssikauteen kuuluvia.

11. Aarikan tl. metsäpalstalla 9,3 km kirkosta itään, 1 km joesta koilliseen ja 1,3 km Kauvatsan rajasta on raunio-kalmisto.

Kartta I:15, VI, vlk. 4-5.

Ks. Schvindt.

Rauniot ovat joen, Kyttälänsuon ja ent. Puurijärven rajoittaman niemekkeen keskellä n. 3 m korkealla loivarinteisellä hyvin kivikkoisella metsikköharjanteella. Maatäytettä röykkiöissä ei ole. Muodoltaan useimmat ovat epäsäännöllisiä, kivet keskuuruisia ja matalampia sammaloituneita raunioita ei juuri erota mäen reunoista luontaisista kivikoista. Sen vuoksi onkin Schvindtin luettelossa mainittu raunioita, joita oheisessa kartassa ei ole ja kääntäen.

1 - 3 x 3 m, kork. 30 cm, E- syrjäosa iso kivi, muut pieniä.

Epävarma.

2 - 5 x 5,5 m, kork. 40 cm, keskeltä vähän lantto, kivet keskuuruisia.

3 - 6 x 3 m, kork. 50 cm, L-osassa isohko kivi.

4 - 5 x 8 m, kork. 60 cm, laudoilla isohkoja kiviä, pinta tasainen.

5 - 4 x 4 m, kork. 40 cm, 4-kulmainen, keskus lantto. Ks. vlk. 4.

6 - 2 x 2 m, kork. 30 cm, reunoilla 2 isoa kiveä.

7 - 10 x 10 m, kork. 1,5 m, syrjässä metriä korkea kivi.

8 - 5 x 9 m, kork. 1 m, 2-osainen, läntisen osan keskellä kuoppa.

9 - 2 x 4 m, kork. 50 cm, 2 isoa kiveä, itäinen 1,6 m korkea.

10 - 5 x 5 m, kork. 1 m, Schvindt kaivatti siihen v. 1901 kustaan asti ulottuvan käytävän, mutta ei havainnut mitään erikoista. Nytkin saattoi todeta pohjalla olevan vain puhdasta mäkisoraa. Kivien välissä oli vähän solunutta humusmaata. Ks. vlk. 5.

11 - 2 x 4 m, kork. 50 cm, useita isoja kiviä.

12 - 4 x 5 m, kork. 50 cm, I-kulmauksessa 1,5 m korkea kivi, jonka kylkeä vastaan nojaa pari metriä pitkän kivistä ladotun kapean muurin pää.

Luettelon läpimitat on otettu askelilla, korkeudet arvioimalla.

12. Jaakkolan tl. maalla (om. Felix Jaakkola) ed. $\frac{1}{2}$ km etelään on toinen kalmisto.

Kartta I:16.

Peltojen takana on luode-kaakko suuntaisen loivarinteisen n. 5 m korkean metsäharjanteen läntisellä rinteellä n. 80 m alueella 7-8 eri kokoista matalahkoa rauniota. Kun täällä maasto ei ole niin kivikkoista kuin Aarikan metsässä ja rökkiöt ovat valikoiduista kivistä koottuja ja säännöllisen pyöreitä, niin ne ovat helpot havaita, eikä niitä voi sekoittaa luonnonmuodostumiin.

Reunimmainen raunioista oli n. 40 m pellon syrjästä ja kaikki olivat Äetsän voimajohdon linjalla tai sen läheisyydessä. Läpimitta vaihteli 3 - 5 m. Erääseen sähköjohtojen alla olevaan oli kaivettu kuoppa. Raunion korkeus oli 40 cm, kivikerroksen paksuus 60 cm, kiviä oli n. 4 kerrosta. Kooltaan kivet olivat 10-40 cm, niiden väliin oli solunut vain vähän humusta ja raunion pohjalla oli puhdas hiekka.

Epämääräisiä raunioita.

Hiidenkiukaita ^{MUISTUTAVIA} muodostavia valikoiduista kivistä koottuja yksinäisiä kivistä kiviröykkiöitä. Kiukaiksi ne ovat liian kookkaita, mutta voisivat kyllä olla peltoraunioita, jotka "luonnonoikuista" ovat saaneet huomiotaherättävän koon.

1. Aarnihaudan lanteessa, Närvän tl. maata, Mattila kl., 5,7 km kirkosta pohjois-koilliseen, 0,6 km joesta itään on kiviraunio.

Kartta I:17, VII.

Ks. Schvindt.

Raunion koko on 7 x 7 m, korkeus n. 1,5 m. Muodoltaan se on korkean kekomainen, nurmettunut ja E-osaan on tehty 1 m leveä kuoppa. Kuopassa näkyy osa kahdesta suurehkosta keskuskivistä, jotka näyttävät pinnalta rapautuneilta. Kiviladelmä on tiivistä, kivet yleisimmin päänkokoisia ja sitä pienempiä. Josain kivien raoissa on hiukan keltaista hiekkaa.

Sijaintipaikka on korkeahkon metsikköharjanteen Aarnihaudanmäen eli Laismaanmäen lounaispuolella n. 200 m leveän viljelysaukean laidassa lepikossa peltomaan tasolla.

2. Rutangon l. Rudangon tl:n tonttimaan laidassa, Rudangon kl. kirkosta 4,4 km itään, Risteen asemalta 0,9 km kaakkoon ja joesta lounaaseen 0,3 km on kiviraunio.

Kartta I:18, VIII.

Ks. Schvindt.

Raunion koko on 4,5 x 4,5 m, korkeus n. 1,5 m. Se on jyrkkäkylkinen katajia kasvava keko, kivet yleisimmin 30-50 cm läpimittaisia. Erään yläkiven pystykylki oli musta, mutta se näytti ruostepatinalta.

Sijaintikohta on maantasossa oleva kahden viljelysmaan välinen kapea tasainen kallio.

Rautakauden kalmistot.

1. Kalvomäki eli Kalvolanmäki (myös Kalmo- ja Kalmamäki -SS.) , Juupelin tl., Köömilän kl, on ollut ruumiskalmisto 7,2 km kirkosta länsi-luoteeseen, 0,3 km Harjavallan rajasta joen pohjoisrannalla.

Kartta I:19.

KM 344 (v.1859), 1763:1-52, 1875, 3993:16, 4448:6.

Kalmisto havaittiin v. 1876 , kun rantapellossa olevaa kunnasta tasoitettiin. Silloin tuli esiin kalustoa sekä naisten että miesten ruumishaudoista, (kirves, kilvenkupura, punnuksia, arabialainen hopearaha, sirppi, keritsimet, solki, helmiä y.m.)

Kalvomäestä oli nyt jäljellä 40 m päässä rannasta oleva 10 x 30 m suuruinen I-L-suuntainen metriä korkea saari. Se oli nurmen peittämää , humuksen alla on karkea sora ja vesi syövyttää korkean veden aikana joenpuoleista reunaa. Rantahietikolle ei ollut huuhtoutunut eikä saaren seinämissä näkynyt hautalöydöksiä, joten saarella tuskin enää on hautoja.

2. Forsbynmäellä, Poikakodin alueella, Kosken kl., 3,4 km kirkosta luoteeseen joen pohjoisrannalla Linnaluodon lounaispään kohdalla on ollut polttohauta, joka on tutkittu.

Kartta I:20.

- KM 3988:27-34.

Ks. Th. Schvindtin kert. v. 1901 top. ark., Köönikän kaiv. kertomus.

Kartta SMYA II, s. 167.

Hautaraunio oli ollut pienen luoteisen kummun päällä ja sitä oli reunustanut kivikehä. Löytöjä oli ollut koko kehäpiirin alueella (keih.kärki, 2 puukkoa, rannerengas, poltettua luuta y.m.)

Schvindt mainitsee edellisestä 20 m rantaanpäin olevan toisen samantapaisen kivikehällisen kummun. En keksinyt sitä. Koko niemi on kumpuilevaa, reheväkasvuista maata ja louhikoita ja kivikkoja on kummuillakin.

3. Leikkimäellä, Äimälä tl. (omist. pankinjohtaja H.J. Simula) Äimälä kl., on tutkittu viikinkikautinen polttokalmisto kirkosta 3,1 km luoteeseen, joen etelärannalla edellistä vastapäätä.

Kartta I:21.

Ks. Killisen kert. ja kartta SMYIII, s. 65.

KM 1174:1-35, 1376-82, 2001:1-83, 2294:1-31, 3377:1-2 (Äimälän kl.)
3392:8 (pellosta), 3993:17-20.

Kalmisto löytyi v. 1870 peltoa tehtäessä Leikkimäen niemekkeeseen. Niemi on aivan loivarinteinen matala kohouma, jonka joen puoleiset reunat ovat korkeat ja jyrkät. Kalmiston paikka oli ollut niemen länsilaidalla matalalla kunnalla.

V. 1932 rakennettiin mäkeen huvila suunnilleen kalmiston kohdalle, mutta mitään erikoista ei silloin havaittu. - Ks. myös soi-keita kuoppia s.26-28.

4. Riihimäellä, Vuolteen tl. (om. Niilo Jaakkola) Vuolteen kl, on ollut polttohauta, kirkosta 1 km luoteeseen, joesta 0,3 km pohjoiseen.

Kartta I:22.

- KM 2377:1-9

Ks. J.R. Aspelinin kert. v. 1885 top. arkissa.

Kalmisto hajoitettiin v. 1885, kun eräs renki rakensi tupansa päätyyn kellaria mäen luoteiskulmalla. Mustan mullan alta oli silloin tullut näkyviin runsaasti poltettua luuta ja hiiltä sekä miehen haudan kalustoa (kilvenkupura, keihäitä y.m.)

Vuolteen ent. Riihimäki on matala kallioperäinen loivarintainen mäki, jonka kaikki multavammat paikat näyttävät tulleen rakennuksia ja puutarhoja tehtäessä pengotuiksi, joten mäellä ei ilmeisesti muita hautauksia ole.

5. Jaakkolan l. Ylivuolteen tl. tontilla (om. Niilo Jaakkola), Vuolteen kl, on polttokalmisto edellisestä 0,3 km kaakkoon, kirkosta 0,7 km luoteeseen ja 0,2 km pohjoisrannasta.

Kartta I:23 - KM 8838:1-25., Sat.M 11810.

Ks. H. Salmon kert. v. 1928 top. ark:ssa.

Kalmisto todettiin v. 1927 uuden päärakennuksen perustusta tehtäessä. Nokista kalmistomaata oli todettu olevan 30 cm pak-sulta. H. Salmon arvelun mukaan kalmistoa jatkuu vielä pihalle länteen ja joelle päin puutarhan täytemaan alla. Maasto tässä on loivasti rantaan viettävää.

6. Käräjämäellä, ent. ruustinnan puustellin tontilla, Vuolteen kl. on ollut polttohauta /^{edellisestä} 0,3 km itään, kirkosta 0,5 km luoteeseen

Kartta I:24. -KM 3988:43-48, Sat.M. keihäs

Ks. J.R. Aspelinin kert. v. 1885, Th. Schvindtin kert. v. 1901 ja A.M. Tallgrenin kert. ja kartta v. 1906 top. ark:ssa.

Kalmisto hajoitettiin, kun aliupseeri Paul D. Danér v. 1890 rakennutti asuntonsa melle erään kivikehän päälle. Th. Schvindt'ille hän oli kertonut silloin löytäneensä puukon, konstaapeli

Varenius ilmoitti löytyneen 2. keihäänkärkeä (-:44-45) ja liikutellusta maasta Schvindt keksi pari naulaa, ukonkiven palan ja erään suuren kiven vierestä miekan ja keihäänkärjen (-:43,46) mutta luunsiruja hän ei enää nähnyt.

Aspelin mainitsee käynnistään mäellä v. 1885, että "maanpinnalla näkyvistä kivistä päätellen on siinä samanlainen hauta kuin Köönikänmäeltä tunnetut". Hän tarkoittanee n.k. Tuomarinympyrää, jossa siis täälläkin olisi ollut tavanomainen polttohauta. - Ks. myös Tuomarinympyrä s.39-40.

7. Myllymäellä , Pusson 1. Pohjolan tl. tontilla (om. S. Ruohovirran perik.), Kuoppalan kl, on ollut polttokalmisto 0,7 km edellisestä itäkoilliseen ja 0,8 km kirkosta pohjois-koilliseen.

Kartta I:25.

KM 7980:1-45, Sat. M. 10711, 10877-78 , Hämeen M 1243:4-5.

Ks. J. Ailion kert. ja kartta v. 1921 ja N. Cleven tarkastuskertomus v. 1934 top. ark:ssa.

Pusson ent. Myllymäki on tonttimaan laidassa oleva viljelemätön vähäinen hietikkokunnas, jonka rinteessä on matala hiekkakuoppa, sen vaiheilta on 1919-28 saatu löydöt. Paikalla näyttää olleen n.s. palopilkkukalmisto, jossa hautauskohtien päällä on ollut kiviä. Saadut esineet (rapusolki, soikea kupurasolki, miekan ponsi, ango, 2 keihäänkärkeä y.m.) ovat merovinki- ja viikinkiajalta.

Hautausalue näyttää tulleen jo kokonaan hävitetyksi.

8. Maamieskoulun tontilla, ent. Astalan virkatalon maalla, Kakkulaisten kl., on iso polttokalmisto edellisestä 1,2 km pohjoisluoteeseen ja kirkosta 1,7 km luoteenpuoleiseen pohjoiseen.

Kartta I:26.

KM 8338:1-96, 8595:1-10, 8607:1-12; Häm. M. 1200:48, 1205:12, 1243:7, 1299:3-4.

Ks. M. (Kampman-) Kenttämään kert. ja kartat v. 1925 top. ark:ssa.

Koulurakennuksen perustusta tehtäessä v. 1924 tuli päivänvaloon suuri joukko muinaisesineitä. Kun kaivauksissa tutkittiin pienehkö ala kivijalan sisäpuolelta luoteisosassa ja kaistale maata seinustan ulkopuoleltakin lounaassa, tuli löydöksiä lisää. Kalusto on sekä miehen että naisen hautauksiin kuulunutta.

Tutkijan arvelun mukaan kalmistoa jatkuu vielä rakennuksen luota lounais- ja kaakkoissuuntiin. V. 1926 jälkeen ei tiedetty uusia löytöjä tehdyn.

9. Ent. Myllymäellä, Astalan virkatalon maalla, nyk. Kolsi O/Y:n voimalaitoksen alueella, Kakkulaisten kl., on ollut laaja polttokalmisto edellisestä 0,5 km itä-koilliseen ja kirkosta 1,9 km pohjoiseen.

Kartta I:27.

KM 2974:1-24, 2993:1-45, 2998:18, 3175, 3988:35-42, 5355, 5578:1-27, 11418:1-12.

Ks. J.R. Aspelinin kert. v. 1894, Th. Schvindtin kert. v. 1901 ja A. Hackmanin kert. v. 1910 top. ark:ssa.

Myllymäki on ollut Pahringinkosken rannalla sijainnut korkea loivakärkinen niemeke. Mäen laesta tutkittiin huomattava osa

v. 1894 ja 1909. Hautaukset esiintyivät erillisinä n.s. palopilkkuina.

Hautauksia on ollut myös tutkimatta jääneessä mäen osassa, josta löytöjäkin on tehty. Viimeinen lähetys, 10-kunta esinettä saatiin sieltä marraskuussa 1944. Kolsin voimalaitoksen rantapatoa tehtäessä kuorittiin pintamaata n. 10 m leveältä ja silloin tavattiin palotäplähauta. Nyt on Myllymäki hävinnyt, osa siitä lienee jäljellä padotusjärven alla. Työmies Erkki Mäenpää kertoi isältään Eevertiltä kuulleensa, että tämä olisi kynätäessään Myllymäen lähipeltoja n. 40 v. sitten löytänyt kullankiiltävän ketjun, lattean ja n. 20 cm pitkän, jonka oli luovuttanut myllärielle. Samoihin aikoihin hän oli löytänyt pronssisikahvaisen kaksiteräisen miekan, jonka kätki Orjapaaden kalliion juurelle lepikkoon, mutta se oli sieltä kadonnut. -
Epäilen tietoja.

10. Kirkkovainiolla, Nirhan tl., Kakkulaisten kl, on ollut polttohauta edellisestä 0,4 km luoteeseen ja 2,1 km kirkosta pohjoiseen.

Kartta I:28.

KM 5578:28-38, 5903:2.

Ks. A. Hackmanin kert. karttoineen v. 1910 top. ark:ssa.

Pellon keskeltä 141 m etelään Haistilaan ja kirkolle vievien teiden risteyksestä on ollut vähäisiä viljelemättömiä karrikoita, joista v. 1907 löytyi kilvenkupura, keihäänkärki ja rautainen solki. Tutkimuksissa tavattiin esineitä lisää ja myös poltettua luuta. Heikel arveli siinä olleen polttokenttäkalmiston, sillä hän oli kuullut samalta kohdalta tehdyn muitakin muinaislöytöjä.

Tämäkin kohta Kirkkovainiosta oli nyt viljeltyä, sillä

Nirhan isäntä oli n. 15 v. sitten raivannut pois karikot.

11. Kalomäellä , Sukaran (ent. Lääkärin) tl:n riihimäellä (om. M. Sukara) on ollut pieni polttokalmisto edellisestä 0,4 km pohjois-luoteeseen ja 2,5 km luoteenpuoleiseen pohjoiseen kirkosta.

Kartta I:29.

-KM 2065:102, 7111:2-3.

Ks. A. (Europaeus-)Äyräpään kert. karttoineen v. 1916 ja J. Ailion tark. kertom. v. 1921 top. ark:ssa.

Kalomäki on n. 150 m lounaaseen Sukaran talosta pellolla n. 3 m korkea 20 x 30 m laajuinen hietikkokumpare. Löydökset (keihäänkärki, pronssispiraalia, saviastianpalat ja luunsirut) ovat mäen eteläsyрjästä, josta on otettu hiekkaa ja leikattu rinne suoraksi.

Näiltä tienoilta en enää tavannut kalmiston merkkejä, joten hautausaluetta tuskin enää on jäljellä. Mäen itälaidassa olevaa entistä Lääkärin riihtä kanalaksi muutettaessa korjattiin sen perustusta , mutta silloinkaan ei ollut mitään löytynyt.

Ks. venkirv. hauta.

12. Köönikänmäellä , Kylä-Köönikän tl. (om. Lauri Mäkitalo), Paistila kl., on suuri hautarauniokalmisto 1,3 km kirkosta koilliseen ja 0,2 km joenrannasta itään.

Kartta I:30; vlk. 9.

KM 345, 2388:1-38, ~~3441:1-38~~, 3441:1-36, 3988:1-26, 3993:1-10, 4569:1.

Ks. J.R. Aspelinin kert. v. 1885 karttoineen , A. Hackmanin kert. v. 1897 ja 1909, Th. Schvindtin ja H.J. Heikelin kert. karttoineen v. 1901 top. ark:ssa. - SM 1901, s.33-41.

Kalmistomäki on kivikkoinen metsikkökumpu, kylän peltomaihin likimmäksi jokea pistävän ylänkömaan niemekkeen kärki. Mäki on kallioperäinen, loivarinteinen, laki n. 100 x 100 m laaja. Rauniot, joita karttaan on merkitty 22 ovat hajaantuneet koko laelle. Kooltaan ne ovat suuria, 6-12 m läpimittaisia, mutta matalia ja sammaloittumisen takia vaikeahkoja havaita. Kiviä niissä näyttää olevan vähän, mutta yleensä suuria. Raunioista on tutkittu 7, ja ne ovat sen jälkeen kootut ennalleen. Ks. Uhrikivet s. 31-34.

v. 1959 13/10 totesivat Unto Salo, Esko Sarasmo ja Helmer Salo, että Koonikäärnäällä jokivarrella yläpuolelta ja sivulta puolelta jokea, kalmionpöytä on olemassa ja se on kalmant. Kalmisto, jossa on noin 4-5 vastaavaa kalmionpöytää.

13. Pajamäellä, Hurun tl. (om. Kalle Huru, os. Riste), Harjolan kl, on polttokalmisto 2,8 km kirkosta koilliseen saareksi muuttuneella joen itärannan niemekkeellä.

Kartta I:31: IX.

KM 9778, 10020:1-2; 11540:1-6.

Ks. N. Cleven kert. v. 1934 ja Ella Kivikosken kert. ja kartta v. 1935 top. ark:ssa.

Mäki oli nyt n. 4 m korkea saareksi muodostuva niemi, päällys on I-L-suuntaan harjava ja reunoilla on kellioperä näkyvissä. Mäen laella pellolle pajan edustalle oli v. 1934 pystytetty sähköpylväs ja silloin tehty löydöt. Tarkastettaessa löytökohtaa, oli siinä havaittu poltettua luuta.

Sähköpylväs oli nyt poistettu, enkä viljelyksen seasta pellosta havainnut mitään erikoista. Kun löydöt ovat tulleet satunnaisissa kaivaustöissä on mahdollista, että koskematonta hautausaluetta olisi jäljellä, mikäli hautauskohta ei ole ollut aivan pieni, kuten tri Cleve olettaa.

14. Linnaluodossa , ent. Tessun tl., maalla, nyk. palstatilallisen Vilho Leinon hallussa, Harolan kl., on polttohautoja edellisestä 100 m länteen.

Kartta I:32, IX.

KM 2501:7-24, Häm.M. 1179:20.

Ks. Hj. Appelgren-Kivalon kert. v. 1886 top. ark:ssa, SMYA XII s. 9-12.

Linnaluoto oli nyt n. 100 x 80 m laaja, n. 5 m korkea pohjoisen suuntaan viettävä saari. N. 70 cm nostettu vesi oli jo peittänyt alavanman luoteisreunan ja kunhan nousu on suunnitellussa 1,5 m:ssä , jäänee saaresta täysin kuiville vain korkein eteläosa.

Appelgren-Kivalo kaivoi vähäisen alueen luodon länsirannalla ~~saaren~~ saaren raudansek. paikkaan tai pajaan viittaavia löydöksiä. Pohjoiskärjestä hän kaivoi raunion, josta löytyi keihäänkärki, veitsi, rautainen solki, saviastianpaloja, y.m. Poltettua luuta oli vain nimeksi.

Saaren itärannalla hän mainitsee olleen toisen kiviraunion. Se oli nyt näkymättömäksi maatonut. Sen sijaan eteläpäässä korkeimmalla kohdalla oli n. 3 x 3 m suuruinen , n. 20 cm korkea kivensekainen maakumpu, luultavasti hautaraunio. - Ks. Muinaislinnat, s. 37.

15. Potin ent. sahan luona , Sippilän tl., (om. V. Poti), Hintikkalan kl., on ollut polttohauta edellisestä 0,6 km ja kirkosta 3,4 km koilliseen.

Kartta I:33, IX.

KM 11633:1-4.

Kuljunjoen itäisellä rantakalliolla Hintikkalan saaren sillan korvassa oli viettävän kallion laella maan täyttämä notkelma. Kevättalvella v. 1939 kuljetettiin irtomaata pois autolla ja kallio hävitettiin vesiväylää levennettäessä. Maata lapioidessa havaitsi apulaturi Olavi Laaksonen m^2 alueella nokista maata, josta tuli esiin asehaudan kalusto. Mahdolliseen poltettuun luumun ei hän tässä lumensekaisessa maassa tullut kiinnittäneeksi huomiota.

Löytökohta on nykyään kanavana ja rannalla niillä tienoililla ei näy hautauksen merkkejä.

Kalmistoihin viittaavia löytöjä.

1. Satakunnan Peruna O/Y:n tehdastontti, Krootilan kl., 1 km kirkosta kaakkoon radan varrella on aselöytöjen paikka.

Kartta I:34. -KM 11384:1-2.

Tehtaan perustusta rakennettaessa v. 1942 löytyi n. 10 m rakennuksen seinästä etelään kivikkoisesta moreenikummusta kaksi ruotokeihään kärkeä ja kappale ruosteen syömää rautaesinettä, ehkä miekan säilää.

Toimittaja Vihtori Mattilan saamien tietojen mukaan esineet olivat löytyneet n. 50 cm päästä toisistaan 20 cm syvältä hiilen ja tuhkansekaisesta maasta, joka värinsä vuoksi erottui ympäristöstä.

Mäki on n. 50 x 100 m laaja vainioiden keskellä oleva n. 2 m korkea notkelmainen ja melko kivikkoinen kumpare. Tehdas on sen eteläpäässä.

S o i k e i t a k u o p a n t e i t a .

Pitkullaisia yleensä hautalaskautuman muotoisia ja kokoisia kuopanteita on pitäjässä legio. Th. Schvindt niitä on luetellut joko näkemänsä tai kuulemansa perusteella yli 20 eri paikasta. Niitä näkyy tapaavan melko yleisesti peltojen laiteilla olevien mäkien rinteillä, joko vain muutamia tai toistakymmentäkin.

Arvatenkin ne ovat nauriskuoppia, mutta voi niiden joukossa olla hautojakin, ehkä pakanuuden aikaisiakin. Useita ovat aar-teenkaivajat penkoneet, minäkin parissa paikassa kehoitin kaivamaan, mutta yleensä niistä ei ole esineitä löytynyt. Joissakin kohdissa kuopanteita on suurempi määrä.

Leikkimäellä, Äimälän tl., Äimälän kl., on parikymmentä soikeata kuoppaa.

Kartta I:21.

Th. Schvindtin kert. v. 1901 top. arkistossa.

Kuopanteita oli rivissä parin metrin päässä toisistaan pitkin niemen länsireunaan rinteiden taitteessa 8. Pohjoisreunalla, sankan kasvuston sisässä niitä kerrottiin olevan 10. Schvindt oli niistä 2 tutkinut mitään löytämättä.

Minä kaivatin eräästä länsireunan kuopanteesta itäisen puoliskon. Se oli ollut n. 50 cm leveä, 80 cm syvä pyöreäpohjainen, ^{kuoppa} /joka oli täytetty. 40 cm syvyydessä oli läiskä nokea ja lahonnut hevosen leukaluun puolisko hampaineen. Lähempänä pohjaa oli pitkittäissuunnassa lahoa puuta, parin sormen levyistä. Kuoppa oli kaivettu kovaan mäkisoraan ja sopisi muuten ihmishaudaksi, mutta olettaisi luustosta säilyneen jotakin, kun ilmeisesti samaan

aikaan maahan peitettyä hevosen leukaluutakin oli jäljellä, vaikka se oli ollut lähempänä pintaa. - Ks. Rautakauden kalmistot s. 15-16.

Pukkalan maalla (om. Kalle Kröger, os. Riste), Pukkala kl., on soikeita kuoppia 7,3 km kirkosta itä-kaakkoon ja 0,7 km lounaaseen läntisestä jokihaarasta.

Kartta I:35.

Ks. A.O. Heikelin tark. kert. v. 1898 ja Th. Schvindtin luettelo v. 1901 top. ark:ssa.

Vainioiden takana on n. 15 m korkea joensuuntainen kallioinen ja louhikkoinen metsikköharju. Louhikkoisen rinteen alla on n. 20 m leveä loivasti pelloille viettävää kivettömämpää metsänreunaa, jossa kulkee vanha polku. Tämän polun kahta puolta 2-8 m välimatkoilla toisistaan on poikkisuuntaisia soikeita kuoppia. Yleensä parin metrin mittaisia, muutama 3-metrinen. Schvindt oli laskenut niitä 28, Heikel mainitsee n. 40, lukien ilmeisesti mukaan myös mälikunnailla peltojen keskellä tapaamansa kuopat.

Heikelille oli kerrottu, että kun näitä kunnaiden kuoppia, Mäkelän trp:n pihalla olleita oli avattu, oli löytynyt pieniä miekkoja ja keihäitä, kannusrautoja ja pistimen(?)hela. Vanha perintätieto oli tiennyt haudat kylläkin "pakanan haudoiksi", mutta tiedot löydöistä, mikäli ovat oikeat, eivät tue sitä.

Prakkimäessä, Kankaantaan kl., on 62 pitkulaista hautakuoppaa, metsässä ehkä lisää. Useita on kaivettu. Lähellä on sota-

miesten kaivama "Ruotsin kaivo" jolla Ronkan luona ollut järvi saatiin muuttumaan suoksi". (Schvindt).

Luultavasti Ronkan mailla lähellä Köyliön rajaa n. 11 km kirkosta kaakkoon .

Epämääräisiä raunioita.

Kiviensekaisia maakumpuja, jotka ulkonäöltään eivät eroa luontaisista pelloille säästyneistä kumpareista, mutta ympäristönsä ja sijaintipaikkansa vuoksi ovat mahdollisia hautaraunioiksi.

1. Pappilan puimalan luona on 6 m päässä toisistaan 2 kookasta rauniota, joista tosin eteläisempään on pystytetty sähköpylväs ilman että mitään on löytynyt.

Kartta I:36, III.

2. Maamieskoulun rauniossa, Kakkulaisten kl. rajalla vastapäätä Kolsia on kedon joen puoleisella laidalla 5 x 5 m laaja, 0,5 m korkea nurmettunut lattea kumpare. Muutamia kivien kulkimia näkyy nurmen pinnassa. Todennäköisesti hautaraunio.

Kartta I:37:X.

3. Hyytin tl. maalla, Kakkulaisten kl., talosta 300 m länteen on metsän laidassa kivikkoista rinneketoa, jossa on 10-kunta kumppareita ja röykkiötä. Osa lienee luontaisia, mutta ainakin yhdessä oli vielä 60 cm syvällä humuspitoista maata.

Kartta I:38; XI.

4. Suomisen, nyk. Keski-Peren asunnosta 200-300 m koilliseen Orjapaaden kallion P-puolella 20 m viljelystiestä on 6-7 x 4-5 m laaja, 1,5 m korkea kumpumainen röykkiö, jossa kivien seassa on keltaista hiekkaa. (J. Leppäahon tiedonanto v. 1946).

Kartta I:39.

5. Suonrannanmäessä, Ylistaron kl, Napparin ja Piittarin rajalla on kaksi rauniota. Piittarille vievästä tiestä itään poikkeavan kujan kohdalla 3 m tiestä on yksi, toinen 5 m siitä koilliseen. (J. Rinteen ilm. top. ark:ssa v:lta 1905 karttaluonnoksi-
neen).

Mäen kulmauksessa sähkölinjan alla oli 3 x 4 m laaja n. 40 cm korkea kiveykseltään kaskesrauniota muistuttava raunio, 40 m idempänä rinteessä alla oli toinen suurempi raunio. Prof. Rinteen mainitsemaa en nurmikosta erottanut.

Kartta I:40 ; XII.

6. Leikkimäellä, Yli-Parman maalla, Ylistaron kl, on mäki-
osien välissä, eteläisemmän puoliskon laidassa n. 25 m uhriki-
vistä kaakkoon 3 x 4 m laaja n. 30 cm korkea kumpare. Nurmen
pintaan näkyy isohkojen kivien kulmauksia.

Kartta I:41. -Ks. Uhrikivet 34-35.

Korkeahkoja kivivaltaisia raunioita on Kolsista -700 m
kaakkoon tien länsipuolella jokeen viettävällä rinteellä. Ne
lienevät peltoraunioita.

Hassalan tl:n itäpuolella rannassa oli 2 n. 8 m läpimittais-
ta maansekaista rauniota, toisessa 1,5 korkea silmäkivikin. Voi-
vat olla viljelyksen keskessä kierrettyjä karikoita.

Pirkinäisten kansakoulun takana on sopivan näköisiä kumpa-
reita.

Oittisen itäpuolisilla pelloilla on komeita raunioita,
mutta ne lienevät luontaista moreenia.

Haroluodossa on kookkaita suurikivisiä röykkiöitä, mutta
ilmeisesti luontaisia.

Uhrikivet.

Kokemäeltä löytyi uhrikiviä vain suppeahkolta alueelta joen itäpuolella vaikka kalmistoja ja siis asutustakin on ollut paljon laajemmalla alalla.

1. Köönikänmäellä Kylä-Köönikän maalla Paistilan kl, on uhrikivi kalmiston pohjoispuolella H.J. Heikelin kartan (top. ark:ssa) röykkiöstä XXII 47 m koilliseen. - Ks. Rautakauden kalmistot s.15.

Kartta I:30, piirros 1.

Koko 5 x 7 m, kork. n. 1,7 m, kuoppia 14 (+ 4).

Kivi on tasalakinen, itäsyрjää lukuunottamatta pystykyllkinen pinta melkoisesti rapautunut ja pitkittäin uurteinen. Kuopat sijaitsevat tasaisehkolla päällyspinnalla. Ne ovat yleensä suuria 6-11 cm läpimittaisia, 0,5- 3 cm syviä. Huomattavaa on, että 10 niistä on enemmän tai vähemmän epäsäännöllisiä muoltaan ja parissa tapauksessa on kuoppaa tehtäessä käytetty hyväksi luontaista koloa. - Kivilaji on harmaata karkeakvartsisista gneissia.

Sijaintikohta on Köönikänmäen reunalla oleva matala kivikoinen kumpare ja suuren kokonsa vuoksi kivi jo etäältä herätti huomiota.

- 2-6. Köönikänmäen kaakkoisrinteessä hautaraunioalueen ulkopuolella Linterin tl. (om. Kotiranta) maalla on kivikkoisella kedolla 5 uhrikiveä.

2 a. Kartta I:30, XIII:2 piirros 2; vlk. 6.

Koko 1 x 1,4 m, Kork. 10 cm, kuoppia 26(+ 6).

Kivi on laakea, rinteeseen etelään viettävä ja reunaosat olivat löydettyäessä nurmen peitossa. Pinta on kokolailla rapautunut, joten kaikkien pienten uhrikuopanteiden toteaminen oli vaikeata. Kuoppien koko oli yleensä vain 5-6 cm, syvyys 1-2 cm. Pitkultaisia kuoppia oli 4, pari niistä kaksoiskuoppaa.

2 b. Koko 80 x 70 cm, kork. ± 0, kuoppia 1.

Kivi on oikeastaan kaksoisuhrikiven toinen osa. Vaikkakin ilmeisesti eri kiveä, on se aivan edellisen kiven kaakkois-syrjässä kapean raon erottamana. - Kivilaji on vaaleanharmaata kvarttsivaltaista keskiraakeista gneissia.

Kaksoisuhrikivi on rinteeseen alaosassa, sen lähellä yläpuolella on metriä korkea kivi. (Vlk. 6 on otettu sen päältä).

3. Kartta I:30, XIII:3; piirros 3, vlk. 7.

Koko 2,2 x 2,2 m; kork. n. 15 cm, kuoppia 15.

2. "Uhrikivi" on 5 m pitkän nurmen peittämän peruskallion paljaana oleva itäpää. Koko kallion pinta on n. 40° kulmassa etelään viettävä ja kuopat ovat tällä viistolla kyljellä. Muoto on tavallinen, koko yleensä 7-8 cm, syvyys 1-2 cm. Alustan kaltevuus on niin suuri, että uhrikuopissa ei pysyisi neste eikä kiinteä aine. Pari kuopista on epäsäännöllisiä, paranneltuja kallionkoloja. - Kivilaji on vaaleanharmaata kvarttsivaltaista gneissia.

"Kiven" sijaintikohta on keskirinteessä terassimaisen jyrkänemän kohdalla. Suuria kiviä ei ole lähistöllä.

3 4. Kartta I:30; XIII:4, piirros 4.

Koko 0,8 x 1,35 m, korkeus n. 20 cm, kuoppia 1.

Uhrikuoppa on vähän harjavan kiven keskellä, hieman kolmiomainen ja pohjasta suipohko. - Kivi on gneissia.

Sijaintipaikka on kaltevaa rinnettä. Lähellä on toinenkin yhtä suuri kivi ja myös paljasta peruskalliota on näkyvissä.

4 5. Kartta I:30, XIII:5; piirros 5.

Koko 1,2 x 1,4 m, kork. n. 45 cm, kuoppia 8.

Kivi on lattean harjava, pystykylkinen, pinta kaakkoon kallistuva. Uhrikuopat ovat hajallaan päälypinnalla, koko yleisimmin 6 x 6 cm, suuremmat 7 x 7 x 3 cm. - Kivilaji on vaaleanharmaata kvartsivaltaista gneissia, rapautumatonta.

Sijaintipaikka on rinteän keskiosassa. Lähimmät suuret kivet ovat 4 m päässä.

5 6. Kartta I:30, XIII:6, piirros 6.

Koko n. 1 x 2 m, kork. 1 m, kuoppia 1.

Kivi on tasalakinen, pystykylkinen ja oikeastaan vain osa n. 4 x 4 m suuruisesta kivirykelmästä, joka näyttää siltä kuin olisi iso lohkarie halennut ja hajalleen joutuneiden osasten väli täytetty isoilla kivillä. Uhrikuoppa on säännöllinen, pystyhyköseinäinen.

Kiviraunio on Köönikänmäen rinteän alla perunapellon puolella aittaa. Kivilaji on tavallista harmaata gneissia.

7. Rantakujan varrella Kotirannan l. Linterin tl. maalla n. 90 m etelään edellisestä .

Kartta I:42, XIII:7; piirros 7; vlk. 8.

Koko 2,6 x 3,7 m, kork. n. 1 m, kuoppia 19 (+ 1).

6

Kivi on kupeva, tasasehkolakinen ja jyrkkäseinäinen. Kuopat ovat suppealla alalla ylimmällä kohdalla. Kooltaan ne ovat pienehköjä, keskimäärin 4-6 cm läpimittaisia. - Kivilaji on harmaaksi sammaloitunutta graniittia, yläpinta uurteinen ja kuopanteinen.

Se sijaitsee kivettömien peltojen keskellä viljelystien varteen jääneessä pienessä karikossa. Uhrikiven vierellä pohjoisen puolella on rykelmä suurehkoja kiviä.

Tämän rantakujan ja Köönikänmäen rinteiden väliseltä peltoilta kertoi Kotirannan isäntä antaneensa ampua pois kaikki kivet, yhteensä viisikymmentä. On todennököistä, että niiden joukossa on ollut useampia uhrikiviä.

Myös mäkirinteen kivet hän aikoi samoihin aikoihin hävittää, mutta ei syntynyt ampujan kanssa sopimusta urakkahinnasta.

- 8-9. Leikkimäellä, Yli-Parman maalla, Ylistaron kl. on 2 uhrikiveä Köönikänmäestä 400 m etelään ja kirkosta 1,3 km itäkoilliseen.

1. Kartta I:43, piirros 8a, vlk. 9-11.

Koko 1,2 x 2,2 m, kork. 0-50 cm, kuoppia 11 (+ 4).

Kivi on hieman pohjoiseen viettävällä maalla rinteiden

sivussa, josta sen vaakasuora yläpinta ulkonee portaan ta-
paan. Luoteispäässä on halkeama. Uhrikuopat ovat hajallaan
päällystasanteella, koko tavallisimmin 6-8 cm, syvyys 2 cm.
Muoto on tavallinen, korkeimmalla kohdalla oleva on sui-
pohkopohjainen. - Kivilaji on maasälpävaltaista gneissia.

2. Kartta I:43, piirros 8 b, vlk. 9-10.

Koko 1,5 x 2,10 m, kork. 35 cm, kuoppia 3 (+ 1).

Kivi on edellisestä 20 m pohjoiseen, toispuolisesti
harjava. Viistokylki on rinteen puolella, itäsivulla on
lohkopinta. Kuopat ovat kiven harjalla, koko 6-7 cm, syvyys
1-2 cm. Pohjoisin kuoppa on karkeatekoinen ja kalteva. -
Kivilaji on karkearakeista punaruskean maasälvän kirjavoii-
maa gneissia.

Leikkimäki on luode-kaakko -suuntainen 1-2 m korkea,
2-osainen kallioperäinen kumpare pellon keskellä. Maa viettää
loivasti n. 200 m päässä olevaan jokeen. Luoteinen puoli,
välissä on saran verran viljeltyä maata, on n. 20 x 60 m
laaja. Uhrikivet ovat sen etelärinteen taitteessa, ilmei-
sesti kallioperustalla, sillä vieressä on näkyvissä perus-
kallio. - Ks. myös Epämääräisiä raunioita s. 29-30.

U h r i l ä h d e .

Orjapaaden kallion juurella , Juho Lehtimäen tl. maalla, Villiön kl, lähellä Kuoppalan rajaa 200 m itään Orjapaaden hiidenkiukaasta ja kirkosta 2,3 km pohjois-luoteeseen.

Kartta I:44.

Ks. Ella Kivikosken kert. ja valok. v. 1035 top. ark:ssa.

Lähde on Orjapaaden kallion suuntaisen n. 150 m päässä siitä olevan 3-4 m korkean kallionharjanteen kärjestä 20 m itään ja 10 m pellonreunasta. Peltojen tasalla olevassa kivikoisessa metsän reunassa on laajahko suurelta osalta maan-alainen kivilohkare rykelmä - jollaisia itäpuolisilla pelloilla on useita. - Louhikon itäpinnassa on hautamainen lähde, I-L-suuntainen, 55 x 65 cm laaja, suorakulmainen, 80 cm syvä kivien loma. Sivuina on maantasosta alaspäin aivan pystysuorasti sijaitsevat suurten paasien kyljet. Päissä on sivupaasien päällä olevat suuret kivet jolloin erityisesti pellon puolelle muodostuu tunnelimaista onkaloa. Vesi virtaa koillisuuntaan louhikon lomitse pelloille. Vettä oli lähteessä 10 cm , mutta olikin kuiva aika.

Lähteen kuoppa on luonnontyötä , oikeastaan eräänlainen luonnonoikku. Siinä määrin se on muodoltaan ja rakenteeltaan aivan kuin ihmistyönä tehty.

Sen vedellä on uskottu olleen parantava voima. Ennen siihen uhrattiin kulta- ja hopearahoja ja muita arvoesineitä(§§)

Muinaislinnat ja linna-nimet.

1. Linna(n)luoto, Äimälän kl, ent. Forsbyn koskessa.

Kartta I:45, vlk. 12.

Linnaluoto on n. 150 m läpimittainen, osaksi kalliope-
räinen korkeahko loivarinteinen saari, jonne Leikkimäen kal-
mistoniemeltä on kulku kapean salmen yli. Muilta suunnilta
saari lienee kosken aikana ollut hyvin suojattu ja tarjon-
nut kelvollisen turvapaikan.

Kansan kertoman mukaan saarella on ollut Kokemän vanha
linna. (Ss).

2. Linnaluoto, Harolan kl. ent. Huivoon koskessa.

Kartta I:32; IX.

SMYA XII, s. 9-12 (Hj. Appelgren-Kivalo)

Linnaluotoa kävin tarkastamassa maist. J. Voionmaan kanssa.
Se oli nyt vain n. 5 m korkea loivarinteinen kivetön saari.
Appelgren-Kivalon aikana v. 1886 saaren rannat olivat 5-8 m
korkeat melkein pystysuorat hiekkaseinämät, joita tulva aina
rauetti. Vain luoteispäässä oli ollut vähäinen notko, jonka
poikki kävi 3 m levyinen n. 30 ask. pitkä kivijata, kenties
valli. Tällainen pystyseinämainen kosken saari lienee kaikki-
na vuorokaudenaikoina ollut kelvollinen turvapaikaksi.

- Ks. Rautakauden kalmistot s. 23..

3. Linnamäki, Villiön kl, Kuusiston trp:n länsipuolella ent.
Juha ja Kustaa Hyvälän maiden rajalla Harjusuon itäreunalla

5,9 km kirkosta luoteeseen.

Kartta I:46, Ks. SMYA XII, s. 9.

Appelgren-Kivalo kävi v. 1886 Linnamäkeä katsomassa.

Se oli silloin saareke vielä hyvin vetelässä suossa, 100 ask ptk. ja 5 m korkea. Päällys oli mykevä, loivarinteinen ja kaakkoispään poikki kävi hajanainen kivijono, jonka muinaisesta merkityksestä hän ei mitään katsonut voivansa varmuudella päättää.

4. Linnankallio, Paturin tl. maasta, Säpilän kl., on kirkosta 7,3 km pohjois-koilliseen, joesta 1 km itään ja Maalisjärvestä 0,9 km lounaaseen.

Kartta I:47

Linnakallion kerrottiin olevan Vainio-Köpin ja Paturin rajalla olevan harjanteen eteläpään. Se on n. 70 m leveä, 20 m korkea ja jyrkkärinteinen. Jonkinlainen notkelma mainittiin vielä olevan erottamassa tätä päätä muusta harjusta.

5. Linnainmaa, Hyytin ratsutilan suvitila, Kakkulaisten kl, lähellä Kullaan rajaa Kynsikangas-nimisellä tasanteella 1,5 km luoteeseen Häyhtiöstä.

Kartta I:48, Ks. SMYA XII s. 12.

Tuomarinympyrä.

Käräjämäellä, Vuolteen kl., Vuolteen kylän joen pohjoisrannalla 500 m luoteeseen on sijainnut tuomarinympyrä.

Kartta I:24; IVX, vlk. 13.

Ks. J.R. Aspelinin kert. 1885, Th. Schvindtin kert. ja luettelo 1901 top.ark:ssa.

Mäki on vähäinen kunnas tai oikeastaan peltomaista rantaan suuntautuva niemeke, luoteinen suunta on peltojen tasalla, itä- ja länsipuolilla on notkelmat ja etelässä ja kaakossa rinne laskeutuu jyrkkänä 7-8 m jokeen. Mäellä olevan asumuksen pihamaalla on nyt kärjäympyrä, 12 kiveä kehässä 4 m säteellä, keskellä "varaskivi". Tämän kärjäympyrän tekivät opettaja Vilho Ahlgrenin johdolla nuorisoseuralaiset v. 1913 tai 1914.

Mäellä nimittäin yleisesti kerrotaan ennen olleen tuomarinympyrän. Schvindt mainitsee 1901, että "aliupseeri Danér 10 vuotta sitten rakennutti asuntonsa erään kivikehän päälle". Aspelin vertaa sitä näkemänsä perusteella Köönikänmäen rautioihin, joten siinä lienee ollut vähäistä kumpua kehän sisäpuolella tai jokunen pienempi kivi. Hautausta siinä ilmeisesti on myös ollut (Ks. s. 13-14).

Vanha opettaja Ahlgren oli kertonut hyvin muistaneensa mäellä olleen kivikehän. Se oli sijainnut sijansa verran nykyistä kärjäympyrää rannempana, siis aivan mäen laidalla nykyisen rakennuksen paikalla. Kirvesmies Frans Rantanen, sittemmin kansanedustaja, oli Danérin asuntoa tehdessään ympyrän hävittänyt. Myöhemmän asukkaan, asioitsija Leinon kerrotaan sitten hävittäneen ympyrän kivetkin pihamaalta. Osa joutui kiviaitaan, osa vieritettiin törmältä alas jokirantaan.

Opettaja Ahlgrenin tunteman perusteella ne kerättiin mäelle takaisin ja muodostettiin tuomarinympyräksi, jossa keskuskivi ja suuri osa kehäkivistäkin on alkuperäisiä. Kertoneet kehää tekemässä olleet kaup. Väinö Lahtinen ja mv. Niilo Jaakkola. Lieneekö kehän muotoon vaikuttanut se, että Ahlgren ilmeisestikin tunsi Euran käräjäympyrän. Hänen tyttärensä oli nimittäin Eurassa naimisissa. - Ks. Rautakauden kalmistot s. 17-18.

Sekalaista.

Raunioita.

Kunnin kl., Korkeenojan maassa Kullaan tien varressa toista penikulmaa kylästä Halkeenkiven trp:n lähellä iso riutta s.o. raunio. - Kakkulaisten kl.(Schvindt).

Mäellä on luontaisia riuttoja ja kivikasaumia. -

Kartta I.

Nirkon maalla Kynsikankaalla lähellä Risteen ahdetta tien vieressä on Kätkinkivi ja iso ja pieni raunio. - Kakkulaisten kl. (Schvindt).

P.o. Kullaan tien itäpuolella Korpelasta 0,8 km etelään Nirkon maalla . - Kartta I.

Vahekivet, pelto ja mäki, jossa on aarnihauta. - Hindikkala kl. (Ss.)

Kylän rantatien länsipuolella tien vieressä suurehkoja siirtolohkareita lähekkäin. Rauniota ei ole lähistöllä. -

Kartta I.

Hiittenkiukaat, 2 isoa ja 1 pienempi kiviröykkiö. - Purjalan kl. (Ss.)

Aarnihauta ja aarnihaudan mäki - Äimälä kl.

Ei tunnettu.

"Lallinkiäas" p.o. Kokemäen ja Köyliön rajoilla lähellä Ilmijärven rantaa ei kaukana parooni, kuvanveistäjä Cedercreutzin huvilasta. (A.M. Tallgrenin tieto v. 1916 top. ark:ssa).

Ainakaan Kokemäen puolella pitäjän rajalinjaa ei näillä

tienoilla ole hiidenkiuasta. Myös A.M. T. oli pari tuntia oppaan kanssa sitä turhaan hakenut.

Kalmistollisia paikkoja.

Kuonastenmäki, pieni karimäki pellon keskellä. Muistitiedon mukaan hautauspaikka. - Kakkulaisten kl.(Ss).

Putkon talon suulin päässä, tuskin huomattava kohouma. Kerrotaan eläimen raatoja kuopatun. Paikalla mainitaan myös häpeäpaalun sijainneen.

Kalmisto, rantapenger, vanha hautauspaikka - Purjala kl. (Ss)
Ei tunnettu.

Raatoluoto, saari Sääksjärvässä.

Kalman l. Kalmonkallio . - Säpilän. kl.

Ks. Hiittenportti.

Kuolemanlähde, sota-aikana on eksynyt (haavoittunut ?) sotamies juonut lähteestä ja kuollut - Kyttälä kl. (Ss.)

Pitämyksellisiä paikkoja.

Pyhäsuu, suo luoteessa lähellä Harjavallan rajaa. -
Kartta I.

Pyhäsuu, palsta, om. Lounais-Suomen Voima. - Lempoisten kl.-
Kartta XV.

Pyhäsuu, suo ja mäki. - Kuurolan kl. (Ss)

Pyhäkorva, Kokemäen kno:n suvitila, lahti ja koski Kokemäenjoessa. Lahden rannalla pakanuudenaikainen uhrilehto, jossa vieläkin Pyhäkorvan kuuset humisevat. - Pyhäkorva kl. (Ss). -
Kartta I, XVI.

Isomänty, pyhä puu, jota ei kukaan uskalla kaataa peläten siitä seuraavan onnettomuutta. Kasvaa yksinään pellon keskellä Laukin (Lurkin ?) tl. lähellä. (Ss).

Hassalan tl. maalla metsän keskellä oli kuusikko, joiden luona isäntä kävi rukoilemassa. Nyt on talossa uusi isäntä ja kuuset on kaadettu. - Paistilan kl. (Kert. K. Eloranta).

Hiidenojan tl. - Penttilän kl. (Ss)

Hiisi,niemi joen rannalla, Poikakodin aluetta, ennen pidettiin suuria kansanjuhlia - Kosken kl. (Ss). Edellinen lienee tämän johdannainen. - Ks. Rautakauden kalmistot s. 15-

Hiittenportti, omituinen ovimuodostuma Kalmunkallion syrjässä. - Säpilän kl. (Ss).

P.o. rantakalliassa joen itärannalla vinottain Upasta vastapäätä. - 4-kulmainen ovisyvennyksentapainen kuoppa kalliassa. Vlk. top. ark:ssa.

Eritys, teiden ristos, kylän yhteinen sannaan ja savenottopaikka, sekä vanha kisakenttä. - Ylistaro kl. (?) (Ss).

Lähellä Iso-Horellia Selkämäen tiellä, Mänskänmäessä.

Hiittenkellari, kallioluola, jossa hiidet ennen asuneet, Korvenkalliota. - Pukkala kl ja tl. ja kk. (Ss).

Portintapainen (luola?) kerrotaan olevan Anttilan tilan maalla Kohvankalliolla - Mattilan kl. (Schvindt).

Historiallista aikaa.

Rahoja ruotsalaisia ja venäläisiä (?), on löytynyt paljon Aakulan tl. ja kl. Kotivainiosta, samoin Putkon tl./tonttimaan Kaukaritsan kl. joenpuoleiselta reunalta aarin alalta läheltä rantaa.

Isoluoto, Kokemäen kno:n edustalla joessa. Koko 60 x 400 askelta. Se on ennen ollut varustettu; kaivettu hauta, katkaisee sen 60 ask. itäpästä. Jäitä vastaan on tehty kiviraunio itäpään kohdalle. Siinä on pienellä alalla tiiliä; koko 140 x 300 mm. Saari on savimaata. (J.R. Aspelin v. 1885 top. ark:ssa).

Teljän kauppala kerrotaan olleen joen etelärannalla Sonnilanjoen suun seuduilla, Piispa Henrikin saarnahuone on/eri ikäisistä purkuhirsistä koottu lehikon puolisko. Malmin viereisen ojan suusta kerrottiin tavatun jossain katsauksessa pystypaaluista tehtyä aitaa. - Ylistaro kl.

Anonen, pelto ja mäkitupa. J.R. Lindströmin mukaan paikalla olisi ollut kirkko ja nimi anoa-sanasta. (Ss).

Armeija, metsälohko ja ent. trpa. Ruotsin armeija majailut tienoilla suurta kravia kaivaessaan. - Ylistaro kl. (Ss)

Ryssän hautoja sodanajalta kerrotaan olevan viljellyllä kumpareella Sonnilanojan ja Kraviojan yhtymäkohdan alapuolella.

Kumpu on Tanokilan trp:n puolella pääuomaa ja tulvan aikana saarena. - Kuittila kl. (Schvindt).

Killan kirkko mainitaan elleen Mankosen maalla. N. 40 v. sitten oli tavattu ruumishautoja, kun isäntä tasoitti pellonpäässä reunalla olevaa kumpareta. - Hintikkalan kl. - Kartta IX.

Luonnon muodostumia.

Alus 1. Alos, syvennys moressa, muistuttaa suurta laivaa. "Toinen pää terävä kokka, toinen leveämpi perä ja reunat kaartuu mukavasti kuin laivan laidat. Pituus n. 70 m ja tasainen pohja 10 m leveä". - Järilän kl. (Ss).

Laakakiviä pystyssä 1 m kehässä on Sullin pellolla lähellä uhrilähdettä. Kivet olivat kynöksessä 25-30 cm syvällä. Kakkulaisten kl. (N.Cleven tark. kert. v. 1934 top.ark:ssa).

Patakivi, kivi joen rannalla, - Kuoppala kl (Ss)
Ei löytynyt uhrikiveä.

Jalanjälkiä on Väylänkalliassa 2 kpl., Kierökan (Penttilän) maalla Orjapaadelle vievän tien vieressä. Jäljet ovat 50 cm pitkät, rinnakkain, ei oikein ihmisjalan muotoa.

Paholainen kantoi kiveä kukkarossaan aikoen sitä sillaksi Pahringin koskeen. Silloin Lahden ämmän kukko lauloi. Paholainen pudotti kiven, sillä se olisi ollut tuotava ennen kukon laulua ja nousi kiven päälle seisomaan - Kuoppalan kl. (Kert. K. Eloranta).

Ristikallio, kallio , jossa p.o. ristinmuotoinen kuviö. -
Ketolan kl. (Ss).

[Faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page]

Kokemäen pitäjän kirkon
muinaisjäännökset

Liitteitä 16 kappaletta, Espirosta
13 palkokkaan

Kertomus stipendiatkasta 1946

Muutaus.

Luekeloimistyössä oli minulla paljon apuna Theodor Schwindtin top. arkistossa säilytettyä aineistoa: kääntökirjoituksesta: kiinteitä muinaisjäännöksiä ja paikkoja joihin on liitetty vanhoja kansantaruja kokemaan pitäjässä v. 1901. (lyh. Schwindt). Tosin myöskin oli usei pohji ja muutamia pätkiä olivat kansalta unohtuneet, mutta kun juuri talvella oli pitäjään lähetetty muinaisjäännösten suojelua koskevat kirjehinnot, oli niissä olevien tietojen perusteella haettu esille pätkiä ja usein katoettua ehdolle muutamia samantapaisia. Melkonen hyötyi myös pitäjän muinaisjäännösten sanakirjasta, jonka on v. 1926 kerännyt K. K. Kallio. (lyh. Ss.)

Työni suoritin 18.7. - 18.8. välisenä aikana mutta valitettavasti on koko aika ollut käytössä hyökköksi vaan joudun vikon sairautensa kättäni. Olin halunnut vielä käydä muutamilla talu- ja maunvilla ja tarkistaa joitakin ennen käytyjä.

Säät olivat koko ajan niin edulliset kuin kättäni voisi vaatia ja työstä helposti säteittäinen viererkanto. Tulkkutaraa asun saaton jollakymppillä helpolla tavalla pitäjän rajan yläpuolella.

Kelmingissä 13. 5. 47

Esko Lammio

Sisällysluettelo.

sivu, karttapiste.

Kirjkausi.

Kirjkauden as. paikat:

1. Häyhkiönmaa, Hytti H, Kakkulausten kl. s. 1-2 - p. 1
2. Aronnikka, Aronmaa H, Vuolteen kl. s. 2-3 - 2
3. Sonnita, Ylistaro kl. 3-4 - 3
4. Malini H, Ylistaro kl. 4 - 4

Maunpaikkovihin viittaavia löydöksiä: 5-7 - 5-7

Muorakeruumisia hauloja:

1. Hakala, Karenin palsta, Riste 7-8 - 8
2. Kalomäki, Sukara H, Kakkulausten kl. 8 - 9

Pronssikausi.

Häidenkiukaat:

1. Kyhä-Vehkan H, Purjälä kl. s. 9-10 - p. 10
- 2-4. Häyhkiönmaa, Kakkulausten kl. 10-11 - 11
5. Onjapään kaluo, Haastila kl. 11-12 - 12
6. Yli-Pöytä H, Kaarenoja kl. 12 - 13
- 7-13. Suviportin kangas, Huivoo kl. 13 - 14
11. Karikan H, Kalmissa (2 kpl.) Kyttälä' kl. 14-15 - 15
- 14-18. Jaakkolan H. - " - (2. 8 ") Kyttälä' kl. 16 - 16.

Spämaäräisiä raunioita ::

1. Aarnikanta, Väinö H., Mattila k. s. 17-18 - p. 17.
2. Rutangon H., Rudanko k. 18 - 18

Rautakauden kalusteet.

1. Juppelin H. Kalomäki, Koonila k. s. 19 - p. 19
  2. Forsbyn Hiedenniemi, Poikakoti, Koski k. 20 - 20
  3. Niemälän H. Leikkimäki, Niemälä k. 20-21 - 21
  4. Vuolteen H. Riihimäki, Vuoltee k. 21-22 - 22
  5. Jaakkola H. Kontimaa, - - - 22 - 23
  6. Vuolteen Karajämäki, - - - 22-23 - 24
  7. Puron H. Myllymäki, Kuoppala k. 23-24 - 25
  8. Maamieskonlun Jonsti, Kakkulainen k. 24-25 - 26
  9. Astalan H. Myllymäki, - - - 25-26 - 27
  10. Mirhan H. Kirkkovainio, - - - 26 - 28
  11. Sukaran H. Kalomäki, - - - 27-28 - 29
  12. Koonikainmäki, Paistila k. 28-29 - 30
  13. Harun H. Pajamäki, Harola k. 29-30 - 31
  14. Harolan Huimaluoto, - - - 30-31 - 32
  15. Polin H. saha, Hintikkala k. 31 - 33.
-
1. Kalusteiden viittäviä löydöksiä: 32. - 34
-
- 1-3. Soikeita kuopanteita 33-34 - 21, 35
  - 1-6. Epämääräisiä rautia. 36-38 - 36-41

Uhrivievät.

1. Koonikanmäki, Kytä-Koonikan H. Paastila kl. s. 39-40 - p. 30
- 2-6. -" -", HINTERIN H. -" - 40-43 - 30
7. Kotirannan l. HINTERIN Rantakuja, -" - 43-44 - 42
- 8-9. Yli-Pannan^H Heikkumäki, Ylistaro kl. 44-45 - 43.

Uhrilähde.

1. Orjapaaden uhrilähde, Lehtimään H. Villio³ kl. s. 46-47 - p. 44

Muinaisluinnat ja linna - ruinet.

1. Cimälän³ Luinaluoto, Cimälä³ kl. s. 47 - p. 45
2. Harolan Luinaluoto, Harola kl. 48 - 32
3. Villion Luinamäki, Villio³ kl. 48-49 - 40
4. Säpilarin Luinankallio, Säpila³ kl. 49 - 47
- Kalkkulaisten Luinainmaa, Kalkkulaisten kl. 49 - 48

Tuomanin ympäristö.

1. Vuolteen Karajämäki, Vuoltee kl. s. 50-51 - p. 24.

Sekalaisia.

- Raunioita s. 52-53
- Kalmastollisia paikkoja 53-54
- Pitämyksellisiä paikkoja 54-55
- Historiallisia aikoja 56-57
- Kuivannon muuostunna 57-58.

Kivikausi.

Kokemalta on runsaasti kivikaution
irtolöylyjä, joukossa useita hiivinkiviäkin.
On sen vuoksi todennäköistä, että kivikau-
tisia asuinpaikkojakin on enemmän
kuin mitä nyt tunnetaan.

Asuinpaikat:

1. Häyhätionmaan kiv.as.p., Kakkulaisten kl,
ent. Hyödyn rautatilan takamaita, 16,5 km kir-
kosta pohjoisluoteeseen, 3 km Saakojärvestä lan-
teen, Uhtilaan vierän tien varrella n. 1,5 km Kullaan
rajasta.

Kartat I:1, II - Toimita Satak. museossa n. 30,
Kch:ra ja muualla lisää.

Ks. J. Dillon kert. v. 1908 (Kch. 5178:1-16), ol. -ku:
ropaeus - Ilyräpään kert. v. 1916 (Kch 7112:1-50,
6 karttaa), J. Dillon kert. v. 1921 (Kch 7981:1-19,
2 karttaa) top. arkistossa, Fch 1918, s. 18-20.

Asuinpaikka on hiivikkoharjanteella
aina eläimille ulottuvalla n.s. Satakun-
nan selällä Roudtoperon suon ja Alhon miet:

työjen välissä? Vähäisten kockaivausten luon-
 Histen kavausten avulla on todettu arvuusta
 olleen ainakin 1/2 km. maantien
 suunnassa Koivulan ja Häyhkion talojen välillä.
 Sivistian paloja kavauksissa tuli vähänlai-
 setti. Ne ovat rappautuvaa kampakeraamiikkaa,
 n.s. Uskela - kulttuurin kuuluvaa.

Käydessäni siellä sain haltuuni kaksi
 v. 1946 löytynyttä kiviainetta. Venekirveen
 (Keh 11631) oli löytänyt tyttären Keiju Koivula
 maantien varasta Ylisen - Häyhkion talon luota.
 Todennäköisin se oli peräisin Ojaraman poh-
 joispuolella kunnan maalla olevasta soran-
 ottoalueesta, jonka reunoilla A. Ayräpää v. 1916
 kaivoi. (kaivausalueet I ja II).

Rombimaisen reikäseen (Keh 11630)
 löysi Toivo Koivula tiilihautaa kabettaessa la-
 pion peston ovyrydeltä hiekkamaasta kedolta
 läheiltä A. Ayräpään kavi. alue IV. Tiilihau-
 dan vaihteilla ollutta rikottua maata tar-
 kastin, mutta tuloksetta.

2. Aronrokan kiv. as. p. Aronmaan H, Vuolteen kl,
 pitäjän länäräjällä 6 km joesta pitäjöiseen, 11 km
 kirkosta luoteeseen.

Kartta I:2

Ks. J. Milin seloitus luettelossa K M 7982:1

Satak. museoon on saatu vasarakiveen puotikas,
oitokiveä ja levymäisiä? suimanpainoja.

Mait. C-F. Meinander kävi elokuussa
1945 tarkastamassa löytöpaikkaa ja ha-
vaiti siinä kulttuurimaata, jossa oli kvartsi-
isokoksia. Paikka oli luode-kaakko-suuntaisella
harjulla rinteän yläosassa n. 200 m etäisyy-
den päällä luoteeseen.

Keramikkalöytöjen perusteella asuinpaik-
kaa ei voida varmuudella ajoittaa: kiviesineet
viittaavat muorakeramiseen aikaan. Mait.
Meinander uskoo myös asuinpaikan kor-
keuden läheiseen puroon, mutta korkeutta me-
reestä ei ole vielä lausuttu.

3. Sonnilan kiv.as.p., ylästaron tel., 3 km kirkosta
kaakkoon.

Kartta I:3

K M 11672:1-6

Paineet, kourutalotta ja 5' hiomakiveä? ovat
löytyneet eri aikoina 1 km säteellä kahden puo-
len kraniojää Sonnilanjoen rantapelloista. Mu-

seon ne lähetti mm. Väinö Hakula joulukuussa
1946.

4. Malmin kiv.as.p., Malmin H., Ylistaro kkl,
1 km kirkosta itään, n. 0,2 km Sounilanjoen suusta
itään ja saman verran Kokemaän joen etelään,
maasta.

Kartta I:4

- Sat. n. 10224-35

Ko. J. Otilion tark. kert. v. 1921 top. arkistossa.

Lojdetukset ovat kiviseinisiä, joikossa saa
kattopin. Niiden on mainittu tulleen esiin kyn-
toivissa talon länsipuolisilta pelloilta ja joku
on löytynyt jiramaaltaakin. J. Otilio ei siellä
käydessään tarannut v. 1916 toivosa' olutta miestä
löytöjen tekijää eikä' talossa tiedetty löytöpaikkoja.
Nyt oli osa jiramaata puutarkkana 'aina'
ei mitään näkynyt. Talon länsipuolella olevat
maat kuuluvat naapurille. Tarkastin sen sijaan
itäpuolella pienen, mutta suuriruomaiden puron
takana olevia pelloja ruutuja? Tuloksetta.

Asuinpaikkoihin viittaavia löydöksiä:

Sääksmäen H:n lanoijpuolella (on. Arvo Järvenpää)
Kuoppalan kl, 6 1/4 km pohjoisluoteeseen kirk-
kosta, 3.3 km lounaaseen joen pohjoispuolel-
leesta on hiivinkiven löydöpaikka.

Kartta 5:5 Sat. n. 9652.

Ks. d. (Purpaeus-) kirjastoan tark. kertom. v. 1916 top.
arkistossa.

Hioin oli löydetty v. 1914 antiiselta' vaurais-
talon pellolta n. 400 m Sääksmäen talosta lanoi-
lounaaseen. A. d.:n tarkastus oli ollut tulokseton.

Minäkin tutkin talon lanoijpuolella ties-
sä alkavaan pellovankean polveketta. Se oli har-
jien välissä olevaa rinteettoa, 70 m leveä.
Kivaita ja sen iskoksia löytyi runsaasti, mutta
niitä löytyi luontaisina syvälläkin vierteen
harjien soraosta.

Pappilan hautilta 1/2 km kirkosta pohjois-
koille, sen lanoin hiivinkiven.

Kartta I:6, III Kcl 11629

Laaka oli lammassaassa, nurman pin:

malta jyrkän rinteen taiteessa do on poljo-
seon kiviavokasta. Navelta sijaitsee niemelleellä,
jota poljoissa ja idässä rajoittaa vanha joki-
uoma.

Kokkainoppia tekemällä tarkastin koko
löytökohdan puoleisen rinteen yläosan. Etä oli
kovaa kivistä moreenia, heli turpeen alla puu-
dusta ja keltaista. Tarkemmin saatiin tutkia löy-
töpaikan ja navelan väliä alueen siltä se oli
murmelmattomaa pikatarhaa. Ohitään sinäkaän
ei näkynyt. Kun kivi löydetäessä oli vain puo-
leksi turpeen pinnassa, on mahdollista, että
se on paikalle myöhemmin kulkeutunut.

Ketolan talojen mailta, Ketolan kl. joen länsi-
rannalta 4,5 km kirkosta poljois-koilliseen on
useita irtolöytöjä?

Kartta I:7 Sot. nr 9774-78, 9650-51

Loydösten joukossa on kivistä, mutta
varmaa laakahiointa ei ole tavattu. V. 1948
oli etä-Ketolan länsipuolelta pellolta har-
jun rinteen alla löytynyt hiikkakivi la-
ka, jota etä oli vähän käytetty hiiontaan,
Asuinpaikan merkkejä ei niiltä tienoilta
löytynyt.

Järven Nikolain peltoa, Säpulan kl., on peräisin Vaakahuonin K. n. 2151:559, joka keräilijä Salomon Wilskinan toimitti mu. seuran n. 1882.

Kotimaalla Sääksjärven rannalla lienee kiv. es. paikka. (Suomenmaa II, s. 412.)

Nuorakeraamisia hautoja:

Erityisesti hiekanolossa tavatut venekirveet ja oikokirveet lienevät usein peräisin haudoista, mutta löydettyjen puutteellisuuden vuoksi asia useimmiten jää epävarmaksi. Sekä vene- että oikokirveitä on pitäjästään 10-kunta.

1. Hakalan ont. peltoalta, Mälkkärin st. maalta myk. keräilijä Osmo Karenen toimilta Risteestä on löydetty vene- ja oikokirves 3 3/4 km kirkosta itä-koilliseen, Risteen pysäkillä n. 100 m koilliseen.

Kartta I: 8. K. n. 5590:1-2
Ks. J. Otilion kert. n. 1910 Top. arkissa.

Esimet löytyivät kellarin tehtaassa 80 cm syvältä kova- ja hiekkasta. Muutamia metrejä päässä löydyntaikaista itään on suuren hiekkakuopan reuna.

Tehailija Kareni aikana on mäkeä näillä tienoilla kaivettu rakennuksia perustettaessa, ja tien pohjoispuolelle on tehty suuri omenapuutarha vesijohdotineen. Muuta uusia löytöjä ei ole tullut.

2. Kalomaki, Sukaran, ent. Lääkärin St, Rakku, laiston kl, 2 1/2 km kirkosta pohjois-koilliseen, 200 m joesta länteen on venekirveen löydyntäikää.

Kartta I:9 K.M. 6504

Ks. d. (Europaens-) elyrajiaan kertom. ja kartta v. 1916 top. ark:issa. - Polttoalumiini

Löydyntäkohdalla on matala kumpare pelon keskellä, jossa sijaitsee kanala, entinen tiiki. Maan lausoisumasta on otettu soraa, ja kivies löytyi siinä v. 1913 metrinä syvältä.

Pronssikausi.

Pronssikautisia isotyötöitä on Koke-
maalla neljästä eri paikasta yhteensä 12
esineitä eli yli 1/10 koko maan pronssiesi-
neltyöistä. Pitäjä liittyykin nähtävästi
Kiiikaisten - Harjavallan muoremman prous-
sikauden keskusalueeseen, johon lukujen
hiidenkiiikoidenkin esiintyminen on ymmär-
rettävissä.

1. Pyhä-Vehkan H:n maalla ent. Kirjuri H.
metsäpatstalla Purjolan kl:n takamailla
on hiidenkiiikas 12,5 km kirkosta länsi-lus-
teeseen, 800 m pitäjän rajasta ja 4 km län-
teen Harjavallan Matinkarjun hiidenkiiikas-
ryhmästä.

Karsta I: 10, vllk. 1.

Rauni on kooltaan $11 \times 11,4$ m, korkeus n. 2 m,
säännöllisen kekomainen, ruutua keskellä on
2 m leveä syvä kuoppa. Kivet ovat valti-
koituja, yleisimmän 20-40 cm läpimitäisiä.

Sijaintipaikka on klmäsuosta luoteeseen
kangasmaalta kohoavalla n. 200 m leveällä
kaarevalta J-L-suuntaisella harrakivikkoi-
jella Harjanteella. Röykkiö on muodostettu

harjanteen pohjoisraunalle jo nähan vihta?
 välle maalle, mutta vasta sen luota rinne
 laskeutuu loivahkosti n. 4 m kankaan tasolle.
 - Oppaanani oli raunion löytäjä mv. Väinö Putko.

Siikkinenmaalla, Hyttin ent. tiluksilla, Kak,
 kulaiston kl., 1 km luoteeseen kiv.as. p:llä ole,
 vasta Koivulan talosta, 700 m kullaan rajasta,
 on tien länsipuolella 3 kivirauniota.

Kartta I:11, II

Ko. A. Europaes -) elyrajään kertom. ja kartta
 kiv.as. p:n kavaatocosta v. 1916 top. arkistoa.

Rauniot olivat laike pieniä, lompumai-
 sia, kokonaan nurmen peittämiä ja vaikeah-
 kooksi havaittavia. Ne tuntuvat olevan muo-
 dostelut valikoidusta pienokaisista? kivistä?

2. Pohjoisin rauniosta oli n. 100 m Kan-
 kaanvirran torpasta etelään, tien vieressä,
 koko 3,5 x 3,4 m, korkeus n. 1/2 m.

3. 50 askelta edellisestä? tien vieressä, koko
 2,9 x 2,9, korkeus n. 40 cm.

4. 40 askelta edellisestä? 2 m tiestä, koko

2,1 x 2,5 m, matala.

5. Orjapaaden kalliolla, Hauhtilan kl. lähellä' Lehtimäen palstan rajaa kalliion korkeimmalla kohdalla on hiidenkiukaan pohja 2,3 km kirkosta pohjois-luoteeseen ja 900 m joen rannoista sekä lounaassa että idässä.

Kartta I:12; vkk. 2.

Ks. Schmidt.

Raunion pohja on 16 x 11,5 m laaja n. 10 cm korkea epämääräinen kivikko n. 50 m leveän kalliion selän länsiosassa. Tein oikeen 2 koekuoppaa, toisessa tuli 20 cm syvältä vastaan mullan pehkeä hiikkamaata toisessa oli 40 cm syvältä kallio, jonka päällä oli sentin verran nokijutosta maata. Kiviladellinaan todettiin olevan tiivriä, yleisimmät kivet olivat pääkokoisia, pienempiä kiviä ja lohkeilleita hiikkamia oli joukossa ja näihin oli salunnut humusta.

Pinnaltaan kivikko oli kuopanteista, yhteensä murettunutta ja joitakin mielenpidettäviä kiviä oli näkyvissä. Th. Schmidt oli n. 1901 mitannut sen kooksi 18,5 x 10,5 m ja hänestä nähti kuin siinä olisi

ollut 3 yhteen sulautunutta raunion poljia. Sita' lieneekin hänen käyntinsä' jälkeen liit-
telta, sillä pohjoispuolella oli nyt melkoinen
kiivirykelmä, kokkotulien alusta.

6. Yli-Polilan haasa (om. Erkki Polila), Kaaren-
ofan kl. on hiidenkiukaan poljia kansakou-
lun palstan rajalta 3,4 km pohjois-koilli-
seen kirkosta ja 40 m etelään ketolan tiestä.

Kartta I: 13, IV; vsk. 3.
Ks. Schwindt.

Koko on 6,4 x 6,8 m ja kiviä on jäljellä
0-2 kerrasta. Sijaintikohita on matalan ki-
vikkoisen mäkinään pohjoisryjäästä' ulkone-
va kallionkieleke, n. 10 m leveä ja sivuilla
seuraa maastoa 3 m korkeampi.

Raunion poljia on yleisimmällä kohdalla
kalliota ja kuperin alustansa mukaisesti myös
rauhan kupera. Kiviä on sita' riety muualla
sillä' alavien teltyjä' oli vain vähäinen määrä
läntisellä koulun puoleisella kallon juurella.

7-10 Surijortin kankaalla, Huivon kl. 3,7 km kirkosta pohjois-koilliseen, edellisestä 400-500 m samaan suuntaan ja 200-300 m joesta län- teen on hiidenkuikaita.

Kartta I:14; V. Ks. Schwindt.

1. Raunionselä, n. 5x5 m on Oittisen H. maalla (om. Lemmi Oittinen) korkeampien kallioiden vä- lissä kallioharjanteella.

2. Edellisestä n. 10 m luoteeseen samalla selän- teellä, mutta alempana on n. 3x3 m:n kive- ys, jota hiljan oli pengottu. Epävarma.

3. Edellisestä n. 150 m lounaaseen on korkealla kolla kallon selkämällä 16x14 m laaja n. 1/2 m korkea raunio. Se on kasattu vaikeidusta kivista, suurin osa 30-40 cm läpimittaisia ja on luultavasti mataloitunut ja levennyt.

4. Paarolan H. metsätaipaleella 75 m länsi-lou- naaseen Surijortin jorasta korkealla kalli- olla on 5x4.5 m läpimittainen matala rau- nio. (Schwindt). Sitä ei ooppaanani ollut työm. Etki Maämpää tuntenut.

Kyötälän kylässä on kaksi rauniota,
 mää, joiden kivikasat eivät ole tavallisia
 pronssikauden hiidenkirkaita, mutta eivät
 myöskään rautakauden polttohautojen tapai-
 sia. Lähiinnot ne lienevät muorinajan
 pronssikauden kumuvia.

11. Karikan H. metsäpöytästä 9,3 km kirkosta
 itään, 1 km joesta koilliseen ja 1,3 km Kauval-
 san rajasta on rauniokalmisto.

Kartta I: 15, VI, vkk. 4-5.

Ks. Schvindt.

Rauniot ovat joen, Kyötälänjoen ja ent.
 Puurijärven rajoittaman niemekkeen keskellä
 n. 3 m korkealla loivarinteisellä hyvin
 kivikkoisella metsikkoharjanteella. Maan-
 täytettä soikkiväessä ei ole, muuoltaan u.
 seinnat ovat epävarmollisia, kivet sekamu-
 naisia ja matalampia pammalvituneita rau-
 nioita ei juuri erota maan runsaista kuon-
 taisista kivikoista. Sen vuoksi onkin Schvindt.
 huhtelossaan mainittu raunioita, joita ohikert-
 kartassa ei ole ja kaantain.

1 - 3x3 m, kork. 30 cm, E-nykyssä iso kivi,
 muut pieniä. Epävarma.

2 - $5 \times 5,5$ m, kork. 40 cm, keskeltä vähän lansto, kivet keskisuuria.

3 - 6×3 m, kork. 50 cm, l-osassa iso kivi

4 - 5×8 m, kork. 60 cm, laidoilla iso kivi, pinta tasainen.

5 - 4×4 m, kork. 40 cm, 4-kulmainen, keskus lansto. Ks. vll. 4.

6 - 2×2 m, kork. 30 cm, reunilla 2 isoa kiveä.

7 - 10×10 m, kork. 1,5 m, pyjässä melko korkea kivi.

8 - 5×9 m, kork. 1 m, 2-osainen, laiteen osan keskellä kuoppa.

9 - 2×4 m, kork. 50 cm, 2 isoa kiveä, itäinen, 1,6 m korkea.

10 - 5×5 m, kork. 1 m. Schwindt kaivatti: sillen n. 1901 keskustaan asti ulottuvan käytävän, mutta ei havainnut mitään erikoista. Nytkin saattoi todeta pohjalla olevan vain puidasta mäkioraa. Kivien välissä oli vähän solunutta kumua, ta. Ks. vll. 5.

11 - 2×4 m, kork. 50 cm, useita isoja kiviä.

12 - 4×5 m, kork. 50 cm, J-kulmankeskeä 1,5 m korkea kivi, jonka kylkeä vastaan nojia pari metria pitkä kiviä lada. Jaa kapean muurin pää.

Luokelan rajinimitat on otettu askelilla, kor. kendet arvioimalla.

12. Jaakkolan H. maalla (om. Felix Jaakkola)
ed. 1/2 km etelään on toinen kaivosto.

Kartta I: 16.

Peltojen takana on liode - kaakko suun,
taisen loivarinteisen n. 5 m korkean met.
sahajänteen läntisellä rinteellä n. 80 m alu-
eella 7-8 eri kokorista matalakkoa rauni-
ota. Kun täällä maasto ei ole niin kivik-
koista kuin Karikan metsäsa ja roykkiöt
ovat valikoituneita kivistä kootuja ja sään-
nöllisen pyöreitä, niin ne ovat helpot ha-
vaita, eikä niitä voi sekoittaa luonnonmuodostumiin.

Ruunimäen raunioista oli n. 40 m
pellon syyjästä ja kaikki olivat edessä voima-
jondon linjalla tai sen läheisyydessä. Lapi-
mita vaihteli 3-5 m. Eräseen pakkajon-
in alla olevaan oli kaivettu kuoppa. Rau-
nion korkeus oli 40 cm kirkkoraolisen pak-
suas 60 cm, kivistä oli n. 4 kerrosta. Kooltaan
kivet olivat 10-40 cm, niiden väliin oli so-
lunut vain vähän hiumusta ja raunion
pohjalla oli puhdas liikka.

Epämääräisiä raunioita.

Hidenkukaita muotutettavia vaikeiden kivistä koottuja yksinäisiä kiviroykkioita. Kinkkari ne ovat liian korkeita, mutta voisivat kyllä olla jello-raunioita, jotka luonnon-oikusta ovat saaneet huomion herättävän koon.

1. Rannikauden lantessa, Harvan H. maata, Mattila k. 5.7 km kirkasta pohjois-koilliseen, 0.6 km joesta. Itään on kivi-raunio.

Kartta I:17, VIII.

Ko. Schmidt.

Raunio koto on n. 7x7 m, korkeus n. 1.5 m. Ohuudeltaan se on korkean kekomaisen, murehtunut ja E-osaan on tehty 1 m leveä kuoppa. Kuoppaan näkyy osa kahdesta suurehkoista keskuskivestä, jotka näytävät pinnalta rapautuneilta. Hiviladelta on kivistä kivet yleisimmin pääkokoisia ja oita pienempiä. Joissain kivien raissa on hiukan keltasta hiekkää.

Sijaintipaikka on korkean metsikköharjanteen Rannikauden maan eli Väisämaan maan lounaispuolella n. 200 m leveän vilje-

12 lippaukean laidassa lepikossa peltomaan tasolla.

2. Runtangon l. Rundangon H:n fonttinaan lai:
dassa Rundangon kl. kirkosta 4,4 km itään
Ristein asemalta 0,9 km kaakkoon ja joesta lou:
maaseen 0,3 km on kiviraunio.

Kartta I:18, III

Ks. Schwindt.

Raunion koko on $4,5 \times 4,5$ m, korkeus n.
1,5 m. Se on jyrkkäkylläinen kalajä kangasveke,
kivet yleisimmän 30-50 cm läpimittaisia. Erään
yläkiven pysty kytki oli nausta, mutta se näytti
muostejalinalta.

Sijaintikortta on maantasossa oleva kah:
den väljelysmaan välinen kapea tasainen kallio.

Rautakauden kalmusto.

1. Kalmomäki eli Kalvotammäki (myös Kalmo- ja Kalmamäki - ss.), Järvelin H, Kooimilän kl on ^{ollut} muumikalusto 7,2 km lirkosta länsi-luo: juseen, 0,3 km Harjavallan rajasta joen pohjoisrannalla.

Kartta I:19.

Kcl 344 (v. 1859), 1763: 1-52, 1875, 3993: 16, 4448: 6

Kalmisto havaittiin v. 1876 kun rantapalvelusa olevaa kummaota tarkitettiin. Silloin tuli esiin kalustoa sekä maaston alta miesten ruu, muuhandoista (kives, kivrenkupura, punnukkia, arabialainen hopearaha, sörppi, keritsimet, solkia, helmia y.m.)

Kalmomäestä oli myöskin jäljellä 40 m päässä rannasta oleva 10 x 30 m suuruisen T-L-suunn. jainon metria korkea saari. Se oli nurmen peittämiä, humuksen alla on kerkeä sora ja vesi syövyttää korkean veden aikana joen puoleista reunaa. Rantaviikikolle ei ollut huuhkottunut eikä saaren seinämissä näkyneet haudo. löydöksiä joten saarella tuskin enää on haudoja.

2. Forsbyn niemellä Poikakodin alueella, Kookan kl., 3,4 km kirkosta luoteeseen joen pohjoisrannalla Linnaluodon lounaispuolella kohdalla on ollut polttokenttä, joka on tutkittu.

Kartta I:20 -Kok. 3988:27-34.

Ks. Th. Schwindtin kert. v. 1901 top. ark., Koonikan k. kertomus. Kartta SMYA II, s. 167.

Hautausmaahan oli ollut pienen luontaisen kummun päällä ja sitä oli reunustanut kivikela. Löylyjä oli ollut koko kehäpiirin alueella (keih. karkki, 2 pumukkoa, rannerengas, poltettua luntta y. m.)

Schwindt mainitsee edellisestä 20 m rannasta olevan toisen samantapaisten kivikeräilyksen kummun. En keksinyt sitä? Koko niemi on kumpuilevaa rehevääkasvuisia maata ja kiviä ja kivikeloja on kummuillakin.

3. Leikkimäellä Simälä kl. (om. pankinjohtaja H. J. Simula) Simälä kl., on tutkittu riikinkikautinen polttokenttäläpääntö kirkosta 3,1 km luoteeseen, joen etelärannalla edellisestä vas. rantaalta.

Kartta I:21

Ks. K. Kilusen kert. ja kartta SMYA II, s. 65.

KM 1174:1-35, 1376-82, 2001:1-83, 2294:1-31,
3377:1-2 (Äimälän kl.), 3392:8 (pellonla),
3993:17-20.

Kalmisto löytyi v.1870 peltoa tentaarsa'
Leikkimäen niemikkeeseen. Niemi on aivan
loivarinteinen matala kohoama jonka puo-
liset reunat ovat korkeat ja jyrkät. Kalmiston
paikka oli ollut niemien länsilaidalla matalalla
kunnalla.

v.1932 rakennettiin makeen huvila sum-
milteen kalmiston kohdalle mutta mitään eri-
koista ei silloin havaittu. - Ks. myös oikeita kuoppia
s.33.

4. Riihimäellä Vuolteen H. (on. Niilo Jaakkola) Vuol-
teen kl. on ollut polttohauta kirkosta 1 km luo-
teeseen, joesta 0,3 km pohjoiseen.

Kartta I:22 - KM 2377:1-9
Ks. J. R. Oksanenin kert. v. 1885 tap. ark:sta.

Kalmisto hajotettiin v.1885 kun eräs renki
rakensi tupansa päätymen kellarin maan luoteiskul-
malla. Mustan mullan alta oli silloin tullut nä-
kyviin runsaasti poltettua luuta ja hiiltä sekä
miehen haudan kalustoa, kivenkupura, keuhaita y.m.
Vuolteen ent. Riihimäki on matala kallio-

peräinen loivarunkoinen mäki, jonka kaikki
muuttavimmat paikat näyttävät julleen raken,
mukia ja puutarhoja tehtäessä pengotuksiksi,
joten maalla ei ilmeisesti muuta rantautusta
ole.

5. Jaakkolan l. Ylivuolteen H. tontilla (om. Nülo
Jaakkola), Vuolteen kl, on polttokalmisto edel-
lisestä 0,3 km kaakkoon, kirkosta 0,7 km luotee-
seen ja 0,2 km pohjoisrannasta.

Kartta I:23

-Kdn 8838:1-25, Sat. n. 11810

Ks. H. Salmon kert. v. 1928 top. ark:osa.

Kalmisto todettiin v. 1927 uuden päära-
kennuksen perustusta tehtäessä. Nokiosta kal-
mistomaasta oli todettu olevan 30 cm paksulta. H.
Salmon anelun mukaan kalmistora jatkuu vielä
pihalle länteen ja jolle päin puutarhan täy-
tömaan alla. Maasto taso on loivasti rannaan
viittävä.

6. Karajamaalla, ent. ruostuiman puustellin
tontilla, Vuolteen kl, on ollut polttokalmisto
edellisestä 0,3 km itään, kirkosta 0,5 km luoteeseen.

Kartta I:24 - Kell 3988:43-48, Sat. eh. keihäs.
 Ko. J. R. Clopelinin kert. v. 1885, Th. Schwindtin kert.
 v. 1901 ja O. M. Tallgrenin kert ja kartta v. 1906
 top. ark: 100.

Kalmisto hajotettiin, kun alipseeri Paul
 D. Daner v. 1890 rakennutti asuntonsa maalle
 erään kivikehän päälle. Th. Schwindtille hän oli
 keksynyt siltä löytäneensä puikon, kostaapeli
 lareneis ilmait: löytyneen 2 keihäänkärkeä
 (-:44, 45) ja liikutellusta maasta Schwindt
 keksit pari naulaa, utonkiven palan ja erään
 suuren kiven vierestä miekan ja keihäänkärjen
 (-:43, 46), mutta luursireja hän ei enää näh-
 nnyt.

Clopelin mainitsee läymästäään maalla
 v. 1885, että "maanjännällä näkyvistä" kivistä
 päätellen, on siinä samanlainen hauta kuin
 Koonikamäeltä tunnetut." Hän tarkoittaa
 n. k. Tuomarinympyrää, jossa siis täälläkin
 olisi ollut samanlainen polttokammi. - Ks myös
 Tuomarinympyrä s. 50.

F. Myllymäeltä, Purson l. Pohjolan d. tontilla
 (om. S. Ruohorinnan perik.) Kuoppalan kl.
 on ollut polttokalmisto 0,7 km edelubestä itä.
 koilliseen ja 0,8 km kirkosta pohjois-koilliseen.

Kartta I: 25.

Kk. 7980:1-45, Sat. dk 107:1, 10877-78, Hämeen dk.
1243:4-5.

Ks. J. Milion kert. ja kartta v. 1921 ja N. Cleven
jarkastuskerstomus v. 1934 top. ark: 10a.

Puoston ent. Myllymäki on tonttimaan
laidassa oleva viljelymätön väräinien hietikko-
kunnas, jonka runteissa on matala hietka-
kuoppa. Sen vaiheilta on v. 1919-28 saatu löy-
döt. Paikalla näyttää oleen a.s. palopilkku-
kalniosto, jossa hautauskondien päällä on ollut
kivisiä. Saadut esineet (rapusolki, oikea kupura-
solki, miekan ponsi, arpo, 2 keihäänkärkeä y. m.)
ovat merovinki- ja viikinkiajalta.

Hautausalue näyttää tulleen jo koto-
naan hävitetyksi.

8. Naamiertoulun tontilla ent. Astalan virkatalon
maalla Kalkkulaisten kt. on iso polttokalmisto
edellisestä 1,2 km pohjois-luoteeseen ja kirkosta
1,7 km luoteenpuoleiseen pohjoiseen.

Kartta I: 26

Kk. 8338:1-96, 8595:1-10, 8607:1-12; Häim. dk.
1200:48, 1205:12, 1243:7, 1299:3-4

Ks. dk. (Kampffman-)kunttimaan kert. ja kartat v. 1925
top. ark: 10a.

Koulurakennuksen perustusta tehtäessä v. 1924 tuli päivänvaloon suuri joukko naisia naiseineita. Kun kaivauksissa tutkittiin pie-
 nekäs ala kirjalan etäpuolelta luoteisosassa ja kaistale maata perustan ulkopuoleltakin lounaassa, tuli löydöksiä lisää. Kalusto on sekä miesten että naisten hautauksiin kuulunutta.

Tutkijan arvelun mukaan kalmistoa jatkun vielä rakennuksen luota lounas- ja kaakkoissuuntaan. V. 1926 jälkeen ei tiedetty uusia löytöjä tehdyin.

9. Int. Myllymäellä, Astalan virkatalon maalla, myk. Kolsi Oy:n voimalaitoksen alueella, Kaku, länksen kl. on ollut laaja polttokalmisto edellisestä 0.5 km itä-koilliseen ja kirkosta 1.9 km pohjoiseen.

Kartta I:27

Koll 2974:1-24, 2993:1-45, 2998:18, 3175, 3988:35-42, 5355, 5478:1-27, 11418:1-12.

Ko. J. R. Espelin kert. v. 1894, Th. Schwindtin kert. v. 1901 ja O. Hackmanin kert. v. 1910 top. ark. 102.

Myllymäki on ollut Pahrinmäen kirkon rannalla sijainnut korkea kivakärkinen mäenosa. Maan laesta tutkittiin huomattava osa v. 1894 ja 1909. Hautaukset erinäisiä erillisinä m. s. palo.

pilkkuna.

Hautausmaahan on ollut myösi tutkittua
jäätöissä maan osassa, josta löytöjäkin on tehty.
Viimeinen lähetys, 10-kunta erinettä saatiin
sieltä marraskuussa 1944. Kolsin vormalaitoksen
rantapaltoa tehtäessä kuorittiin pintamaata n.
10 m leveältä ja silloin tavattiin palotäplähauta.
Nyt on myllymäki hävinnyt, osa siitä lienee
jäljellä padotusjärven alla. *)

10. Kirkkovainiolla, Virhan H. Kakkulaisten ks,
on ollut polttohauta edellisestä 0,4 km luoteeseen
ja 2,1 km kirkosta pohjoiseen.

Kartta I:28.

Kem 5578:28-38, 5903:2

Ks. A. Häckmanin kertomus karttoineen v. 1910 top.arkisto.

* Työmies Erkki Ojanpää kertoi isältään Devertiltä
kuulleensa, että tämä olisi kynäessään Myllymäen lähi-
pellon n. 40 v. sitten löytänyt kullankiiltävän kelyin, lat-
tean ja n. 10 cm pitkän, jonka oli luovuttanut mylly-
rille. Samoihin aikoihin hän oli löytänyt pronssikah-
vaisen kaksiteräisen miekan, jonka katki Ojanpään
kallion juurelle lepikkoon, mutta se oli sieltä kadon-
nut. - Epäilen tietäjä.

Pellon keskeltä 141 m. Etelään Haistilaan ja kirkolle vienen heiden nostekosolta on ollut va. naisia viljelemättömiä karikoita joista v. 1907 löytyi kivien kupura, keihäänkärki ja rautainen solki. Tutkimuksissa havaittiin esineitä liioia ja myös poltettua luuta. Heikel arveli pöytä ollen polttokenttäkaluston, jilla hän oli kuullut samalta kohdalla tehdyn muitakin muinaislöytöjä.

Tämäkin kohta kirkkovainiosta oli myl viljeltyä, jilla Niskan isäntä oli n. 15 v. sitten raivannut pois karikot.

11. Kalomäellä, Sukaran (ent. Laakarun) H:n ruukinmäellä (om. M. Sukara) on ollut pieni polttokalusto edelliseolta 0,4 km poljois-luoteeseen ja 2,5 km luoteenpuoleiseen poljoiseen kirkosta.

Karta I, 29. - KCM 2065:102, 711:2-3.
Ks. A. Europaeus - kirjapajaan kert. laastorineen v. 1916 ja J. Nilion tark. kertom. v. 1921 top. ark.:ssa.

Kalomäki on n. 150 m lounaaseen Sukaran talosta pellolla n. 3 m korkea 20 x 30 m laajuisen hietikokumpare. Löydökset (keihäänkärki, pronssi- spiraalia, seinäastianpalat ja luursirut) ovat maan eteläosasta, josta on otettu hiikkaa ja

leikattu sinne suoraksi.

Näiltä tienoilta en enää havannut kal-
muston merkkejä, joten hautausaluetta tuskin
enää on jäljellä. Main itäpuolella olevaa entistä
haakarin riihtä kanalaksi muuttaneessa koyal-
tiin sen perustasta, mutta silloinkaan ei ollut
mitään löytynyt. — ks. venekinnäntä.

12. Koonikan maella, Kyla-Koonikan H (om. Lauri
Näkitalo), Paistila kkl, on suuri hautausma-
kalmisto 1,3 km kirkosta koilliseen ja 0,2 km
joen rannasta itään.

Kartta I:30, Mk. 9.

Kdm 345, 2398¹⁻³⁸, 3441:1-36, 3988:1-26, 3993:1-10,
4569:1

Ks. J. R. Aspelinin kert. v. 1885 Karstoinen, A. Hack-
mannin kert. v. 1897 ja 1909, Th. Schmidtin ja H. J.
Heikelin kert. Karstoinen v. 1901 top. ark.:sa. — SM, 1901, 337

Kalmestomäki on kiivokoinen metsikkö,
kumpu, kylan pellomaiden lähimmäksi jokea pis-
tävän järkomaan niemekkeen kärke. Mäki
on kallioperäinen, loivarintainen laki n. 100 x 100 m
laaja. Rauniot, joita karsta on merkitty 29,
ovat hajaantuneet koko laelle. Kooltaan ne ovat
suuria, 6-12 m läpimittaisia, mutta matalia ja

sammaloitumisen takia vaikeahkoja havaita.
Kiirä'niössä näytää' olevan vähän, mutta yleensä
suuria. Rannivirta on tutkittu⁷⁸ ja ne ovat sen jäl-
keen koottu ennalleen. - Ks. Ukkokivet s. 39-47.

13. Pajamaella', Hurun H/om. Kalle Huru, os. Riste,
Harolan k. on polttokalmisto 2,8 km kirkosta
koilliseen saareksi muuttuneella joen itärannan
niemikkeellä'.

Kartta I: 31; IX

Koh. 9778, 10020:1-2; 11570:1-6

Ko. N. Claven kert. v. 1934 ja Ella Kiikosken kert.
ja kartta v. 1935 top. tark: roa

Mäki oli myt n. 4 m korkea saareksi
ennustettava niemi, päällys on S-K -suuntaan
kertyvä ja reunoilla on kalkiperä näkyriä.
Maan laelle pellolle pajan edustalle oli v. 1934
pystytetty sätköpylväs ja oltiin tehty löydöt.
Tarkastuksessa löydettyä, oli siinä havaittu
pölyttua hunka.

Sätköpylväs oli myt pristetty enkä
viivilyksen seasta pelosta havainnut mitään
erikoista. Kun löydöt ovat tulleet satunnai-
sina kaisanoissa on mahdollista, että koo-
kematonta hautausaluetta olisi jäljellä, mikä

hautauskunta ei ole ollut aivan pieni, kuten Fri
Cleve olettaa.

14. Huimaluodossa, ent. Tessun H. maalla, myk.
palsatitilallinen Vilho Leinon hallussa, Harolan kb,
on polttohautoja edellisestä? 100 m länteen.

Kartta I:32, IX

Kch 2501:7-24, Ham. dt. 1179:20

Ko. Hj. Appelgren - Kivaton kert. v. 1886 top. arkissa,
SMYÄ XII, s. 9-12.

Huimaluoto oli myk. n. 100 x 80 m laaja,
n. 5 m korkea polygoonin muotoon viettävä saari.
N. osan nostettu vesi oli jo peittänyt alavammassa
luoteisreunan ja kumman nousu on suunnitel-
lussa 1,5 m:ssä jääne saaresta täysin kuiville
vain korkein etelässä.

Appelgren - kivato kaivoi nähaiben alu-
een luodon länsirannalla saaren raudanteko-
paikkaan tai pajaan viettavia löydöksiä? Por-
joiskäyestä hän kaivoi raunnon, josta löytyi
keinäänkärki, veitsi, rautainen solki, saviaasti,
anpaloja, y. m. Poltettua kulta oli sam-
meksi.

Saaren itäreunalla hän mainitsee olleen
jorisen kiviraunnon. Se oli myk. näkymättömäksi

maatumit. Sen sijaan eteläpäässä korkeimmalla kohdalla oli n. 3x3 m suuruinen, n. 20 cm korkea kivensekainen maatumpu, puultavasti hauras täräunis. - ks. Muinaisluunnat. s. 48.

15. Polin aut. sataman luona, Sijynilän H. (am. V. Poli) Huitikkalan kl, on ollut joestohauka edellisestä 0,6 km ja kirkosta 3,4 km koilliseen.

Kartta I:33, IK.
Kot 11633:1-4

Kuljunjoen itäisellä rantakalliolla Huitikkalan saaren sillankorvassa oli viettävän kalion laella maan täyttämä nokkelma. Kevät-talvella n. 1939 kuljetettiin irtomaan pois autolla ja kallio hävitettiin neoväylään levennestäessä. Maata lapioidessa havaitti apotaturi Olan Laaksonen m. s. alueella nokista maata, josta tuli ensin orskandan kaivosto. Mahdolliseen poltetun huu, huu ei hän tassa lumenokadessa maassa ollut kuumittaneeksi kuomiota.

Pöytälokki on nykyään kanavana ja rannalla mulla jenoilla ei näy hautausten merkkejä?

Kalmistoriin viittäviä löytöjä.

1. Saikunman Peruna Oy:n tehdasontti; Krootilan kcl. 1 km kirkosta kaakkoon radan varrella on ansoyötyjen paikka.

Kartta I:34.

Kcl. 11384:1-2

Tehdään perustusta rakennettaessa v. 1942 löydettiin n. 10 m rakennuksen seinästä etelään kiikkovesta moreenikumusta kaksi ruostokeinää kärkeä ja kappale ruosteen pyöreää rautasiniä ehkä miekan päätä.

Toimittaja Vintou Mattilan saamien löytöjen mukaan siniset olivat löytyneet n. 50 m päästä tööstömaan 20 cm syvältä hiilen ja tuhkan peikasta maasta, joka värinään ruoste erottui ympäristöstä.

Mäki on n. 50 x 100 m laaja vai-
muiden keskellä oleva n. 2 m korkea nokkel-
mainen ja melko tiirikkoinen kumpare. Tehdas
on sen eteläpäässä.

Soikeita kuopanteita.

Pitkullaisia yleensä haudataskentuman muotoisia ja kokokoisia kuopanteita on pitäjäs- ja legio. Th. Schmidt niistä on luotellut joko näkemänsä tai kuulemansa perusteella yli 60 eri paikkaa. Niitä näkyy tapaan melko yleisesti pellon kiveillä olevien mäkin rinteillä, joko vain muutamia tai toistakymmentäkin.

Useatkin ne ovat nauriskuoppia, mutta voi niiden joukossa olla haudojakin, jotka pakanuuden aikaisiakin. Useita ovat aarteita: vajot penkonet, minäkin parissa paikassa kehoitin kaivamaan mutta yleensä niistä ei ole enää jäljellä. Joissakin kohdissa kuopanteita on runsampi määrä.

Leikkimäellä, Simalan H. Simalan kl on parikymmentä soikeita kuoppaa.

Kartta I: 21.

Th. Schmidtin kert. v. 1901 pap. arkistossa.

Kuopanteita oli vieressä parin metrin päässä toisistaan jätkin mönän länsireunan rinteeseen sijaitessa 8. Pohjoisreunalla, sankan kasruston sisällä niistä kerrottiin olevan 10.

Schwindel oli niistä 2 jatkunut mitään löytämättä.

Minä kaivatin eräästä länsireunan kuopanteesta itäisen puoliskon. Se oli ollut n. 60 cm leveä, 80 cm syvä pyöreäpölyjainen kuoppa, joka oli täytetty. 40 cm syvyydessä oli laiska nokea ja lahonnut hevosen leukaluun puolisko ham-paineen. lähempänä pölyä oli pitkästä massasta lahoa punta, parin sormen levyistä. Kuoppa oli kavettu kovaan mäkivaraan ja sopi si muuten ihmishandakoi, mutta oltaisiin luostosta säilyneen jotakin, kuin ilmeisesti samaan aikaan maahan peitettyä hevosen leukaluuta, kuin oli jäljellä vainla se oli ollut lähempänä pintaa. - Ks. Rantakauden tutkimusl. s. 20-21.

Pukkalan H. maalla (om. Kalle Kröger, os. Riste)
Pukkala kl on soikeita kuoppia 7,3 km kirkosta itä-kaukkoon ja 0,7 km lounaaseen läntisestä jokihaarasta.

Kartta I: 35

Ks. O. O. Heikelin tark. kert. v. 1898 ja Th. Schwindelin kuitelo v. 1901 top. ark: 10a.

Vainioiden takana on n. 15 m korkea joen suuntainen kalliainen ja bultikkoinen metsä.

sikkoharju. Louhikkoisen runteen alla on
n. 40 m leveää loivasti jelloille viistävää ki-
vottomämpää metsän reunaa, jossa kulkee
vanha polku. Tämän polun lanta puolta
n. 8 m salimattoilla toisistaan on poikkei-
suuntaisia poikkeita kuoppia. Yleensä parin met-
rin mittaisia, muutama 3-metrinen. Schwindt
oi lasenut mitat 26. Heikel mainitsee n. 40,
lukiin ilmeisesti mukaan myös mäkitunnailla
pellon keskellä tapaamansa kuopat.

Heikelille oi kerrottu että kun näitä kun-
nain kuoppia, maatalon ty:n pihalla olleita oi
avattu oi löydyntä pieniä mieltoja ja keihaita
kannusrautoja ja pöytimen(?) heta. Vanha perintä:
jietä oi toimintä haudat kyläkin, pakanan haudoit-
mista tiedot löydöstä mikäli ovat oikeat, eivät
jue oita?

Prakkimäessä? Kankaanteen kl, on 62 pitkulais-
ta hautakuoppaa metsässä oika' lisää. Useita on
kainettu. Lähellä on sotamiesten kaimana, Ruotoin
kaino" jolla Ronka kuona ollut järvi maahan muutu,
maahan ouksi. (Schwindt.)

Lunllavaati Ronkan maille lähellä Koglin ra-
jaa n. 11 km kirkosta kaakkoon.

Epämääräisiä raunioita.

Kivien skaisia maakumpuja, jotka ulko-
näöltään eivät eroa luontaisista jelloille oais-
dyneistä kumpareista, mutta ympäristönsä ja
sijaintipaikkansa nokei ovat mahdollisia
kantaraunioita.

1. Pappilan puimolan luona on 6 m päässä
toisistaan 2 kookasta raunioita, joista tosin
eteläisempään on pystytetty sähköpylväs ilman,
että mitään on löytynyt.

Kartta I: 36, III.

2. Maamiestalon raunissa, Kakkulaisten kl. rajat,
la vastapäätä Kolsta on keden joen puoleisella
laidalla 5x5 m laaja, 0,5 m korkea murme.
Jumut laakea kumpare. Muutamia kivien kulmia
näkyi murmen puimassa. Todennäköisesti nauha-
raunio.

Kartta I: 37: I

3. Hyttin l. maalla, Kakkulaisten kl, talosta 300 m
länkeen on metsän laidassa kivikkoista ruine-
kelloa, jossa on 10-kunta kumpareita ja röykkiötä.

Osa lienee luontaisia mutta ainakin yhdessä oli vielä 60 cm syvästä humuopitoiden maasta.

Kartta I:38; KI

4. Suomisen, myk. keski-Peren asuunosta 200-300 m koilliseen Orjapaaden kallion P-puolella 20 m vit. jelystiestä on 6-7 x 4-5 m laaja, 1,5 m korkea kumpumainen röykkiö, jossa kivien seassa on keltaista hiekkaa. (J. Leppäaalon tiedonanto v. 1946)

Kartta I:39.

5. Suonraunan maässä, ylistaron kl. Ojaparin ja Piittarin rajalla on kaksi rauniota. Piittarille neivästä hehta' itään poikkeavan kujan kohdalla 3 m hehta' on yksi, toinen 5 m oita' koilliseen. (J. Rinteen in. top. ark: no v:sta 1905 kert. taluonnoksineen).

Maan kulmauksensa pihlolinjan alla oli 3 x 4 m laaja n. 40 cm korkea kiveytykseltään kaskeraavista muoduttava rauni, 40 m idempänä rinteen alla oli toinen suurempi rauni. Prof. Rinteen mainitsemia on muremista eroit. sanut.

Kartta I:40; KII

6. 'Leikkimäellä', Yli-Parmen maalla, Ylistaron kl.,
on mäkiöiden välissä, eteläisemmän puolelkon
laidassa n. 25 m suurikivisiä' kaakkoon 304 m.
laaja n. 30 m korkea kumpare. Nurmen puu-
jaan näkyy isohkojen kivien kulmauksia.

Kartta I:41 - Ko. Uurikivet s. 44-45.

Korkeankoja kivivaltaisia rannioita on Kolsida
700 m kaakkoon tien länsipuolella jokeen viettä-
vällä rinneellä, ne lienevät jelloaunioita.

2a. Haralan k:n itäpuolella rannassa on 2 m.
8 m lapimittaisista maanpinnasta rannista toises-
sa 1,5 korkea silmäkivikin. Voivat olla viljelyk-
sen keskellä kiertettyjä kerikoita.

Pirkkimaisten kansakoulun takana on so-
pivan näköisiä kumpareita.

Oittisen itäpuolella jelloilla on komeita rau-
nioita, mutta ne lienevät luontaisia moreeneja.

Haraluodossa on kookkaita suurikivisiä' rdyk-
kiöitä, mutta ilmeisesti luontaisia.

Uhrikivet

Kokemaalla löytyi uhrikiviä vain sup. jaakolta alueelta joen itäpuolella vaikka kal. muistojä ja suo adustakin on ollut paljon laajemmalla alalla.

1. Koonikannalla? Kylä - Koonikan maalla Pasi. Jilan kl. on uhrikivi kalmiston pohjoispuolella H. J. Heikelin kartan (top. ark: roa) roykki-östa' xxii 47 m koilliseen. - Ks. Raatikauden kalmistot s. 28-29.

Karta I:30

Karta I:30, piirros 1.

Koko 5 x 7 m, korkeus n. 1,7 m, kuoppia 14 (+4).

Kivi on tasalakinen, itätyriää lukuun otettuna pystykylläinen, jinta melkossesi rapautunut ja pitkittäin uurteinen. Kuoppat sijaitsevat tasatohkolla päällyspinnalla. Ne ovat yleensä suuria 6-11 cm läpimittaisia, 0,5-3 cm syviä. Huomattavaa on, että 10 niistä on enemmän tai vähemmän epä-säännöllisiä muodoltaan ja parissa tapauksessa on kuoppaa tehtäväksi käytetty hyväksi luontaisia koloja. - Kivilaji on harvinaista kärkeäkartista gneissia?

Sijaintikortti on Koonikanmaan reunalla oleva matala kivikkoinen kumpare ja suuren kokonaa ruoka kivi ja etäältä' herätti huomiota.

2-6. Koonikanmaan kaakkoisranteessa' hauraan, maa-alueen ulkopuolella hirtin st. (om. Koonikanranta) maalla on kivikkobelia kedolla 5 'uhrikiveä'.

2a. Karta I:30, XIII:2; pinnas 2; vkk. 6.

2b. Koko $1 \times \frac{1}{4}$ m, kork. 10 cm, kuoppia 26 (+6).

Kivi on laskea, pintaan mukaan etelään viettävä' ja reunat olivat löydettyä' muremman peitossa. Pinta on kokolatilla rapautunut, joten kaikkien pienten uhrikuoppaiden steaminen oli vaikeata. Kuoppien koko oli yleensä' vain 5-6 cm, syvyys 1-2 cm. Pitkällä kullaisia kuoppia oli 4, pari niistä kaksoiskuoppia.

2c. Koko 80 x 70 cm, kork. ± 0, kuoppia 1.

Kivi on oikeastaan kaksoisuhrikiven toinen

osa. Vaikkakin ilmeisesti eri kiveä, on se aivan edellisen kiven kakkoisjärjässä kapean raon erottamana. - Kivilaji on vaaleanharmaata kvartsi- ja rautaisista keskivakuiota gneissia?

Kakkoisuhrikivi on runteen alaosassa. Sen lähellä gläpölellä on metriä korkea kivi. (Vlk 6 on olettu sen päältä).

3. Kartta I:30, XIII:3; piirros 3; vlk. 7.

Koko $2,2 \times 2 \times 2$ m, kork. n. 15 cm, kuoppia 15.

"Uhrikivi" on 5 m pitkän murmen rajoittaman peruskallion paljanaan oleva itäpää. Koko kallion pinta on n. 40° kulmassa etelään viertä ja kuopat ovat tällä niistolla kyljellä. Muoto on tavallinen, koko yleensä 7-8 cm, syvyys 1-2 cm. Muutan kaltevuus on miin suuri, että uhrikuoppia ei pyöryi merke eikä kuinteä aine. Pari kuopista on epä-säännöllisiä, paranneltuja kallion koloja. - Kivilaji on vaaleanharmaata kvartsi- ja rautaisista gneissia?

"Kiven" sijaintikolsta on kestinintöössä terassinaisen järkkäntämän kohdalla. Suuria kivia ei ole lähistöllä.

4. Kartta I:30, XIII:4; piirros 4.

Koko $0,8 \times 1,35$ m, korkeus n. 40 cm, kuoppia 1

Uhrikuoppa on vähän harjavan kiven keskellä hieman kolmiomainen ja pohjasta suipohko. - Kivi on gneissia?

Sijaintipaikka on kaltevaa rinnettä. lähellä on toimenkin yhtä suuri kivi ja myös paljasta peruskalluista on näkyviin.

5. Kartta I:30, XIII:5; piirros 5.

Koko $1,2 \times 1,4$ m, kork. n. 45 cm, kuoppia 8.

Kivi on kaltevan harjavan, pystykylkisen, pinta laaksoon kallistava. Uhrikuopat ovat hajallaan päälypöyrinällä, koko yleisimmän 6×6 cm, suurimmat $7 \times 7 \times 3$ cm. - Kivilaji on vaaleanharmaata kvartsihaltaista gneissia? rapautuma, jouta.

Sijaintipaikka on mielen kosteassa. lähimmät suuret kivet ovat 4 m päässä?

6. Kartta I:30, XIII:6, piirros 6.

Koko n. 1 x 2 m, korke. 1 m, kuoppia 1.

Kivi on tasalakinen, pystykylkinen ja si-
keään vain osa n. 4 x 4 m suuruisesta kivi-
rykelmästä joka näyttää siltä kuin olisi iso
lokkare hakenut ja hajalleen joutuneiden
osasten väli täytynyt isoilla kivillä. Uhuri-
kuoppa on säännöllinen, pystykylkisen.

Kivirainio on koonikannan rinteen
alla perunapellon juolalla aita. Kivilaji on
javaliista harmaata gneissia?

7. Karttakuvan varrella Kotirannan l. hienon dl.
maalla n. 90 m etelään edellisestä.

Kartta I:42, XIII:7, piirros 7, vsk. 8.

Koko 2,6 x 3,7 m, korke. n. 1 m, kuoppia 19(+1).

Kivi on kuperä, tasaiskylkinen ja jyrkkä-
seinäinen. Kuopat ovat suppealla alalla ylä-
osalla kohdalla. Kooltaan ne ovat pienetköjä,
kedinäärin 4-6 cm leijumittaisia. - Kivilaji on
harmaaksi sammalbitumetta graniittia, ylä-
pinta murteinen ja kuopanteinen.

Se sijaitsee kivistomien peltujen keskellä viljelysten varseen jäänessä pienessä keritössä. Uhriliven vierellä pohjoisen puolella on mykkelinä suurehkoja kivia.

Tämän rantakujan ja Koonikamäen rinteeseen näköalalta peltolta keräsi Koveraaman isäntä antaneensa ampua pois kaikki kivet yhteensä viisikymmentä. Oli todennäköistä, että niiden joukossa on ollut useampia uhrikiviä.

Duysä mäkrinten kivet hän aikoi sa-
moihin aikoihin hävittää, mutta ei syntynyt
ampujan kanssa sopimusta urakkamasta.

8-9. Leikkimäellä, Yli-Parman maalla, Ylästaron
kl on 2 uhriliveä Koonikamäestä 400 m
etelään ja kirkosta 1,3 km itäkoilliseen.

1. Kartta I:43, piirros 8a, vll. 9-11.

Koko 1,2 x 2,2 m, korke. 0-50 cm, kuoppia 11(+4).

Kivi on hieman pohjoiseen viettävällä maalla rinteiden piirissä, josta sen väkäsuoja ylös. Pinta ulkonee portaan tapaan. Huoleispiirissä on halkeama. Uhrikuopat ovat hajallaan pääl-

lystasandella, koko tavallisuimmin 6-8 cm, syvyys 2 cm. Muoto on tavallinen, korkeimmalla kohdalla oleva on suippo-ohjainen. - Kivilaji on maasälpävaltaista graniittia?

2. Karsta I:43, pinnas 8 u, vllk. 9-10.

Koko 1.5 x 2.10 m, kork. 35 cm, kuoppia 3 (+1).

Kivi on edellisestä 20 cm polyoiseen, toispuolisesti harjava, väistö kylki on rinteen puolella, itäosilla on lohkopinta. Kuopat ovat kiven harjalta, koko 6-7 cm, syvyys 1-2 cm. Pohjoisin kuoppa on karkeatekoinen ja kalteva. - Kivilaji on karkearakeista pinnarukseen maasälpävaltaista graniittia.

Leikkimäki on luode-koisko-suuntaisen 1-2 m korkea 2-osainen kallioperäinen kumpare pellon keskellä. Maa viettää loivasti, 200 m päässä olevaan jokeen. Luoteinen puoli, jolloin on oman verran viljeltyä maata, on n. 20 x 60 m laaja. Uhrikivet ovat sen etelä-rinteen taitteessa ilmestyi kallioperustalla, jolla vieressä on maan kivissa perustallia. - Ks. myös Epimääräisiä raunioita s. 38.

Uhrilohde.

Orypääden kallion juurella, Juhon Lehtimäen tilalla Villion kl. lähellä Kuoppalan rajaa 200 m itään Orypääden kiidenkiukaasta ja kirjosta 2,3 km pohjois-luoteeseen.

Kartta I; 44.

Ks. Alla kiivikkosen kert. ja valok. v. 1935 dep. ark.:sta.

Käide on Orypääden kallion suunnan noin 150 m päässä oita olevan 3-4 m korkean kallion, harjanteen kärjestä 20 m itään ja 10 m pellon reunasta. Pellon tasalla olevassa kiivikkosessa metsän reunassa on laajabkto suurelta osalta maanalaisten kiivilohkare rykelmä - jollaisia itäpuolella pellolla on useita. Louhikon itäpuolella on haudanmaiden lähde, 3-4 -suuntainen, 55 x 65 cm laaja, suorakulmaisen, 80 cm syvä kivien loma. Siinä on maan tasosta alaspäin aivan pystysuorasti sijaitsevat suurten pössiä kyljet. Pössiä on sivupössiä päällä olevat suuret kivet, jolloin erityisesti pellon puolelle muodostuu tunnelimaista ontaloa. Vesi virtaa koillisuuntaan louhikon lomitse pellolle. Lohde oli lähtessään 10 cm, mutta olikin kuiva aika.

Lähteen kuoppa on luonnon työtä oikeastaan eräänlainen luonnonrakkaus. Siinä määrin se on muodoltaan ja rakenteeltaan aivan

kuin ihmissyönä? tehty.

Son vedellä on uskota oleen parantava
voima. Ihmisen oiten uhrattiin kulla- ja ho-
paratvoja ja muita arvoesineitä (ss.)

Muinaiskäimät ja linna - muinais.

1. Linna(n)kuvot, Oimatalon kl, ent. Forsbyn
kosteossa.

Kartta I: 45. alk. 12.

Käimäluoto on n. 100 m rajoittainen,
osaaksi kalkkiperäinen korkearokko loivarintei-
nen saari, jonne loikkimaan kalmeistonie,
melta on kulkua kapean salmen yli. Muilta
suunnilta saari lienee kosken aikana ollut
hyvin suojattu ja tarjonnut kotoon tulle-
paikan.

Kansan kertoman mukaan saarella on
ollut kokonainen vanha linna. (ss.)

2. Huimaluoto, Harolan kl, ent. Huivon kos-
kessa.

Kartta I:32:IX

SMYA XII, s. 9-12 (Hj. Appelgren-Kivalo)

Huimaluotoa lään tarkastamassa maant.
J. Voimmaan kanssa. Se oli myöskin vain n. 5 m
korkea kivainiteinen kivien saari. Appelgren-
Kivalon aikana v. 1886 saaren rannat olivat
5-8 m korkeat melkein pystysuorat kiekka-
seinämat, joita tuha aina riehui. Vain
luoteispäässä oli ollut vähäinen notko, jonka
pohki kävi 3 m levyinen n. 30 ast. pitkä
kivijäta, kenties valli. Tällainen pystytse-
minen kosken saari kinnä kaikkina suo-
denaikoina ollut keuhollinen turvapaikaksi.
-ko. Rautatöiden kalmistot, s. 30-31.

3. Huimamäki, Villion kl, Kuusiston tyrim lään-
puolella ent. Juhka ja Kusta Hyvälän maiden
rajalla Hyväsuo itäpuolella 5,9 km kirkosta
luoteeseen.

Kartta I:46., ko. SMYA XII, s. 9.

Appelgren-Kivalo kävi v. 1886 huima-
mäkeä katsomassa. Se oli silloin saareke

viela' kynnin vetelässä' puossa, 100 ask. pitkä ja 5 m korkea. Käilyys oli mykova' loivarinteinen ja kaakkoispuoleen poikki käisi kajanainen kirsjono, jonka muinaisesta merkityksestä' kukaan mitään katsonut voivansa varmuudella päätää.

4. Luimankallio, Paturin H maata, Säpitan kl, on kirkosta 7,3 km pohjois-kotiliseen puolesta 1 km itään ja Maalisjärvestä' 0,9 km lounaaseen.

Kartta I:47.

Luimankallion kerrotun olevan Vainio-Ropun ja Paturin rajalla olevan kajananteen eteläpuolella, se on n. 70 m leveä, 40 m korkea ja jyrkä, kairanteinen. Jotkinlainen pitkelmä mainittu vielä' olevan erottamassa tätä' päätä' muuolta harjulta.

5. Luimainmaa, Hyytin rakentilan perinteitä, Kakkulaisten kl, lähellä' kullaan rajaa Kynroikangas-nimisellä' tasanteella, 1,5 km korkeeseen Hättykivosta'.

Kartta I:48, ko. SMYA II s.12.

Tuomarinympyrä

Käräjämäellä, Vuolteen H. Vuolteen K. joen
 pohjoisrannalla 400 m kirkosta luoteeseen on si-
 jainnut tuomarinympyrä.

Kartta I:24. IVX, vllk 13.

Ko. J.R. Ospeleinin kert. 1885. Th. Schmidtin kert ja luettelo
 1901 top. ark: 100.

Mäki on vähäinen kunnas tai oikeastaan
 pellomaisista rantaan suuntautuva niemake. Puo-
 leinen suunta on pellon tasalla, itä- ja länsi-
 puolella on notkelmat ja etelässä ja kaakossa
 rinne laskeutuu jyrkkänä 7-8 m jokeen. Mä-
 eellä olevan asunuksen pituus on nyt
 kärjäympyrä 12 kiveä keraissa 4 m säteellä
 keskellä, varaskivi. Tämän kärjäympyrän
 tekivät opettaja Vilho Ahlgrenin johdolla mu-
 sioseuralaiset v. 9.13 tai 14.

Mäellä nimittäin ylävirta kerrostas-
 onnen ollen tuomarinympyrän. Schmidt
 mainitsee 1901, että alijoseen Daner 10 vuotta
 sitten rakennut: asuntonsa ovan kirkon
 päälle. Ospeleinin vertaa sitä näkemänsä pe-
 rustaella kivitankinmaan raunioihin joen siinä
 liness ollut vähäistä kumpua kerran sisäpuo-
 lella tai jokunen pienempi kivi. Hautaus-
 siuna ilmestyi on myös ollut v. 9.23.

Vanha opettaja Ahlgran oli kertonut
 hyvin muistaneensa maalla' ollen kirkon
 Se oli sijainnut sijansa verran nykyistä
 kirkkoympyrää rakennusana, siis aivan maan
 laidalla nykyisen rakennuksen paikalla. Kirves-
 mies Frans Lantinen, sittemmin kansanedusta-
 ja, oli Danerin asuntoa kirkon ympyrän
 häirtänyt. Myöhemmän arokkaan, erioija
 Lemmön kirkon siten häirtäneen ympyrän
 kiveäkin pihamaalta. Pää joutui kirkon, ja
 vieritettin toimialta alas joliranteen.

Opettaja Ahlgranin kirkon perusteella
 se kerättiin maalle tukaisin ja muodotettiin
 Suomalaisympyräksi, jossa keskusteli ja suuri
 osa leikkivästäkin on alkuperäisiä. Lisäksi
 kirkon muotoon vaikuttanut se, että Ahlgran
 itsekin kirkon kirkon kirkon ympyrän. Hä-
 nen tyttärensä di. muistain kirkon naimi-
 jissa. - Ko. Rautatien kirkko, s. 22-23.

* Kertoneet kirkon kirkon olette kirkon.
 Väinö Lahtinen ja m. Nils Jaakkola.

Sekalaista.

Rauniosta.

Kunnan H. Korkeenojan maassa Kullaan tien
vareissa toista penikulmaa kylältä Halkeonkiven
ty:n lähellä iso riutta s. o. raunio. - Kakkulan
ten kl. (Schwindt)

Maalla on luontaisia riuttoja ja kiivikkasau-
mia. - Kartta I

Nikon maalla Kynöikantaalla lähellä Ruis-
teen aldetta tien vieressä on kätinkivi ja iso
ja pieni raunio. - Kakkulan ten kl. (Schwindt)

P. o. Kullaan tien itäpuolella Korpelasta 0,8 km
etelään Nikon maalla. - Kartta I.

Vahakivet, peltti ja mäki, jossa on aarni-
hauta. - Hindikkala kl. (Ss.)

Kylan rantatien länsipuolella tien vieressä
suurehkoja siirtolohkareita läheltäkin. Rauniota
ei ole lähistöllä. - Kartta I

Hittien kinkaat, 2 isoa ja 1 pienempi ki-
virykkö. - Purjolan kl. (Ss.)

- Aarnihauta ja aarnihaudan mäki -
Aimälä kl.

Ei Jumelaa.

"Lallin kuis" p.s. Kokemaän ja Røyliön ra,
joilla lähellä Imijärven rantaa ei kaukana pa,
rooni: kuvanvastaaja? Sodercreutzin huvilasta.
(A. M. Tallgrenin tieto v. 1916 top. ark:roa).

ainakaan Kokemaän puolella pitäjän ra,
jäljellä ei näillä? tienoilla ole hiidenkuisista.
Myös A. M. T. di pari tuntia oppaan kanssa oita?
purhaan hakemut.

Kalmistollisia paikkoja.

Kuonaisten maki, pieni karimäki jellen kes.
kella? Muistitiedon mukaan hautauspaikka -
Kaukaritsan kl (Ss.)

Putkon talon puolella päässä, tuskin huomatt.
twa: kohoama. Kerrotaan eläimen raatoja kuopa.
Jun. Paikalla mainitaan myös häpeäpöytäsi.
jainneen.

Kalmisto, rantapenger, vanha hautauspaikka
- Purjälä kl (Ss.)
Ei tunnettu.

Raatohuolto, saari Jääsjärvesoa?

Kalman l. Kalmon kallis. - Säpilan? kl.
Ss. Hittentportti.

Kuoleman laide, sota-aikana on elänyt (hän
 voinut?) sotamies joutui laitteesta ja kuollut
 - Kyttäälä kl (ks.)

Pitämykselubia' parikkoja.

Pyhäus, suo motessa lähellä Harjavallan ra-
 jaa. - Kartta I

Pyhäus, palsta, om. Lounais-Suomen Voima. -
 Lempiöisten kl. - Kartta XV

Pyhäus, suo ja mäki. - Kuurdan kl (ks.)

Pyhäntorva, Kokemäen kn:n oivintila, lahti ja
 koki Kokemäenjoessa. Lahden rannalla paka-
 munden aikainen ulvitehts, jossa vieläkin Py-
 häntorvan kuiset kumisevat. - Pyhäntorva kl.
 (ks.). - Kartta I, XVI

Isomänty, pyhä' juu, jota ei kukaan koskaan
 kaataa pelaten oita' seuravaan onnettomuutta,
 laavaa ykoinään pelon keskellä hankin (Lurkin?)
 H. laivella? (ks.)

Jassalan H. maalla metsän' keskellä' oli kuiset,
 ko, joiden huona isäntä' kävi nukoilemassa. Nyht

57
on talossa uusi isoäntä? ja kuurol on kaadettu. -
Paihtilan kl. (Kerk. H. Eloranta)

Hüdenajan H. - Penttilän kl. (Ss.)

Häisi, moni joen rannalla, Pirkakorin alueella,
ennen jidettiin suuria kausanjuhlia - Kosken kl.
(Ss.) Edellinen häise tämän johdannainen. -
Ks. Raatikauden kalmiotot s. 20.

Häittenportti, mitunien ovimuodostuma kal,
munkallion syjässä? - Säpilan kl. (Ss.)

P.o. rantakalliossa joen itärannalla virol,
jain lypästä vastapäätä. 4-kulmainen ovij,
vennyksen tapainen kuoppa kalliassa. Ulk.
top arkissa.

Eritys teiden riihtö, kylän yhteinen saunan
ja saunotupaiketa, joka vanha kiskentä? - Ylistaro
kl (?) (Ss)

känellä? Joo-korellia selkämäen tiellä, Mauno -
känmäessä?

Häittenkellari, kalliokulola, jossa häidet ennen
aamut korvenkalliota, - Pukkala H. ja kl. (Ps.)

Portin tapainen (luola?) kerrotaan olevan
enttilan maalla Korvenkalliossa - Mahtilan kl.
(Schmidt)

Historiallista aikaa.

Rakojen, muotosalaisia ja venäläisiä(?) on löydetty myöskin paljon Oskutan H. ja kl. Kobivainiosta samoin Pulkon H. kaukareitaan kl. Kontinissaan joenpuolelta, seunalta saari alalta länneltä rantaa.

Isoluoto, Kokonmäen kuo:n edustalla joessa, koko 60 x 400 ark. Se on ennen ollut varustettu; kaivettu hauta kakkabee sen 60 ark. itäpäädeltä. Jäitä ves. taan on tenty keivraumis itäpään kohdalle. Suina on pienet alalla tiilit, koko 140 x 300 mm. Saari on savimaata. (J. R. Kopelin v. 1885 top. ark. 109).

Telijän lauppala kerrotaan olevan joen eteläpuolella, mutta Somilanjoen suun suudulla. Piispa Henricin saarnahuone on täällä; on ikäviä purkukirjoituksia koston keuhkon puolelta. Malmun vieressä ajan muista kerrotaan tavallisen jossain kaideteven pystä, paaluista tentyä aittaa. - Ylisters kl.

Auonen pelto ja mäkitupa. J. A. Hindstromin mukaan paikalla olisi ollut kirkko ja pieni avaruus (S.)

Armeija, metsätoikko ja ent. tupa. Auotoin armeija majaili pienillä suuria kiviä kaiv. ersaan. - Ylisters kl. (S.)

Ryssiön haudoja sodanjälkeä kerrotaan olevan viijellillä kumpareella Jonnilanajan ja Kraviojan yhtymäkohdan alapuolella. Kumpu on Tarokilan järven puolella pääuoma ja tuhvan aikaa vanha. - Kuittila kl. (Schmidt)

Killan kirkko mainitaan olleen Manksoen maalla. N. 40 v. sitten oli tavattu ruumishaudoja, kun isäntä tasciti pellon päässä rannalla olevaa kumpua, rebia. - Hintikkalan kl. - Kartta IX.

Luonnon muodostumia.

Alus l. alus, ryvenys muoreissa muodostuu ouser-
ta laivaa... Toinen pää terävä kotta, toinen le-
veampi perä ja reunat taartuu mukavasti kuin
laivan laidat. Pituus n. 10 m ja tasainen pohja
n. 10 m leveä. - Järilan kl. (S.)

Laakaturia? pystyosa? 1 m keraosa on Sullin
pellolla lähellä uhritähdettä. Kivet olivat kyn-
välössä 25-30 cm syvällä. - Rakkurainsten kl.
(N. Cleven tark. kert. v. 1934 top. ark: 112)

Palakivi, kivi joen rannalla. - Kuoppala kl. (S.)
Ei löytynyt uhrikiveä.

Jalanjalkia on Väylän kalliössä 2 kpl. Kierokan (Penttilän) maalla Onjapaadelle nevan tien vieressä. Jäljet ovat 50 cm pitkiä, rinnakkain, ei oikein ihmisjalan muotoa.

Paholainen kantoi kiveä kulkurossaan aikoen jättää sillaksi Pahrungin koskeen. Silloin kahden ämmän kukko lauloi. Paholainen pudotti kiven, jolla se olisi ollut juostava ennen koston laulua ja nousi kiven päälle seisomaan - Kuoppalan kl. (kert. K. Eloranta).

Ristikallio kallio, jossa p. o. ristin-muotoinen kuvio. - Ketolan kl. (H.).

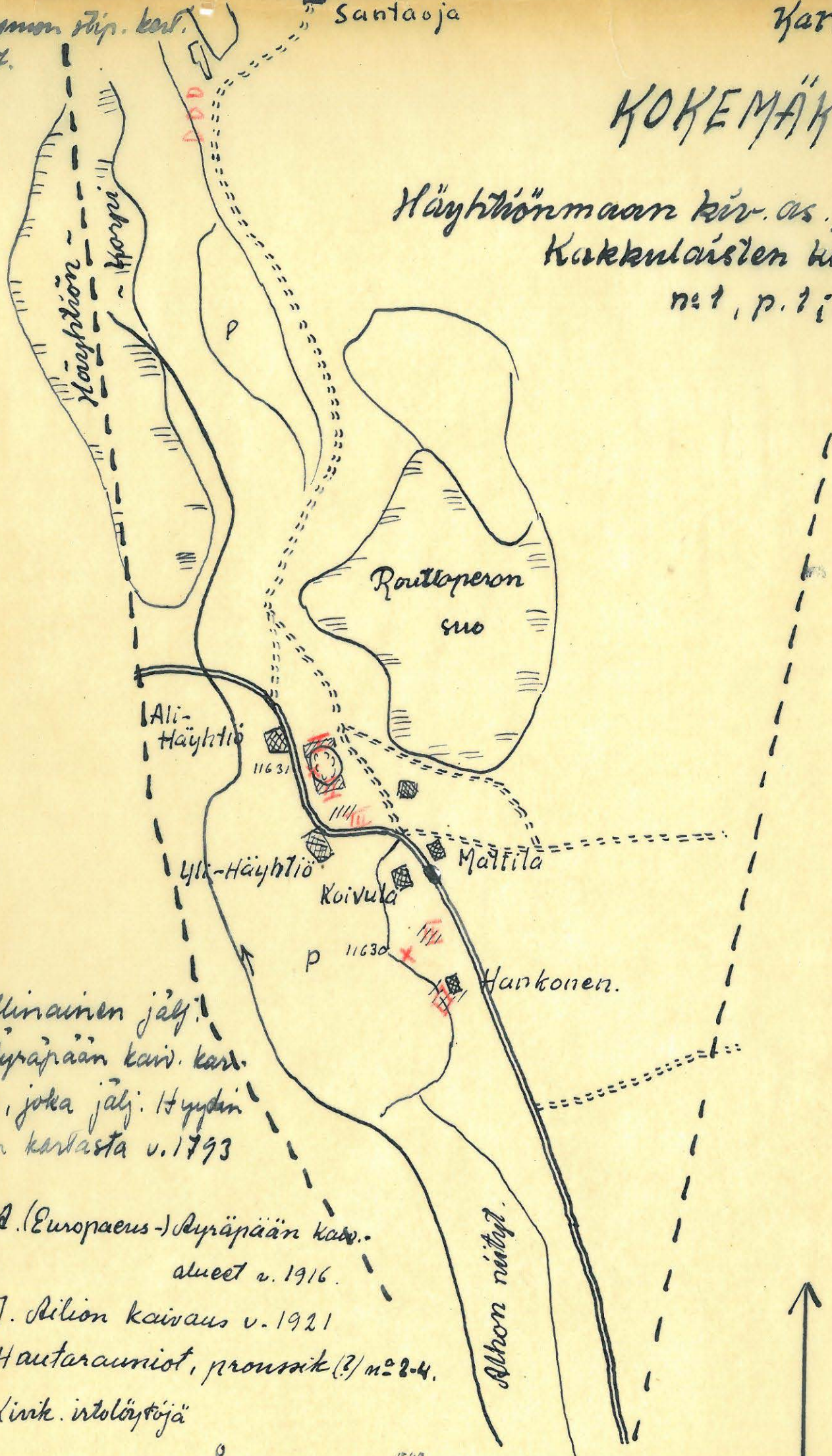
E. Saarimon stip. kart.
13.5.47.

Santaaja

Kartta II

KOKEMÄKI

Häyhtönmaan kirkon as. p.
Kakkulaisten kkl.
n:o 1, p. 2:ll.

Voikivainien jäly.
A. Pyräpään kair. kart.
tasta, joka jäly. Hyysin
talon kartasta v. 1793

- ♦ A. (Europaerus-)Pyräpään kair.-
alueet v. 1916.
- ♦ J. Ailion kairaus v. 1921
- ♦ Hautausmaut, pronssi (?) n:o 2-4.
- x Kivik. intolöytöjä

E. Sarasonin stip. kert. 13.5.47.

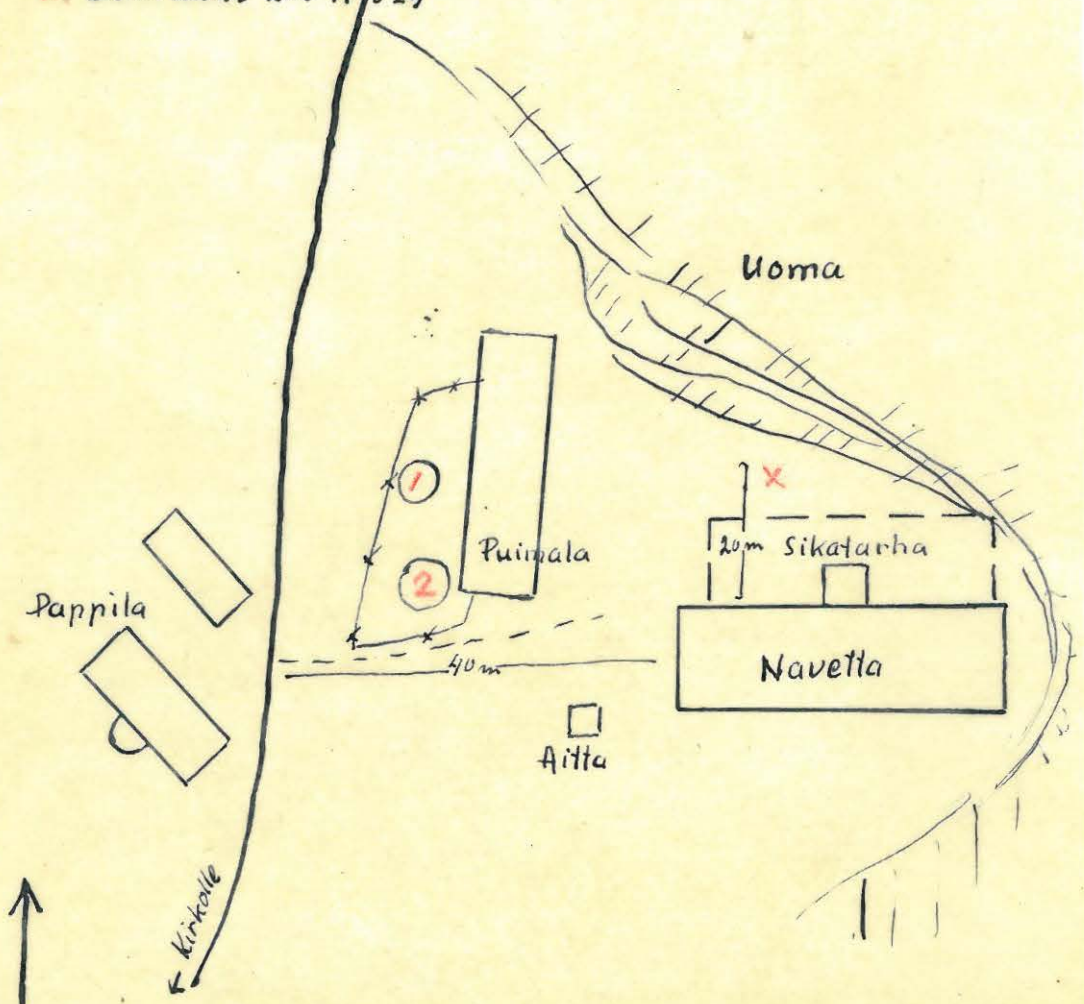
Kartta III

KOKEMÄKI

Epämääräisiä raunioita n:o 1, p. 36.

Pappila

1. 8x8 m, suurikivinen, kork. 60 cm
  2. 9x9 m, suuria kiviä, kork. 70 cm,
keskellä sähköpylväs
- * kirk. hiön KdM 11/629

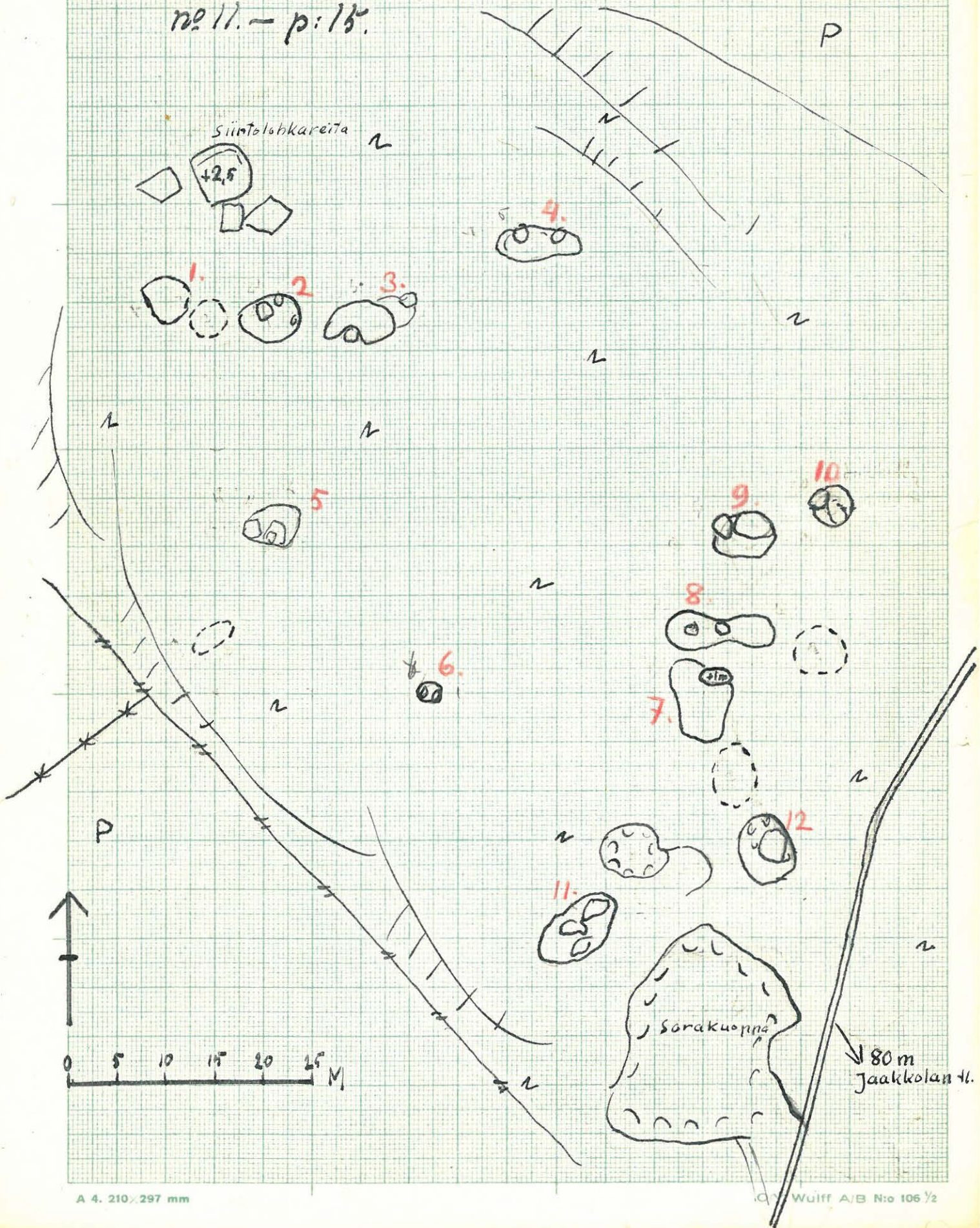
Kartta luonnos.

E. Sarasmaa stip. kert. 13.5.47.

Kartta VI

KOYEMÄKI, Kyttälä kyl.
Aarilan tl.

Hüdenkivaskalmisto
no 11. - p: 15.

P. Sarason stip. kart. 13.5.47.

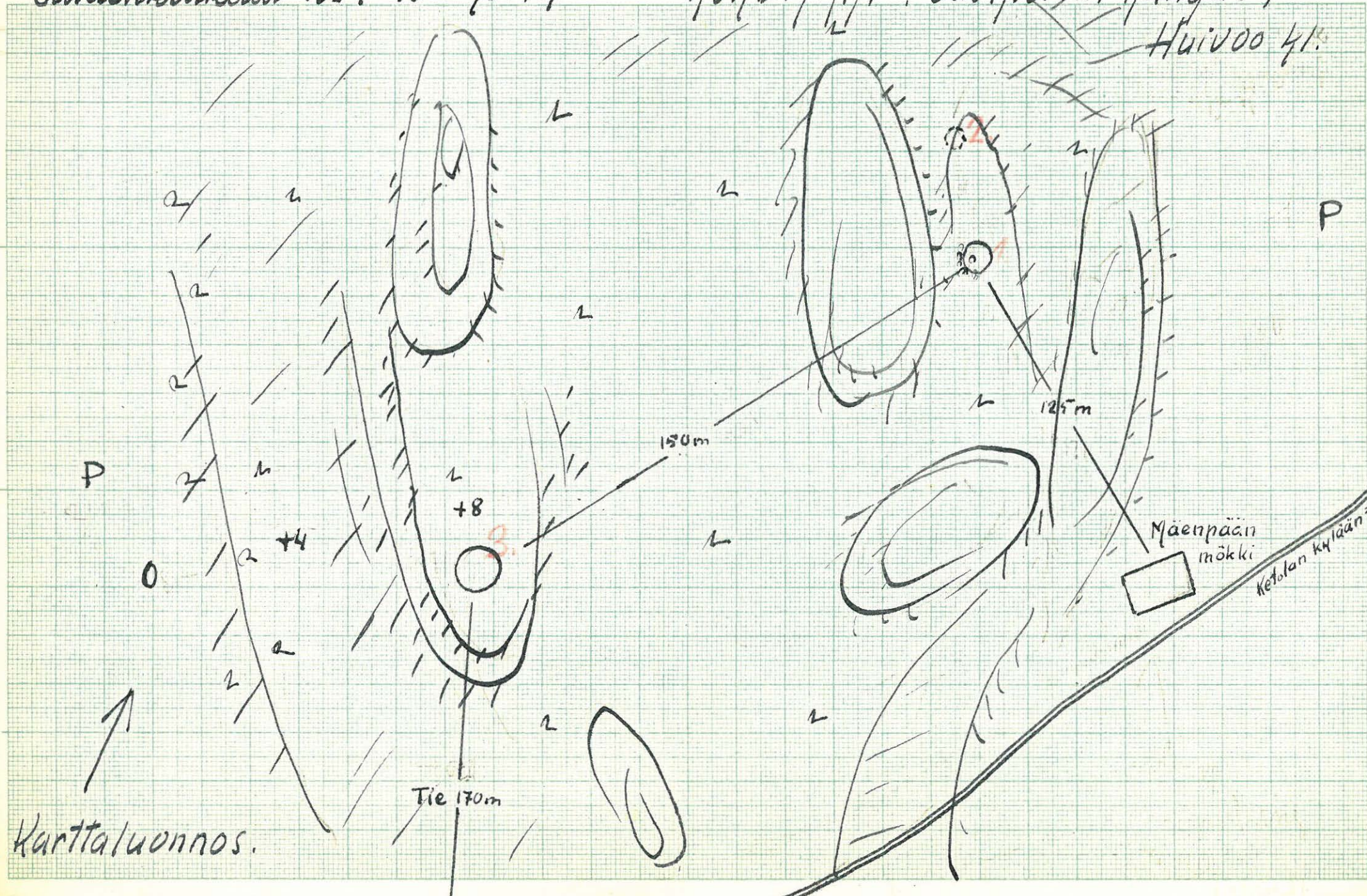
Kartta V

Sländerkörkort 10: 7-10 - p: 14

KOKEMÄKI. Suviportin kangas,
Huivoo k1.

A 4. 210 x 297 mm

O/Y WULFF A/B N:o 106 1/2

Karttaluonnos.

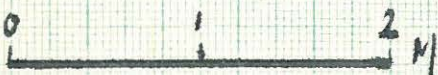
P. Sarasmon stip. kert. 13.5.47.

Kartta IV

KOKEMÄKI, Kaarenoja yl.

Yli-Potila tl.

Häidenkivuas n: 6 - p: 13.

Kartta VII

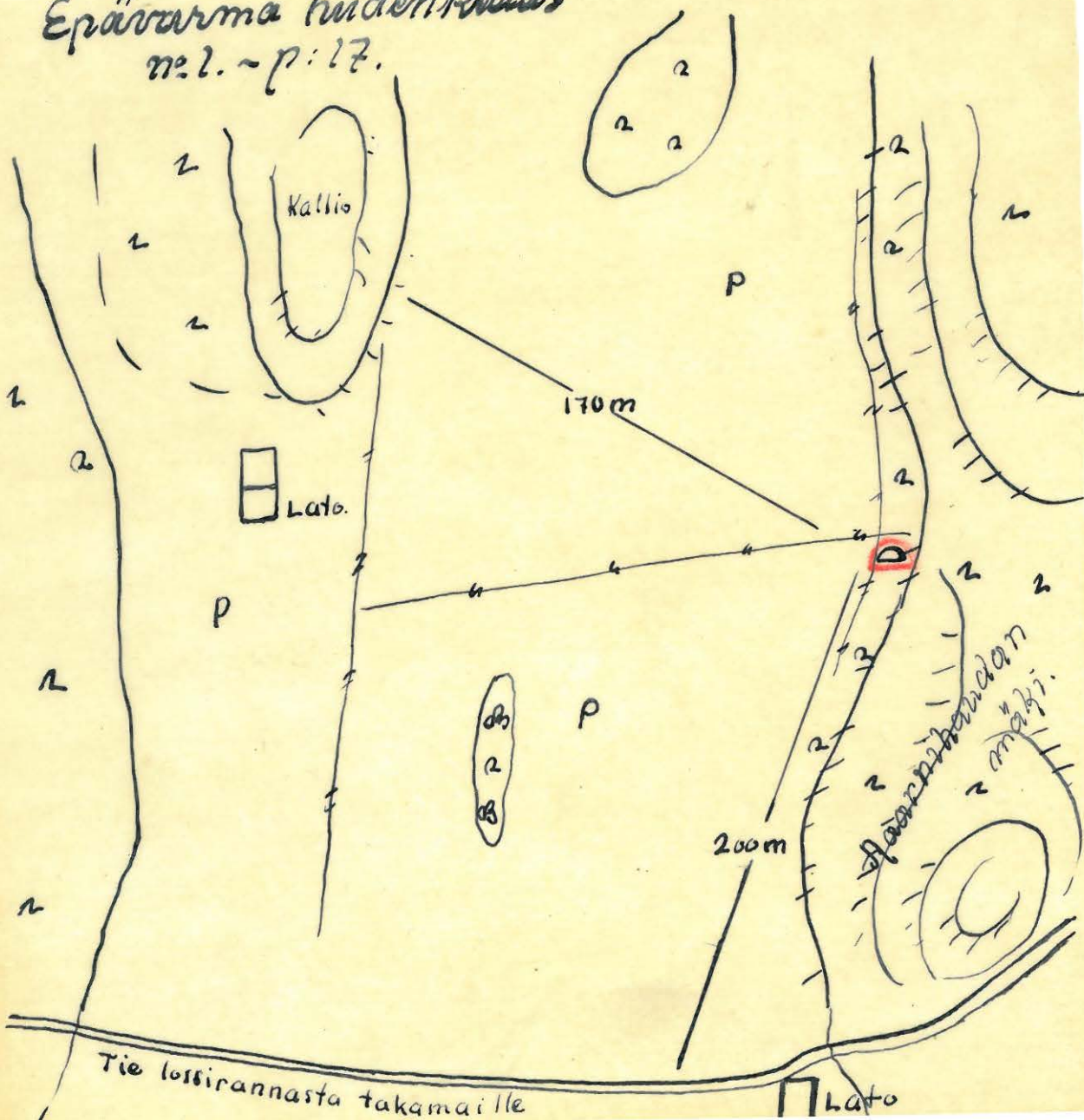
P. Sarasonin kirj. kart.
13.5.-47.

KOKEMÄKI, Hornihaudanlanne.

Närvä tl., Mattila kylä.

Kantaluonnos.

Epävarma haidentekijä
n:o 1. - p: 17.

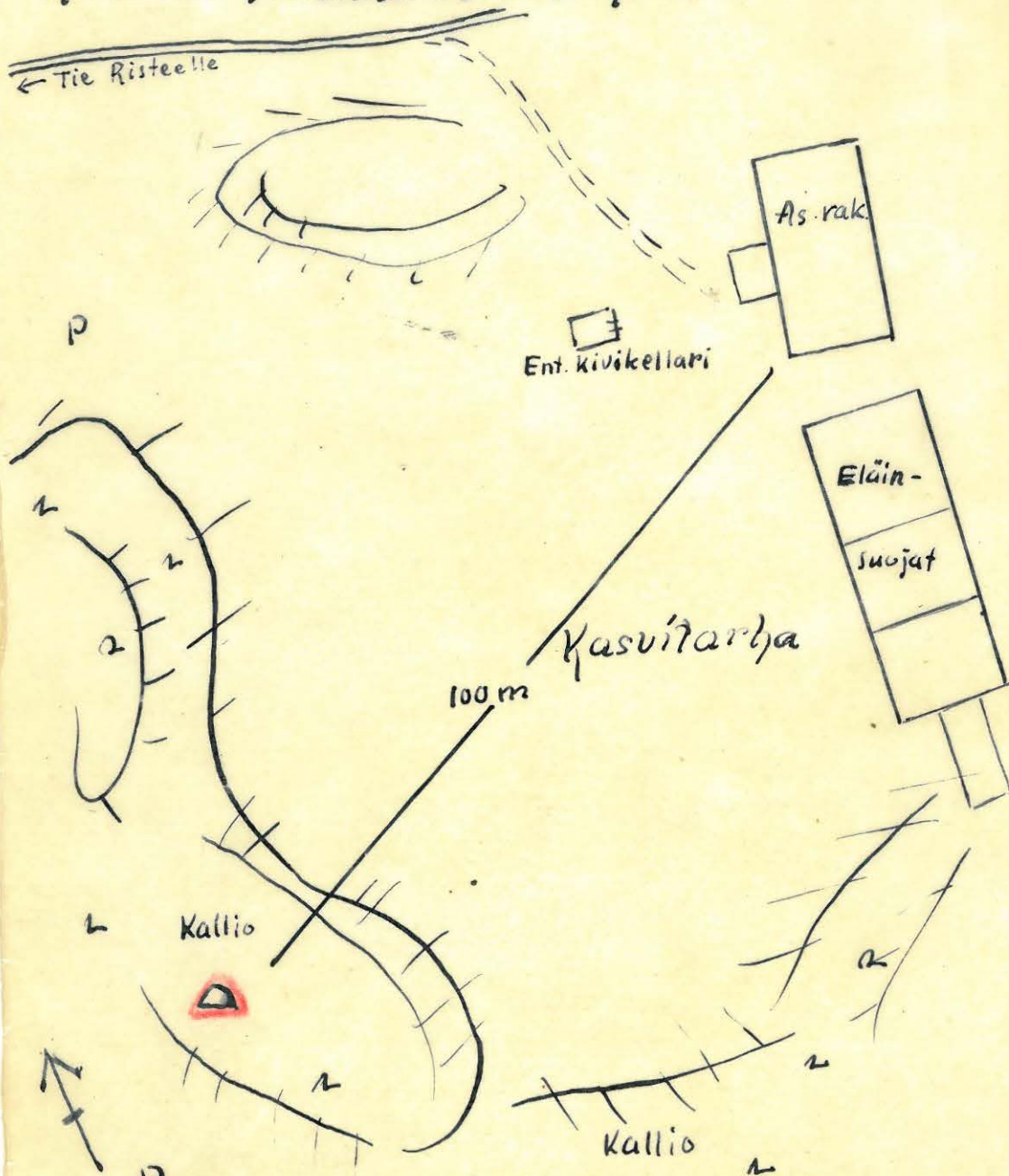

8. Sarasmon stip. kert. 13.5.47.

Kartta VIII

KOKEMÄKI, Rutanko.

Epävarma hiihtenkuvas n:o 2 - p: 18.

Karttaluonnos

P. Saramon stips. kert. 13.5.47.

Kartta IX

KOKEMÄKI

a - tutkittu kohta
b - " hautausma
c - epävarma "
d - uusi "

Harola kl.

1. Hurun Pajamäen kalm.
n:o 13 - p. 31.

2. Linnaluodon kalm.
n:o 14 - p. 32

2. Linnaluoto-linna
n:o 2 - p. 32.

Hindikkala kl.

3. Potin sahan kalm.
n:o 15 - p. 33.

4. Killan kirkko.

Top. arkistosta

Jälj. kartasta: Killan kirkon lähitiennoot.
tehnyt Kaarlo Kallio v. 1910.

4. Killan kirkko.

E. Saresman stiji, kert. 13.5.47.

Kartta X

Maamieskoulu

Epävarma kantasaunio
n:o 2 ~ p. 37.

125 m.

KOYEMÄKI, Hakkyulaisten kyl.

Kuivaa uomaa

Pato.

Kalsi Oy.

Koululle

20 m.

Kirkolle

↑
Karttaluonnos.

P. Sarasmon stip. kert. 13.5.47.

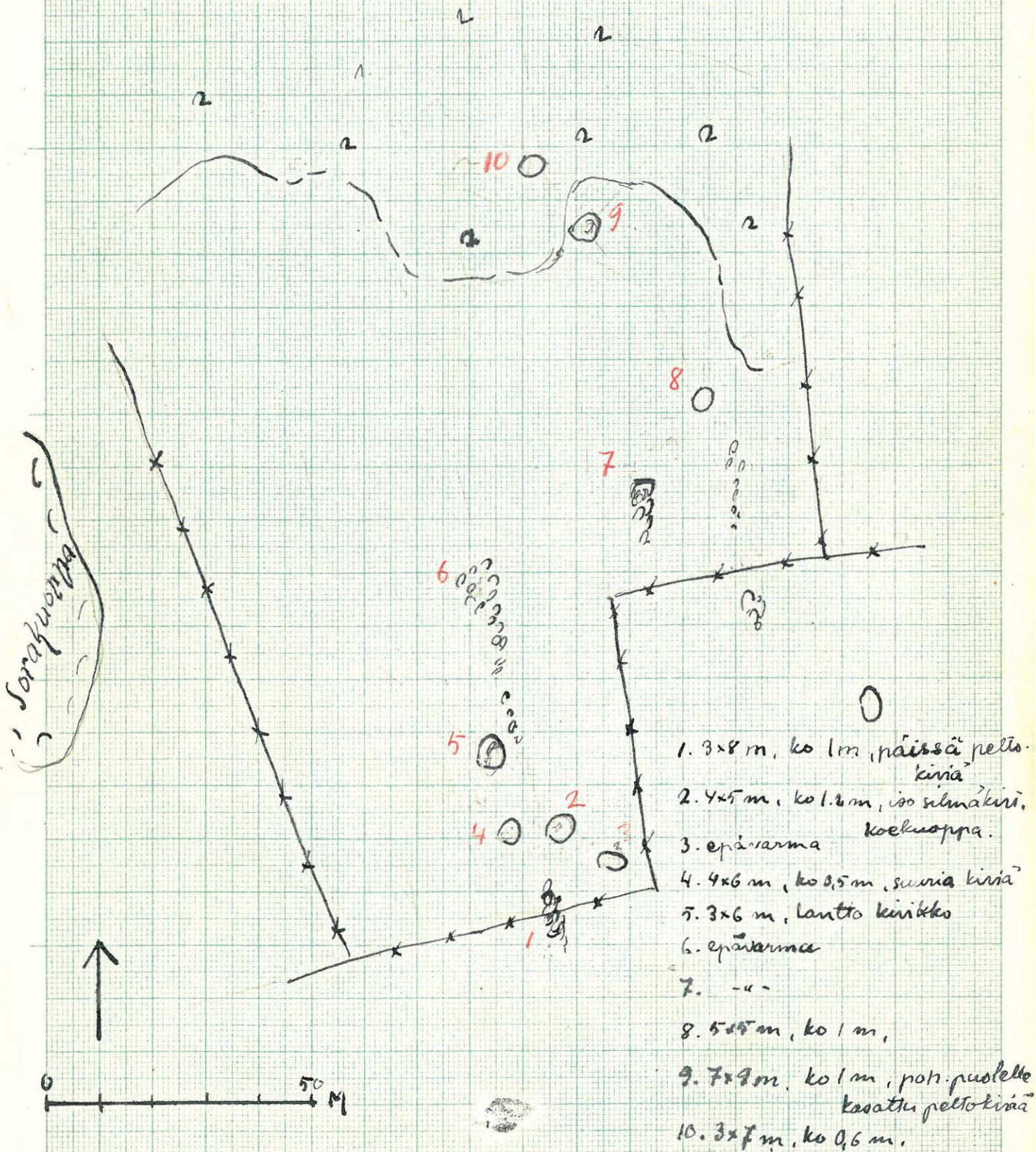
Kartta VI.

KOKEMÄKI, Kakkulaisten k.

Hyytiint.

Epävarma kalmisto

n:o 3 ~ p. 38.

1. 3x8 m, ko 1 m, näissä peltokirja
2. 4x5 m, ko 1.2 m, iso silmäkirsi.
3. epävarma koeluoppa.
4. 4x6 m, ko 0.5 m, suuria kirja
5. 3x6 m, lautto kirikko
6. epävarma
7. -u-
8. 5x5 m, ko 1 m,
9. 7x9 m, ko 1 m, poh. puolelle kasattu peltokirja
10. 3x7 m, ko 0.6 m.

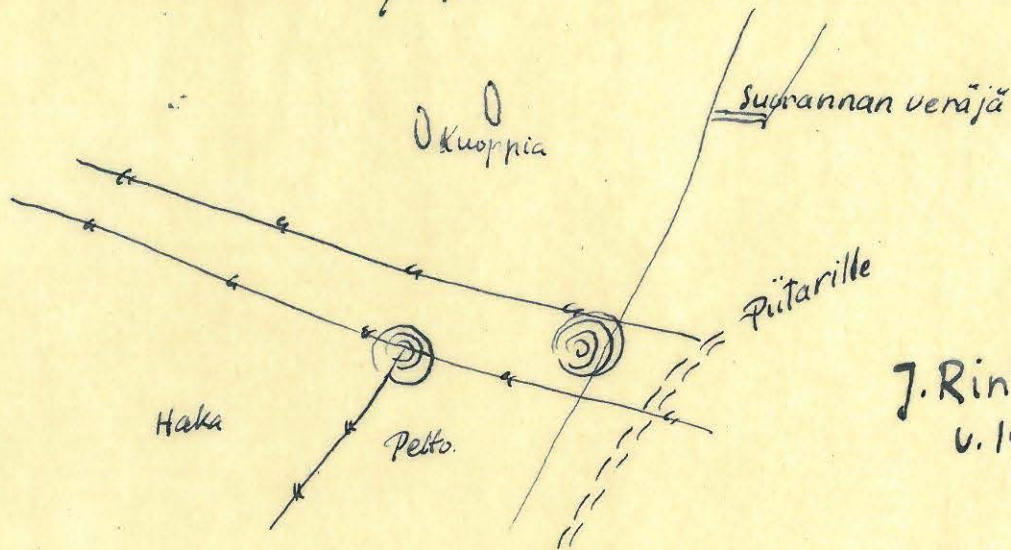
P. Saramon stij. kert. 13.5.47.

Kartta XII

KOKEMÄKI, Ylistaro k.

Suomrannanmäki

Epävarmoja kaivutunnusmerkkejä
n:o 5 - p. 40.

J. Rinteen karttaluonnos
v. 1905 top. ark:issa.

9. Sarasonin stip. kert. 13.5.47.

Kylä-Köönikän t.

KOKEMÄKI.
Köönikänmäki
Paistila kl.

Köönikänmäen
Kalmisto

Köönikänmäen kalmisto
n: 12 - p: 30.
Uhräkiivet Kotirannan maalla.
n: 2-6 - p: 30
n: 7 - p: 42.

Hautausmaasto I

Köönikän maata
Kotirannan maata

Kettoa

Pemina -

pelto

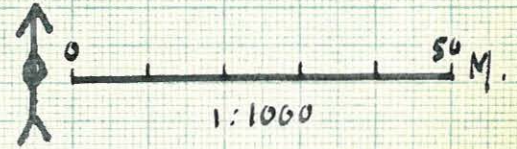
4
3

5

6

2

7

P. Sarasman stip. kerk. 13.5.47.

Kartta IVX

Jokeen n. 20 m, -7-8m vedenpinta

Puutarha.

Asuinrakennus.

Alkuperäinen paikka.

Tuomarin ympyrä.

Kellari

Linnutanko.

Kokemäki,
Käräjämäki
vuolle.

Käräjämäen polttokalm. nr 6 - p. 24.
Tuomarin ympyrä

0 5 M
1:100

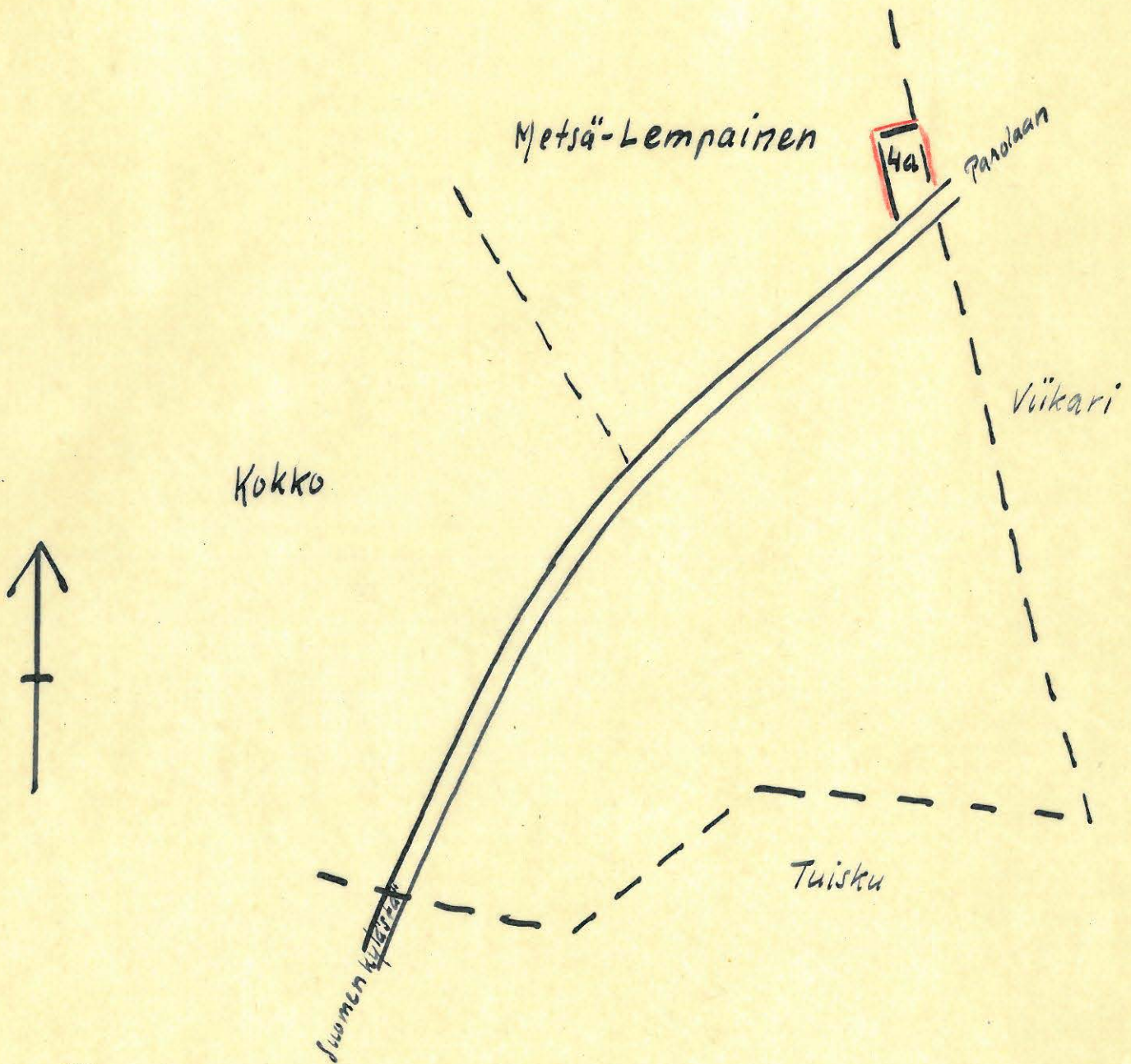
Valtatien 20m

KOKEMÄKI.

Lempaisten k.

L-S:n Voima

Pyhänsalo.

Jälj. jakokartasta v. 1937.
1:4000

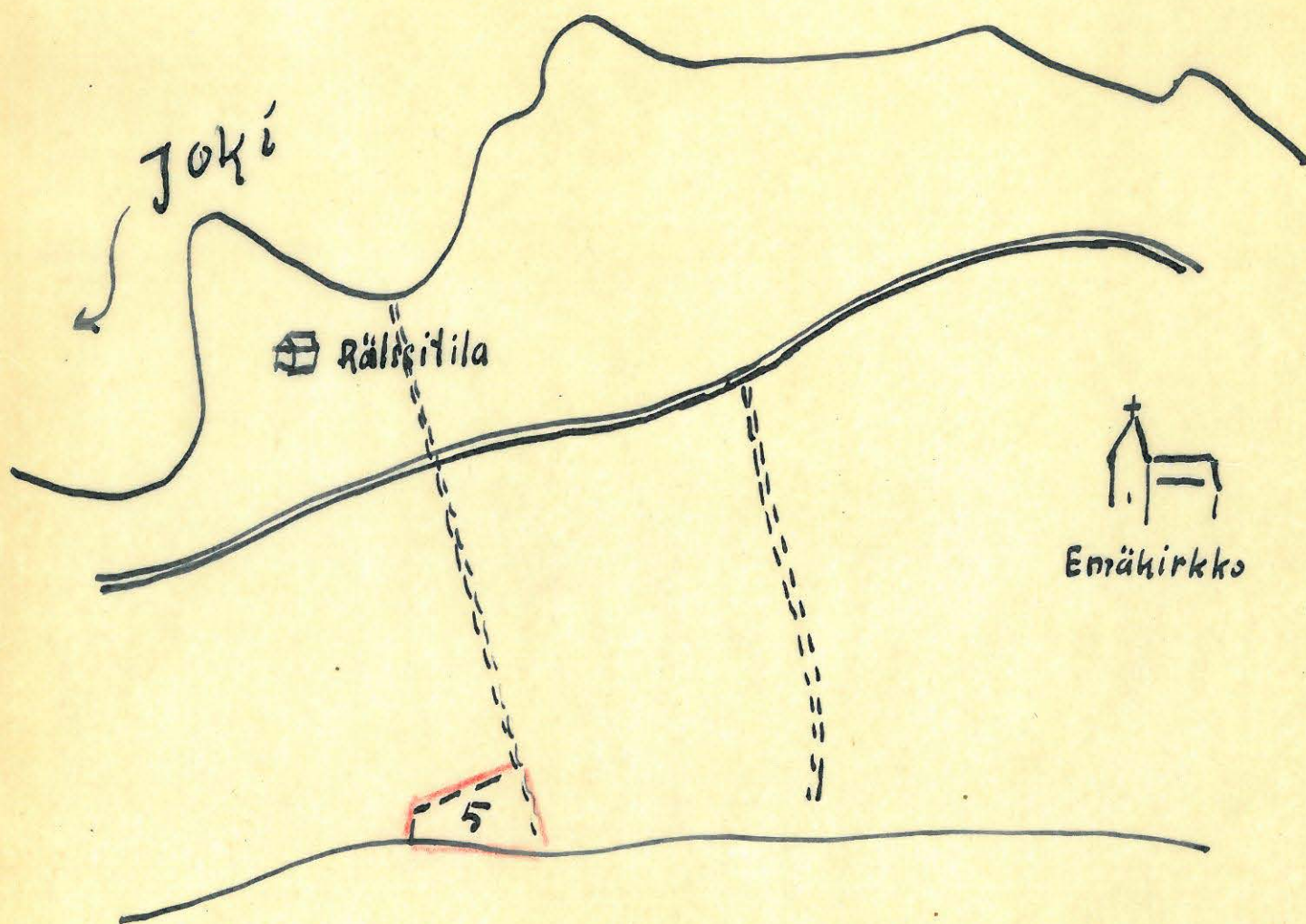
P. Saresmon Hap. kert. 13.5.47.

Kartta XVI

KOKEMÄKI,

Pyhänkorva

Pyhänkorven väinö

Jäljennös kartasta: Tulkkila ja Pyhänkorva.

v. 1768.

P. Saarimon ofiji. kesä. 13.5.47.

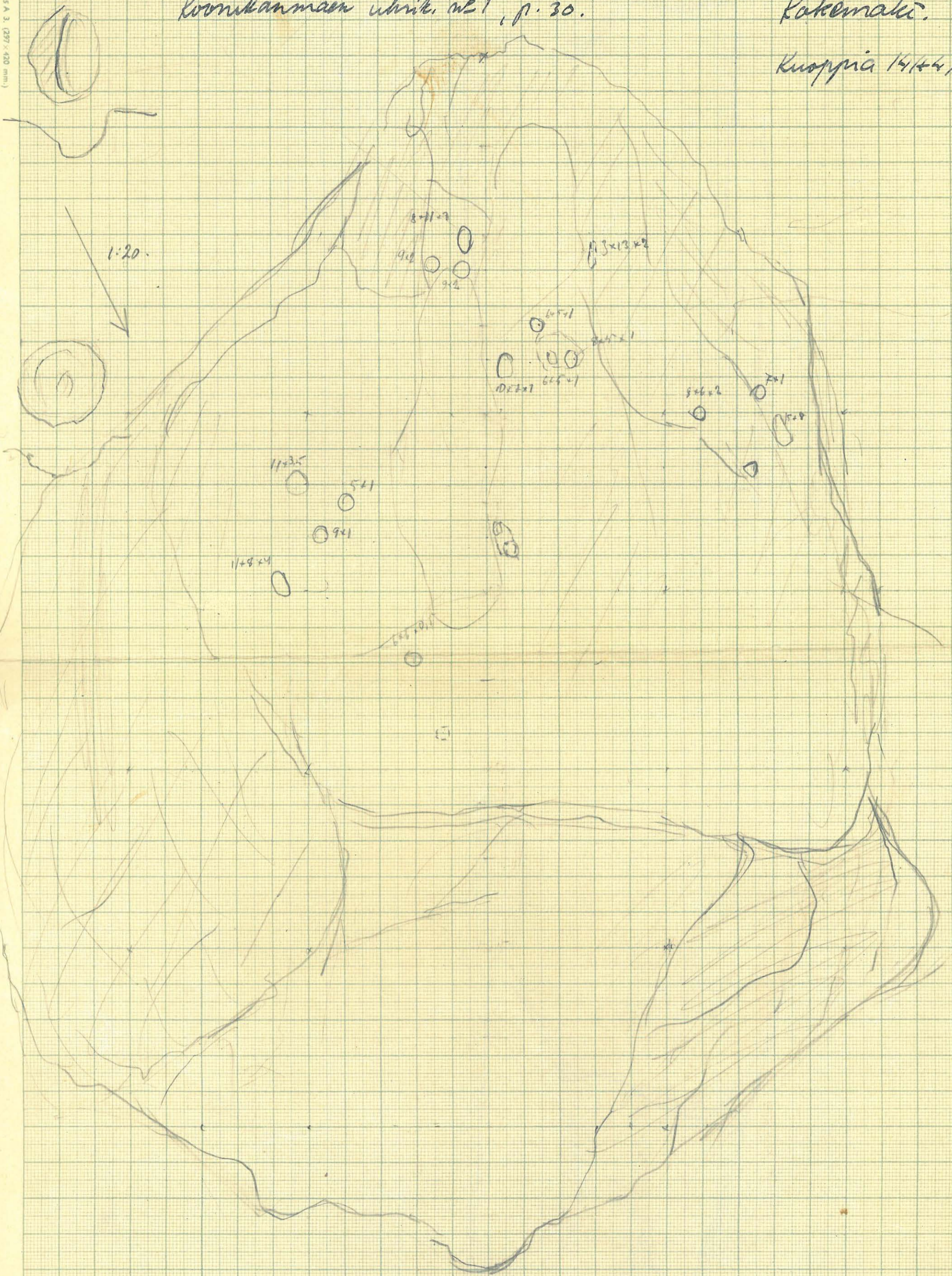
Pääosa 1.

Könnikänmäen uhrin, n:o 1, p. 30.

Kakemäki.

Kuoppia 14/44.

No: 1135 A. 3. (297 x 420 mm.)

OY WULF AB

Kaanna²1

E. Jaramon stin. kust. 13.5.47.

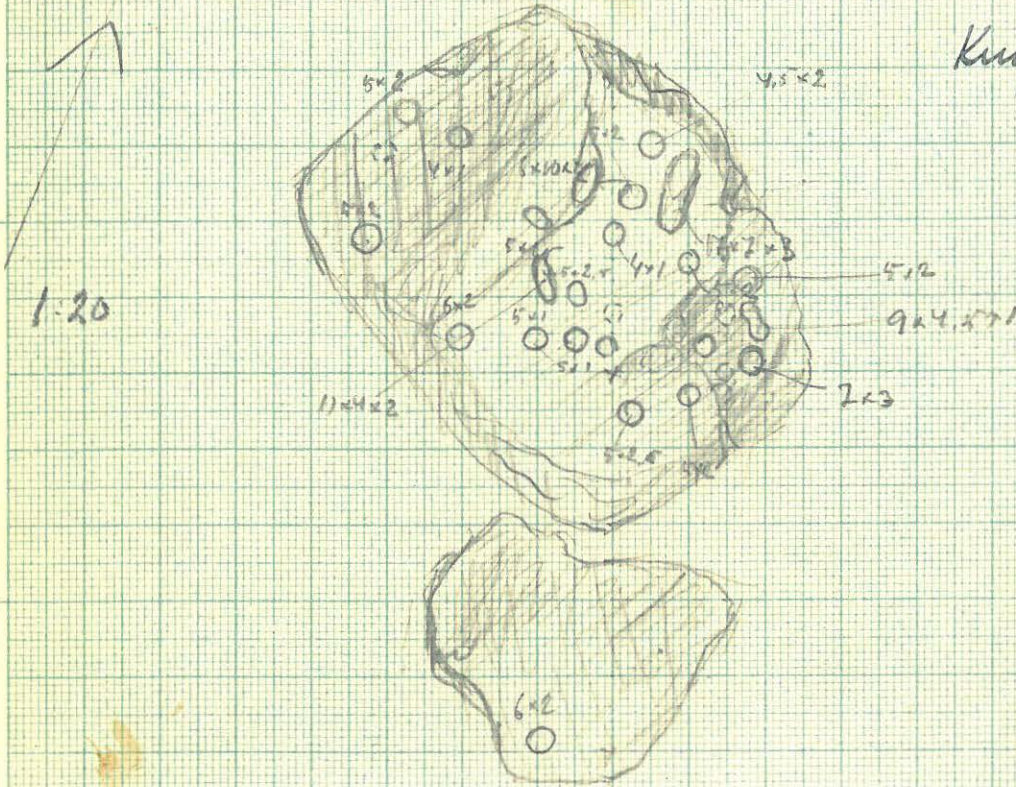
Pürroo 2.

Kakemäki.

Koivikänmäen uhrikit

n 2 a-b.

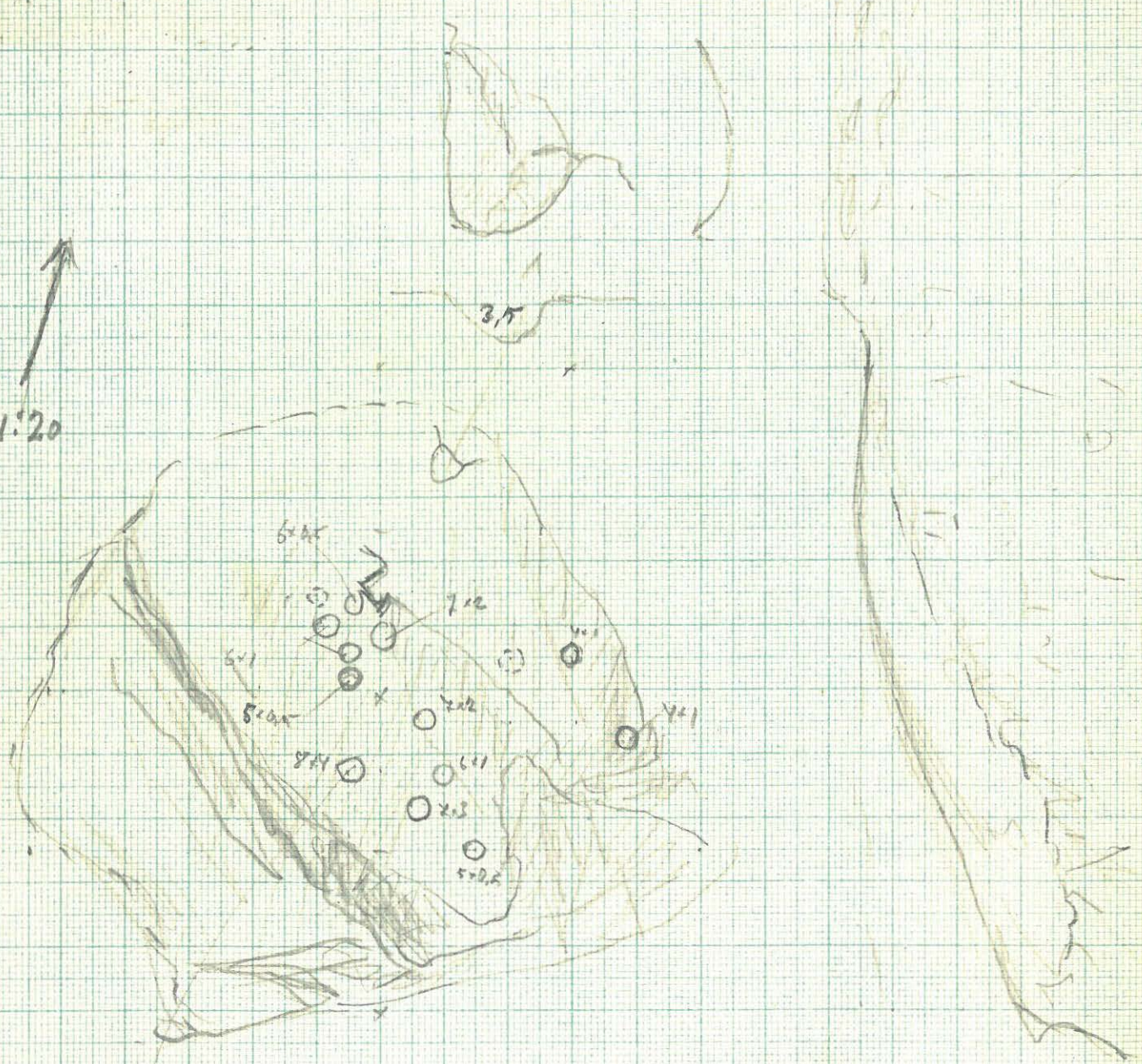
Kuoppia 27 (+ 6)

P. Saraamon stuj. kart. 13.5.47.

Puuro 3.

↑
1:20

Kokemäki.

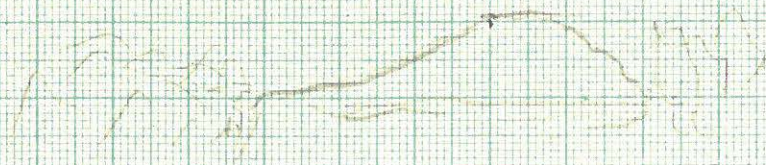
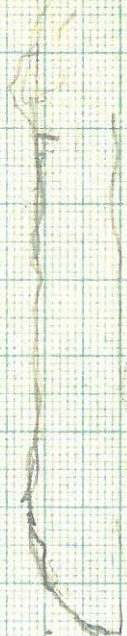
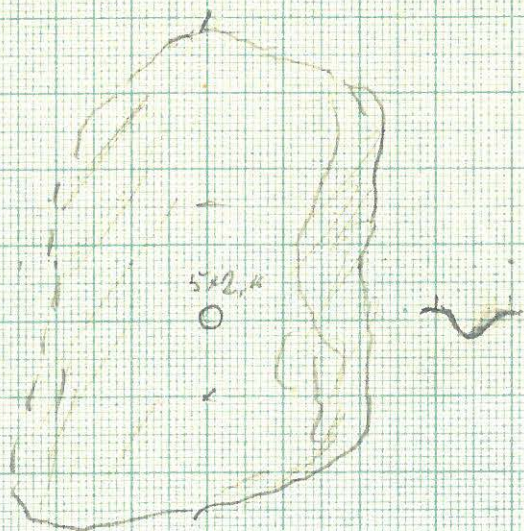
Könnikänmäen urtikki 3.

Kuoppia 15.

G. Sarasman otij. kert. 13.5.47

Pääräs 4.

1.20

Kakemäki:

Koivikarman uhrit 4.

Kuoppia 1.

P. Sarasman Ajp. kert. 13.5.47.

Pöytä 5.

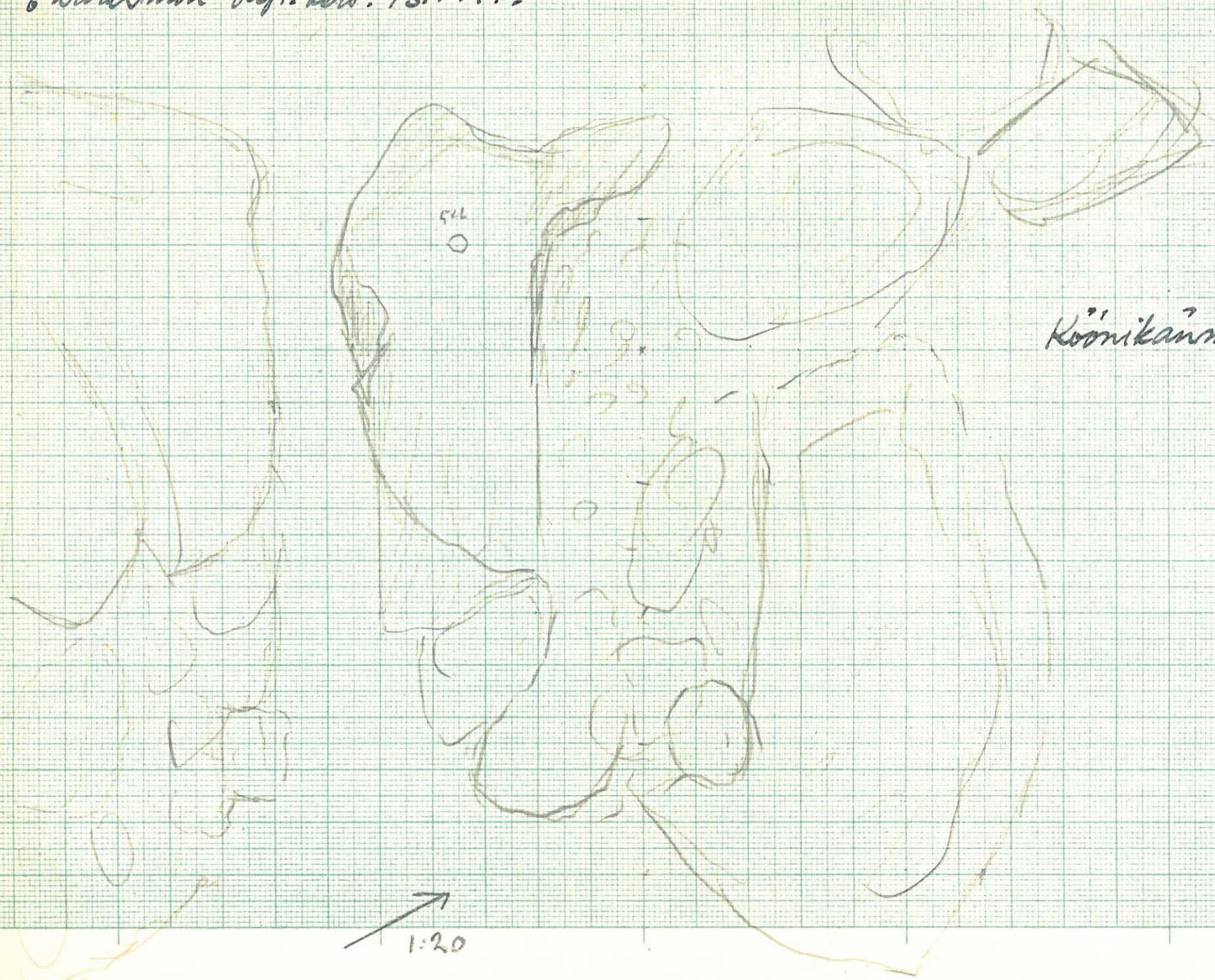
Kokemäki.

Könnikänmäen uhrin - 5.

Kuoppia 8.

Q Saresman Riji. kert. 13.5.47.

Puurro 6.

Kokemäki.
 Koonikanmaan uhrinki 6.
 Kuoppia 1.

↑
 1:20

P. Sarasonin ot. kert. 13.5.47.

Puurros F.

Kokemäki.

Kotirannan rantakujan uhrin F.

Kuoppia 19 (+1).

1:20

1m.

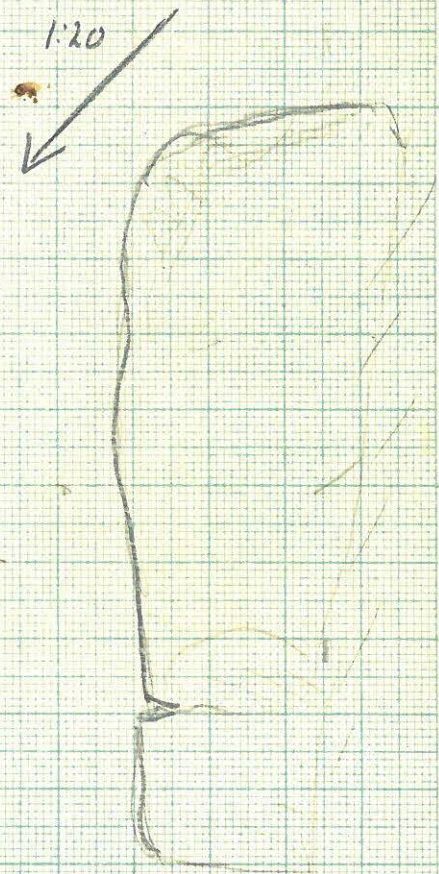
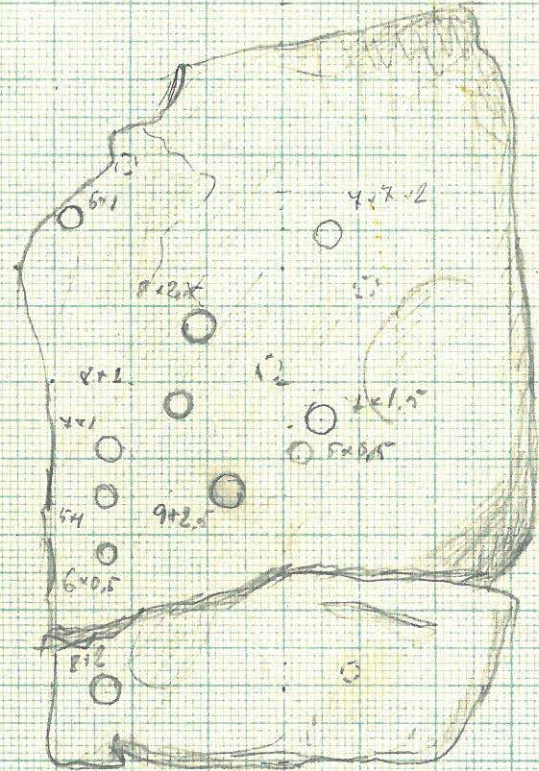
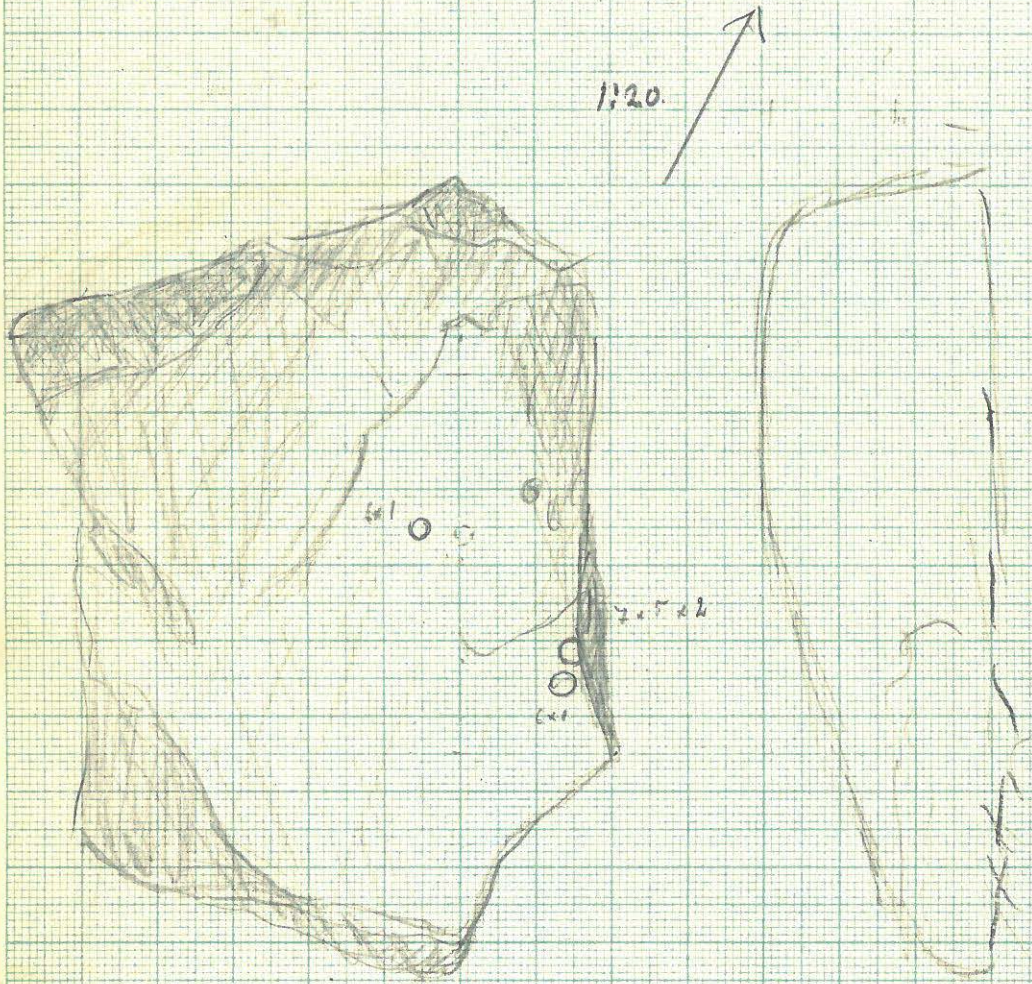

Puuras P b.

P. Saarimaa Ajil. kerh. 13.5.47.

Puuras Pa.

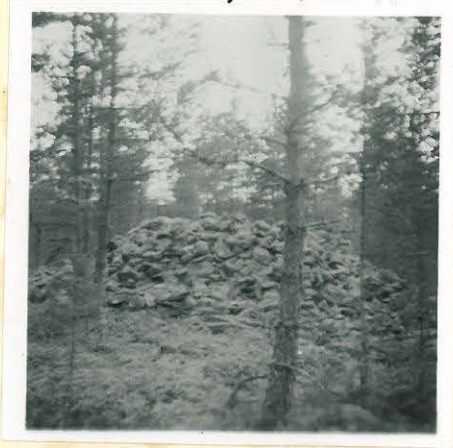

Kokomäki.

Yli-Parmen leikkimäen uomik.

№1 (8a) - 1(+4) , №2 (8b) - 3(+1) kuoppaa.

L 14414.

1. Kylä-Vehkan hiidenkiva no 1
kaakosta, mäeltä päin.

L 14415.

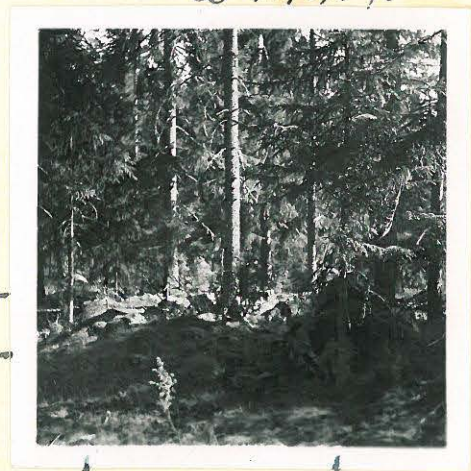
2. Onjapaaden hiidenkivasta no 5,
ulk. pohjoisesta. Takana kirkko ↓.

L 14416.

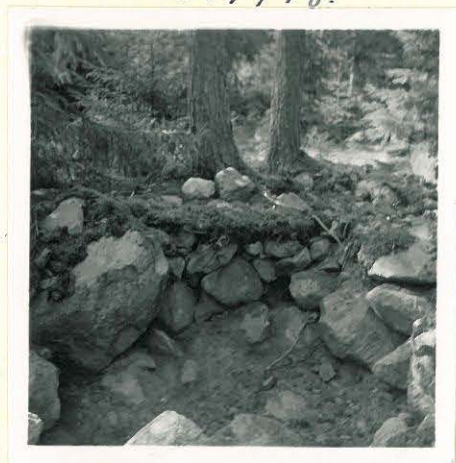
3. Yli-Potilan hiidenkivasta no 6
ulk. luoteesta.

L 14417.

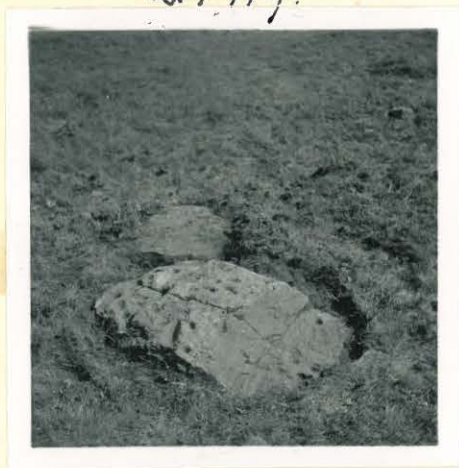
4. Aarikan kaln. kivas no 5.
luoteesta.

L 14418.

5. Aarikan kaln. kivaan no 10 kaivanto,
Th. Schwidlin tekemä, kaakosta.

L 14419.

6. Koonikänmäen uhrikivet
2a-b, pohjoisesta.

L 14420.

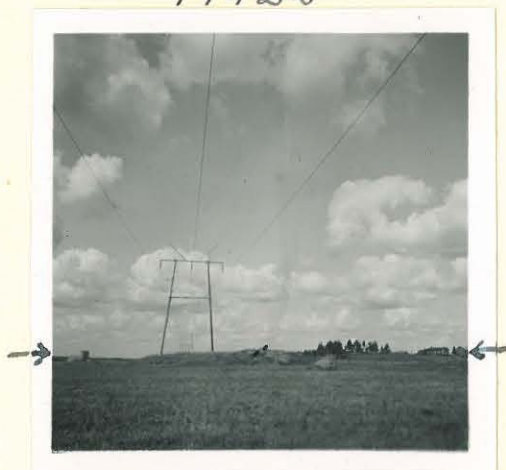
7. Koonikänmäen uhrikivi 3,
kallio, et.-kaakosta,
kuopat liidutut.

L 14421.

8. Uhrikivi 7, Koiriannan
kujan varrella etelästä?
Kylä - Koonikän talo ↓.

14422

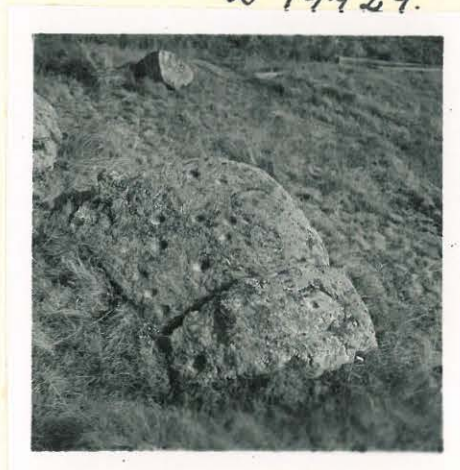
9. Yli-Parmen Leikkimäki
etelästä. Uhrikivet (!),
Koksi (→), Kylä - Koonikän (←),
Koonikän kalmistomäellä?
metoikkö.

L 14423.

10. Yli-Parran heikki -
mäen uhrikivet kaakosta.

L 14424.

11. Heikkimäen uhrik. no 1
valok. no 2: lta.

L 14425.

12. Aimalan luinaluoto 1,
valok. lännessä Forsbyn
Häideniemestä.

L 14426.

13. Tuomarinympyrä
vuolteen Kärjäimällä
luolasta.